

T.C.

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE ÇOCUK EDEBİYATI
ÜRÜNLERİNDEN YARARLANMA
MUSTAFA RUHİ ŞİRİN ÖRNEĞİ

Hazırlayan

Hüseyin MERTOL

İlköğretim Ana Bilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans

Danışman

Yrd.Doç.Dr. Şeyma BÜYÜKKAVAS KURAN

TOKAT – 2009

**SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE ÇOCUK EDEBİYATI
ÜRÜNLERİNDEN YARARLANMA
MUSTAFA RUHİ ŞİRİN ÖRNEĞİ**

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 28. / 09 / 2009

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Zehra Nur ERJÖZLÜ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Şeyma B. KURAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Alpay Döğen YILDIZ

Üye :

Üye :

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../..... tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü:

Mühür

İmza

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçlara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

(28/09/2009)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Hüseyin MERTOL

İmzası

.....

TEŞEKKÜR

Aslında bütün hikâye yolda gizli... Yol kendi içinde hikâyeler anlattı bana. Üç yıl boyunca neler yaşamadım ki? Tokat Samsun yollarında geçen üç yıl... Bu hikâyede bu tez var. Yaşadıklarımın hepsini bu teze gizledim. Yüreğimdeki çocuğun edebiyatına gizledim hepsini. Umutlarımı, mutluluklarımı, sevdalarımı, şaşkınlarımı ve eski dostlarımla yeni dostlarımı bu teze daha iyi tanıdım. Bugün bu cümleleri yazarken istiyorum ki; bu teze emeği geçen kim varsa teşekkürün dışında kalmasın. O yüzden isimler sıralamaktansa toptan teşekkür herkese, yol boyunca beraber geldiğimiz arkadaşlarıma, bana Tokatta evini açan arkadaşlarıma, benimle bu yola çıkan sonu gelmeden geri dönen arkadaşlarımla, yola devam eden arkadaşlarıma, aileme, eşime, bu zamana kadar derslerime giren tüm hocalarıma ve tez hocalarıma... Bu tezin en başından beri bana destek veren tezin temel konusu çocukların ton ton amcası yazara...

Teşekkürler...

İTHAF (ADAMA)

Yüregindeki çocuğu yaşatan herkese...

ÖZET

Sosyal Bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma (Mustafa Ruhi Şirin Örneği) konulu yüksek lisans tezi, 215 sayfadan oluşmaktadır. Bu çalışmada, sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma konusunu ele almak ve Mustafa Ruhi Şirin eserlerinden yola çıkarak sosyal bilgiler yıllık müfredatına uygun etkinlik çalışmaları gerçekleştirmek amaçlanmaktadır.

Bugün Türkiye’de sosyal bilgiler öğretimi, geleneksel yapıyı terk etme çabası ile yapılandırıcı yaklaşımı takip etmesine rağmen; hâlâ geleneksel öğretim strateji, yöntem ve tekniklerinin etkisi altında bulunmakta, öğretim teknolojisi ve materyalleri arasında ders kitabı, merkezi rolünü sürdürmektedir. Bu tablo öğrencilerin derse yönelik tutumlarını olumsuz etkilemektedir. Bu durumun önüne geçebilmek için bir yandan öğretim strateji yöntem ve teknikleri değiştirilmeli, diğer yandan sosyal bilgiler öğretiminde göz ardı edilen materyaller arasında bulunan edebî ürünlere öncelik tanınmalıdır. Bu çalışma bahsedilen eksikliği giderebilmek adına ne tür etkinliklerin yapılması gerektiği konusunu hedef almıştır.

Çalışmanın ilk bölümü “Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Edebiyatı Ürünleri” konusuna ayrılmıştır. Bu bölümde çocuk edebiyatı kavramı tanımlanmış, çocuk edebiyatının niteliği ve önemi hakkında bilgiler verilmiştir. Bunun yanı sıra, edebiyatın çocuğun gelişimine katkısı, çocuk kitaplarında bulunması gereken içerik ve tasarım özellikleri, çocukların yaşlara göre okuma eğilimleri ve edebî türler açısından çocuk edebiyatı konuları üzerinde de durulmuştur.

İkinci bölüm “Sosyal Bilgiler Dersinde Çocuk Edebiyatı Ürünlerinden Yararlanma” konusuna ayrılmıştır. Öncelikle sosyal bilgiler kavramı ele alınarak sosyal bilgiler ile sosyal bilimlerin arasındaki ilişki, sosyal bilgilerin öğretiminin amaçları, dünyada ve Türkiye’de sosyal bilgiler öğretiminin tarihsel gelişimi, sosyal bilgiler öğretiminde araç kullanmanın yararları, sosyal bilgiler öğretiminde ders kitaplarının işlevi ve sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan başlıca öğretim yöntemleri konuları irdelenmiştir. Daha sonra sosyal bilgiler

öğretiminde edebî metinlerden yararlanma konusu üzerine detaylı bir araştırma yapılmış ve bu doğrultuda sosyal bilgiler öğretiminin edebiyatla birleşimi konusu ele alınmıştır. Son olarak, sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma konusu işlenmiştir. Sosyal bilgiler öğretiminin çocuk edebiyatı ile ilişkisi incelenerek Amerika Birleşik Devletlerinde ve Türkiye’de bu konu üzerine ne gibi çalışmalar yapıldığı hakkında bilgi verilmiştir. Sosyal bilgiler öğretiminin Türkiye’de hangi çizgide olduğu ele alınmış, bu konu üzerine yapılan akademik çalışmalar analiz edilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise çalışmada eserlerinden yararlanılacak olan Mustafa Ruhi Şirin’in hayatı ve edebî kişiliği ele alınmış, çocuk edebiyatı eserlerinden faydalanarak sosyal bilgiler derslerinde yararlanabilecek etkinlik çalışmaları yapılmıştır. Bu etkinlik çalışmalarında 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıf sosyal bilgiler yıllık müfredatında yer alan konulardan yola çıkılmıştır.

Mustafa Ruhi Şirin’in eserlerini tarayarak bu eserlerin hangilerinin sosyal bilgiler derslerinde kullanılabileceği belirlenmeye çalışılmıştır. Tarama sonucunda ortaya çıkan verilere göre etkinlikler geliştirilerek Mustafa Ruhi Şirin’in eserlerinin sosyal bilgiler derslerinde uygulanabilirliğine dair örnekler sunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Çocuk Edebiyatı, Sosyal Bilgiler, Mustafa Ruhi Şirin.

ABSTRACT

This study aims to discuss the benefit from the works of children's literature in social studies teaching and to perform activity works according to social studies curriculum by setting off Mustafa Ruhi Sirin's works .

Today teaching social studies in Turkey is still affected by the traditional teaching strategies, methods and techniques. Textbooks continue the central role among materials. This picture affects the lesson centered attitude of students' negatively. To preclude this situation, on the one hand the methods and techniques of teaching strategies should be changed, on the other hand priority should be given the literary product that is one of the ignored materials in the teaching of social studies. This study aims to the issue of what kind of activities should be done to make up the mentioned deficiency.

The first section of the study "Children's Literature and Children's Literature Products" is discussed. In this section, the concept of children's literature is defined, information about the nature and the importance of children's literature is given. In addition to these, contribution of literature to a child's development, content and design characteristics that should be on children's books, children's reading trends according to ages and genres in terms of children's literature are also discussed.

In second section, "to benefit from works of Children's Literature in social studies courses " is discussed. First of all, social studies concept is dealt and hereinafter subjects mentioned: The relationship between the social studies and social sciences, the aims of social studies teaching, historical development of social studies teaching in Turkey and in the world, the benefits of materials usage in social studies teaching, function of textbooks in social

studies teaching and primary education methods used in social studies teaching. And then a research on to benefit from literary texts in teaching social studies is made and the combination of social studies teaching with literature is mentioned. Finally, the subject to benefit from products of children's literature is processed. By analyzing the relationship between social studies teaching and children's literature, information about what kind of studies have been made in USA and Turkey is given. The place of social studies teaching is taken up and the academical studies on this subject are analyzed.

In third and last section, the life of Mustafa Ruhi Sirin and literary personality are discussed and by benefiting from the works of children's literature, activity works that indicate how a child literature should be in social studies are carried out. In these activity works set out from the issues on 4.5.6.7 and 8 grade social studies curriculum.

Teaching techniques used in social studies are benefited in activities works, so how works of Mustafa Ruhi Sirin should be used in social studies is illustrated. This study aims to scan the works of Mustafa Ruhi Sirin and determine which works of him can be used in social studies courses. According to data as a result of scanning, by developing activities Mustafa Ruhi Sirin's works is intended to constitute examples of the application in the social studies courses.

Key Words: Literature, Children's Literature, Social Studies, Mustafa Ruhi Sirin.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	ii
İTHAF (ADAMA).....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı.....	5
2. Araştırmanın Önemi	6
3. Problem Cümlesi.....	6
4. Materyal ve Yöntem	7
5. Evren ve Örnekleme	7
6. Veri Analizi Tekniği	7
7. Veri Analizi Araçları	8

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK EDEBİYATI VE ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ

1.1. Çocuk Edebiyatı.....	9
1.2. Çocuk Edebiyatı Ürünleri	11
1.3. Edebî Türler Açısından Çocuk Edebiyatı	12

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNDEN

YARARLANMA

2.1. Sosyal Bilgiler Kavramı.....	14
2.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Tanımı	15
2.1.2. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler Arasındaki İlişki.....	18
2.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amaçları.....	24
2.1.4. Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretiminin Tarihsel Gelişimi.....	27

2.1.5. Sosyal Bilgiler Dersinde Araç Kullanma ve Araç Kullanmanın Sağlayacağı Yararlar	32
2.1.6. Ders Kitapları ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İşlevi.....	35
2.1.7. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Başlıca Öğretim Yöntemleri....	39
2.1.7.1. Anlatım Yöntemi.....	40
2.1.7.2. Soru-Cevap Yöntemi.....	41
2.1.7.3. Tartışma Yöntemi.....	42
2.1.7.4. Gezi-Gözlem Yöntemi	42
2.1.7.5. Münazara Yöntemi.....	42
2.1.7.6. Grupla Çalışma Yöntemi.....	43
2.1.7.7. Beyin Fırtınası Yöntemi.....	43
2.1.7.8. Drama Yöntemi	44
2.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Metinlerde Yararlanma.....	44
2.2.1. Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Edebiyat.....	44
2.2.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Edebiyatla Birleşmesi	47
2.2.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Düşünce Gelişimi ve Edebiyat	49
2.2.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bir Araç Olarak Edebî Eserleri Kullanma. 51	
2.2.2.1. Edebî Eserlerde Düzey Farklılığı	52
2.2.2.2. Edebî Eserlerde İlgî Faktörü	53
2.2.2.3. Edebî Eserlerde İç Kapsamlılık Faktörü	54
2.2.2.4. Edebî Eserlerde Uygunluk Faktörü	55
2.2.2.5. Edebî Eserlerde Vatandaşlık Faktörü.....	55
2.2.2.6. Örnek Edebî Eserler Seçme	56
2.2.2.7. Edebî Eserlerin Çocuklara Sunumu	57
2.2.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Yazılı Edebiyat Eserleri . 58	
2.2.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebiyat Temelli Öğretim Tekniğinin Uygulanması	65
2.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Çocuk Edebiyatı ile İlişkisi	66
2.3.1. Kültürel Çalışmalar	68
2.3.2. Coğrafi Çalışmalar	69
2.3.3. Tarih Çalışmaları	70
2.3.4. Ekonomik Kavramlar	71

2.4. Türkiye’de Sosyal Bilgiler ve Çocuk Edebiyatı	72
2.5. Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çocuk Edebiyatı Ürünleri	77
2.5.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Çocuk Edebiyatı Ürünler.....	79
2.5.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çocuk Edebiyatı Konulu Akademik Çalışmalar	83
2.5.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri İçin Hazırlanan Özel Öğretim Yöntemleri Kitaplarındaki Durumu	90
2.5.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ders Dışı Kullanılan Kitaplar.....	93
2.5.5. Öğretmenler İçin Sosyal Bilgiler Öğretimi Kitapları	95

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE YARARLANILABİLİNECEK MUSTAFA RUHİ ŞİRİN’E AİT ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ ETKİNLİK ÖRNEKLERİ

3.1. Mustafa Ruhi Şirin’in Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri	97
3.1.1. Mustafa Ruhi Şirin’in Hayatı	97
3.1.2. Mustafa Ruhi Şirin’in Edebî Kişiliği ve Çocuk Edebiyatındaki Yeri	99
3.1.3. Mustafa Ruhi Şirin’in Eserleri	102
3.1.3.1. Mustafa Ruhi Şirin’in Yetişkinlere Yönelik Kitapları	102
3.1.3.1.1. İletişim ve Medya Kültürüne Yönelik Kitapları	102
3.1.3.1.2. Çocuk Edebiyatı Kültürüne Yönelik Kitapları.....	103
3.1.3.1.3. Konuşma Kitapları	103
3.1.3.1.4. Şiir Kitapları.....	104
3.1.3.1.5. Yıllıkları	104
3.1.3.1.6. Bildiri ve Makaleleri	104
3.1.3.2. Mustafa Ruhi Şirin’in Çocuk Kitapları	105
3.1.3.2.1. Resimli Çocuk Kitapları.....	105
3.1.3.2.2. Çocuk Kitapları	106
3.1.3.2.3. Uyarlamalar.....	107
3.1.3.2.4. Antolojiler	108
3.1.3.2.5. Dünya Dillerinde Yayımlanmış Çeviri Kitapları	108

3.2. Sosyal Bilgiler Derslerinde Yararlanılabilecek Mustafa Ruhi Şirin'e Ait Çocuk Edebiyatı Ürünleri Etkinlik Örnekleri	109
3.2.1. Sosyal Bilgiler Derslerinde Yararlanılabilecek Mustafa Ruhi Şirin'e Ait 4. Sınıf Etkinlik Örneği	109
3.2.2. Sosyal Bilgiler Derslerinde Yararlanılabilecek Mustafa Ruhi Şirin'e Ait 5. Sınıf Etkinlik Örneği	115
3.2.3. Sosyal Bilgiler Derslerinde Yararlanılabilecek Mustafa Ruhi Şirin'e Ait 6. Sınıf Etkinlik Örneği	120
3.2.4. Sosyal Bilgiler Derslerinde Yararlanılabilecek Mustafa Ruhi Şirin'e Ait 7. Sınıf Etkinlik Örneği	135
3.2.5. Sosyal Bilgiler Derslerinde Yararlanılabilecek Mustafa Ruhi Şirin'e Ait 8. Sınıf Etkinlik Örneği	147
BULGULAR VE YORUMLAR	153
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	163
KAYNAKÇA	170
EKLER.....	187
Ek-1: Mustafa Ruhi Şirin'in "Hayal Mektup" Adlı Şiiri.....	187
Ek-2: Mustafa Ruhi Şirin'in "Mavi Kumbara" Adlı Hikâyesi	190
Ek-3: Mustafa Ruhi Şirin'in "Suna'nın Bebeği" Adlı Hikâyesi.....	194
Ek-4: Mustafa Ruhi Şirin'in "Buluttan Şemsiyem Uçtu" Adlı Şiiri.....	198
Ek-5: Mustafa Ruhi Şirin'in "Altıncı Kıta" Adlı Şiiri	202
Ek-6: Mustafa Ruhi Şirin'in "Kuyruklu Yalan" Adlı Şiiri	205
Ek-7: Mustafa Ruhi Şirin'in "Zencilerin Tarih Kitabı" Adlı Şiiri.....	211
Ek-8: Mustafa Ruhi Şirin'in "Çoban Çiçeği" Adlı Hikâyesi.....	213
Ek-9: Mustafa Ruhi Şirin'in "İnsan Unutamaz Doğduğu Yeri" Şiiri	215
ÖZGEÇMİŞ.....	216

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. 1998–1999 Öğretim Yılında Uygulamaya Konulan Eğitim Fakülteleri Lisans Programlarındaki Çocuk Edebiyatı Dersinin Durumu	75
Tablo 2. 2006–2007 Öğretim Yılında Uygulamaya Konulan Eğitim Fakülteleri Lisans Programlarındaki Çocuk Edebiyatı Dersinin Durumu	76
Tablo 3. Sosyal Bilgiler Dersi Etkinliklerinde Kullanılan Eserler.....	157
Tablo 4. Sosyal Bilgiler Dersi Etkinliklerinde Kazanımlar ve Temel Beceriler	158

GİRİŞ

Toplumun henüz yetişkin olmayan ve eğitilmesi gereken en genç üyelerinin düşünce dünyasına seslenebilecek sözlü ve yazılı ürünlerin tümüne çocuk edebiyatı adı verilir. Çocuk edebiyatı ürünleri; çocukların ilgilerini çekecek, ihtiyaçlarını karşılayacak eserlerle; sorgulayan, araştıran, eleştirel ve yapıcı düşünen bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Edebî araçlar sayesinde çocuk, kendisini olayın içinde hisseder ve kendini kahraman ilan eder. Kahramanlarıyla özdeşim kurduğu bu edebî dünyada bir yandan eğlenirken bir yandan da toplumsal, ruhsal gelişim süreci içerisinde aydınlanma, sorgulama, yorumlama gibi bilişsel becerilerini oluşturur.

Çocuk edebiyatı alanında önemli adımlardan ilki 17. Yüzyılda Fransa’da yaşanmıştır. “Çizmeli Kedi”, “Kül Kedisi”, “Cinderella”, “Kırmızı Başlıklı Kız”, “Uyuyan Güzel” gibi masallar bu yüzyılda yazıya geçirilmiştir. 18. yüzyılda çocuklar için verilen ürünler hızla çoğalmaya başlamıştır. “Robinson Cruose” ve “Güiver’in Gezileri” adlı eserler 18. Yüzyıla damgasını vuran eserlerdir. 19. Yüzyıl çocuk edebiyatı “Romantizm” akımının etkisi altında kalmıştır. “Kırmızı Başlıklı Kız”, “Pamuk Prenses ile Yedi Cüceler”, “Uyuyan Güzel” ve “Kül Kedisi” 19. Yüzyıl’da yazılmış olan en önemli klasikler arasındadır. 20. Yüzyıl’da macera ve fantastik türünde çocuk edebiyatı kitapları ön plandadır. 20. Yüzyıl’da fantastik türünde akıllarda kalan en önemli çocuk kitabı ise “Harry Potter”dır.

Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi, dünyadaki çocuk edebiyatının gelişimiyle yakından ilgilidir. Tanzimat dönemi Türk çocuk edebiyatının da başlangıcı sayılabilir. Türkiye’nin ilk çocuk kitapları Tanzimat dönemi yazarlarından Şinasi, Recaizade Ekrem ve Ahmet Mithat tarafından Fransızcadan çevrilen kısa şiirler ve hayvan hikâyeleridir. Tanzimat döneminden 1940 yılına kadar çocuk kitapları sayısında

fazla bir artış görülmez. 1966'dan başlayarak çocuk kitaplarında gelişme görülür. 1970'lerden sonra çocuk edebiyatı hareketlenir ve çeviriler artar.

Genellikle çocuk kitaplarının temel amacı; kitap sevgisi, okuma alışkanlığı kazandırmak olmuştur. Ayrıca çocuğun psiko-sosyal gelişme devirleri göz önüne alınarak eğlendirici ve ilgi çekici bir üslupla bilgi ve kültürün arttırılması, insan ve yurt sevgisi kazandırılması ve çocuğun eğitilmesi de amaç edinilmiştir.

Günümüzde çocuk edebiyatının ilköğretim birinci kademesinde kullanımı, okur-yazarlık sürecinin temellerini oluşturmaktadır. Çocuk edebiyatının okuma-yazma öğreniminde etkili olmasının yanında, çocuk edebiyatı ürünleri ile tanışmak, yaşam boyu devam etmesi istenen okuryazarlık serüveninin de başlangıcıdır. Okuma becerisinin kazanılmasında ve gelişmesinde edebî türlerin önemi büyüktür.

İlköğretimde bir ders olarak yer alan sosyal bilgiler, çocuğun toplumsallaşmasına katkı sağlamak ve gündelik yaşamda karşılaştığı sorunları çözmesine yardımcı olacak bir takım becerileri kazandırmak amacını taşımaktadır. Bu yönüyle sosyalleşmenin bilgisini de içereceği düşünülebilir. Dolayısıyla sosyal bilgiler dersi; okulu gerçek bir topluluk, çocuğu ise bu topluluğun yaşayan bir parçası olarak algılayarak, onun yaşamında karşılaştacağı sorunları belirlemek ve çözümünü göstermek amacını taşımaktadır.

Sosyal bilgiler vatandaşlık eğitimini zenginleştirme bağlamında roman, mitoloji, biyografi, drama gibi edebî eserlerin yer aldığı “iyi anlatılan bir öykü” olmalıdır. Sosyal bilgileri yalnızca tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisinin birleştirilmesi olarak düşünmek yanlıştır. Çünkü sosyal bilgiler dersinde çocuklar çevrelerini, insanları, insanların birbirleriyle ilişkilerini, bu ilişkilerin dünü ve bugününü görerek normal gelişim içinde yaşamasını öğrenirler.

Sosyal bilgiler öğretimi, ABD'nin 1800'lü yılların sonları ile XX. Yüzyılın başlarında yaşadığı sosyal, ekonomik, kültürel vb. alanlardaki büyük dönüşümün doğurduğu sorunlara çözüm arama kaygısından doğmuştur. 1916 yılında, "The National Education Association Commission" okul programındaki sosyal eğitim ve öğretim konularını tanımlamak için resmen "sosyal bilgiler" terimini kabul etmiştir. Türkiye'de ise sosyal bilgiler öğretimi, 1926 programında ele alınmış; tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi derslerine her birisi ikişer saatten altı saat olmak üzere, 4. ve 5. sınıflarda yer verilmiştir.

Sosyal bilgiler, bireylerin toplumsallaşmasında, insan ilişkilerinde kurallar belirler. Bu toplumsallaşma sürecin yaşanması ve kuralların bireylere kazandırılması için farklı öğretim stratejileri ve teknikleri uygulamak gerekir. Bu teknik ve stratejiler, bireyin davranışsal tutumlarını ve akademik başarısını etkileyecek, onu çeşitli şekillerde araştırmaya ve düşünmeye itecek nitelikte olmalıdır. Teknik ve stratejilerin bir aracı olarak edebiyat; bireyleri etkileyecek, sağlıklı düşündürecek ve doğru karar vermeye itecek bir araç olarak kullanılabilir. Sosyal bilgiler açısından edebiyat, bilgiyi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan bir yapıdır.

Edebiyatla sosyal bilgiler arasında insan yetiştirme, kişilik oluşturma açısından sıkı bir bağ vardır. Edebiyat ve sosyal bilgiler; insanların hayatını, duygu ve düşüncelerini, hayallerini ifade eder. İnsanları yetiştiren şartlar; edebiyatın da içinden çıkmış olduğu zaman, çevre, iktisadi ,siyasi, tarihi ve kültürel olaylardır. Bu amaçla edebiyat alanındaki çalışmalar bir yöntem olarak sosyal bilgiler öğretiminde de uygulanmaya başlanmıştır.

Sosyal bilgiler derslerinde, programda öngörülen bilişsel, duyuşsal ve devinişsel hedeflerin gerçekleştirilmesi gerekir. Bu noktada da edebî ürünler, çok önemli bir katkı sağlayabilir. Çünkü edebî metinler aracılığıyla çocuklar, kendilerini farklı zaman ve mekânlarda yaşayan insanlarla karşılaştırma ve; başka ülkelerdeki insanların yaşama şekillerini tanıma imkanına sahip olurlar. Bu onlarda, empatik düşünme alışkanlığını geliştirir, karakter eğitimine katkıda bulunur.

Sosyal bilgiler eğitimcileri, edebî çalışmaların sosyal bilgiler öğretimine önemli katkılarının olduğunu kabul etmeye başlamışlardır. Son yıllarda birçok ülkenin eğitim programındaki ilkelere, edebiyat ve sosyal bilgiler arasındaki güçlü ilişki vurgulanmaktadır. Ders kitabı yayıncıları kitaplarına edebî parçalardan örnekler koymaya başlamışlardır. Editörler yöntem kitaplarını değerlendirirken sosyal bilgiler-edebiyat ilişkisini vurgulayıp vurgulamadıklarını önemli bir ölçüt olarak kabul etmektedirler. Bilimsel toplantılarda edebî kitapların sosyal bilgiler öğretiminde kullanılması ile ilgili bildirimler gittikçe artmaktadır.

Edebî ürünlerden yararlanılarak gerçekleştirilen sosyal bilgiler öğretimi sırasında çocuk, farklı yerlerde yaşayan insanların hayat tarzını, gelenek, görenek, zevk ve alışkanlıklarını öğrenebilecektir. Doğa ve fen olaylarını anlatan eserlerle canlılar evrenini tanıyacaktır. Şiirle, duygu ve izlenimlerin ve dil güzelliğinin farkına varacaktır. Efsane, hikâye gibi türlerde, insan ve vatan sevgisini, geçmiş toplumların kültürlerini öğrenecektir.

Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılacak yazılı edebiyat ürünleri; destanlar, efsaneler, masallar, bilmece, atasözleri ve deyimler, türküler, şiirler, öyküler, romanlar, denemeler, biyografiler, mektuplar ve tiyatro eserleridir.

Özellikle ABD’de uzun zamandan beri sosyal bilgiler öğretim alanında çocuk edebiyatı ürünleri bir öğretim metaryalı olarak kullanıldığı halde bu uygulama son zamanlarda gündeme gelmiştir.

Sosyal bilgilerde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma sayesinde öğrencilere; gözlem alışkanlığı kazandırma, bilgece sözleri özümseyerek anlamlı insana ulaşma, düşüncesini geliştirdiği kadar vicdanının sesine kulak vermeyi öğrenme, düşünmeyi öğrendiği kadar da düşündürmeyi, eleştirdiği kadar eleştirilmeye açık olmayı kavratma ve uygulatma amaçlanmaktadır.

1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, sosyal bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanmanın önemine işaret etmeyi ve sosyal bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımına ait bir örnek geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çocuk edebiyatı alanında önemli eserler veren Mustafa Ruhi Şirin’in eserlerinden yararlanarak etkinlik örnekleri üretilmiştir. Mustafa Ruhi Şirin’in eserlerinin kendine ait bir felsefesi ve içsel dünyası vardır. Onun eserleri çocuğa evren, toplum, doğa ve birey hakkında derinlemesine düşünme ve yorumlama kabiliyeti kazandırabilecek özellikte görünmekte ve bu özelliği dolayısıyla sosyal bilgiler dersinin konularıyla ve bu derslerde kazandırılması gereken tutum, davranış ve değerlerle örtüşmektedir. Bu sebeple Mustafa Ruhi Şirin’in eserleri seçilmiş ve taraması yapılmıştır. Yapılan tarama sonucunda Mustafa Ruhi Şirin’in eserlerinin hangilerinin sosyal bilgiler derslerinde kullanılabileceği belirlenmeye çalışılmıştır. Tarama sonucunda ortaya çıkan verilere göre etkinlikler geliştirilmiştir. Geliştirilen bu

etkinliklerle Mustafa Ruhi Şirin'in eserlerinin sosyal bilgiler derslerinde uygulanabilirliği etkinliklerle ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

2. Araştırmanın Önemi

Türkiye'de yapılan çalışmalara bakıldığında sosyal bilgiler dersinde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımının sınırlı ve bu alandaki kaynakların az olduğu saptanmıştır.

Bu çalışma, sosyal bilgiler dersinde edebî metinlerden yararlanmaya ilişkin bir örnek olma ve sosyal bilgiler derslerine giren öğretmenlere de yardımcı kaynak olma açısından da önem taşır. Ayrıca, Mustafa Ruhi Şirin'in eserlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılabilirliğini ortaya koyarak, yazarın eserlerine bu bağlamda ilgi çekmesi sebebiyle de ayrı bir önem taşır.

3. Problem Cümlesi

Sosyal Bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerinden nasıl yararlanılmaktadır?

Mustafa Ruhi Şirin'in eserlerinden sosyal bilgiler derslerinde nasıl yararlanılabilir?

Alt Problemler

- Sosyal bilgiler derslerinde Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatı alanında verdiği eserlerinden nasıl yararlanırız?
- Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatı alanında verdiği eserlerden nasıl etkinlik uygulamaları geliştirebiliriz?

- Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatı alanında verdiği eserlerden geliştirdiğimiz etkinlik uygulamaları sosyal bilgiler derslerine nasıl katkı sağlar?
- Mustafa Ruhi Şirin'in eserlerinden faydalanmak sosyal bilgiler dersini daha etkili ve daha verimli hale nasıl getirecektir?

4. Materyal ve Yöntem

Literatür taraması yapılarak çocuk edebiyatı ve sosyal bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanıma yönelik çalışmalara bakılmıştır. Tarama ve fişleme yöntemi kullanılarak Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatı alanında verdiği tüm eserler incelenmiştir. İncelenen eserlerin ilköğretim sosyal bilgiler dersinde nasıl kullanılacağı, bu ders çerçevesinde bu eserler kullanılarak ne tür etkinlikler yapılacağı araştırılmıştır. Çalışma bu bağlamda nitel bir çalışma özelliği taşımaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yazılı dokümanların ve belgelerin analizi kullanılmıştır. Dokümanların incelenmesi yapılarak, dokümanların özgünlüğü kontrol edilmiştir. Elde edilen veriler karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır.

5. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni, Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatı alanında yazdığı eserlerdir. Çalışmanın örnekleme ise, Mustafa Ruhi Şirin'in sosyal bilgiler derslerinde etkinlik olarak kullanılacak çocuk edebiyatı ürünleridir. Çalışmada Mustafa Ruhi Şirin'in "Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun", "Geceleri Mızıka Çalan Kedi", "Yıldız Sayan Ağaç", "Dünya Kardeş Sobe" ve "Her Çocuğum Bir Yıldızı Var" kitaplarından yararlanılmıştır.

6. Veri Analizi Tekniği

Ayrıntılı bir biçimde sunulan bulgular yorumlanarak sonuç çıkarılmıştır. Toplanan verilerin açıklanmasında ve anlamlandırmasında araştırmacının görüş ve yorumları yer almış ve bu yorumlar bilimsel kaynaklarla desteklendirilmiştir. Daha sonra bu veriler düzenlemiş ve yazılı hale getirilmiştir.

7. Veri Analizi Araçları

Betimsel yöntem kullanılarak, doküman incelemesi yapılan bu çalışmada veriler, Mustafa Ruhi şirin'in Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilecek çocuk edebiyatı eserlerinden fişleme yoluyla elde edilmiştir. Fişler daha sonra belirlenen temalar çerçevesinde özetlenmiş ve yorumlanmıştır.

Betimsel analiz dört aşamadan oluşur.

Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma: Bu aşamada sosyal bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma araştırmaya çerçeve oluşturmuştur.

Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi: Bu aşamada ise Mustafa Ruhi şirin'in çocuk edebiyatı alanında verdiği eserlerin taraması yapılarak, hangi eserlerin sosyal bilgiler dersinde kullanılabileceği üzerinde durulmuştur.

Bulguların tanımlanması: Mustafa Ruhi şirin'in çocuk edebiyatı alanında verdiği eserlerden örnekler seçilmiştir. Seçilen bu örnek metinlerden sosyal bilgiler dersleri için etkinlikler oluşturulmuştur.

Bulguların yorumlanması: Son aşamada düzenlenen veriler tanımlanmış ve gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenmiştir

BİRİNCİ BÖLÜM:

ÇOCUK EDEBİYATI VE ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ

1.1. Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatı kavramını tanımlamak için öncelikle “çocuk” ve “edebiyat” kavramları üzerinde durulması gerekir. Çünkü “çocuk” bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişim özellikleriyle çocuk edebiyatının niteliğini, kapsamını ve içeriğini belirlemektedir. Bu durumda “Çocuk kimdir?” sorusuna cevap bulmak gerekir.

Çocuk, TDK'nın hazırladığı Türkçe Sözlük'te “Bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan” (Türkçe Sözlük, 1998, s.495) olarak tanımlanıyor.

Oğuzkan'a göre çocuk; “İki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkek; yahut bebeklik çağı ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan insan” (Oğuzkan, 2001, s.11) dir.

Edebiyat kavramına baktığımızda ise TDK'nın hazırladığı Türkçe Sözlük'te edebiyat, “Olay, düşünce, duygu ve imajların dil aracılığı ile biçimlendirilmesi sanatıdır.” (Türkçe Sözlük, 1998, s.670).

Yukarıdaki tanımlara bakarak “çocuk” ve “edebiyat” kavramlarını bir araya getirirsek çocuk edebiyatı, “çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce yeteneklerine, zevklerine hitap eden, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimlerdir (Yalçın ve Aytaş, 2002, s.5).

Gökşen (1980)'e göre çocuk edebiyatı; “çocuğun fikir ve sanat eğitimi katkısında bulunarak çocukta sanat duygusu ve üstünlüğü uyandıran, tekniği, ilkeleri olan, güzel ve etkili ürünlerden oluşan edebiyattır.”

Bir başka tanıma göre; “Henüz yetişkin olmayan ve eğitilmesi gereken toplumun en genç üyelerinin düşünce dünyasına seslenebilecek sözlü ve yazılı ürünlerin tümüne çocuk edebiyatı adı verilir” (Ciravoğlu, 1999, s.9).

Sedat Sever (2007)'e göre edebiyat; insanın evrimsel gelişiminin istemlerini önce ağırlıklı olarak resmin, gittikçe de sözcüklerin diliyle yanıtlayan bir sanattır. Bu bağlamda çocuk edebiyatı; dil gelişimlerine ve anlama düzeylerine uygun, gereksinmelerini de önceleyen bir yaklaşımla, çocuklara yaşam ve insan gerçekliğini sanatsal nitelikli dilsel ve görsel iletilerle sunan, onların duygu ve düşünce dünyalarında etkilenimler uyandıran eserlerin genel adıdır biçiminde tanımlanabilir (Sever,2007, s.41).

Çocuk edebiyatı kavramı ortaya çıkışından günümüze kadar tartışılmaktadır. Bu durum çocuk edebiyatı kavramının sınırlarını kesin hatlarla çizmenin mümkün olamayacağını göstermektedir. Şirin(2000)'e göre çocuk edebiyatı çocuklara çocukluğunu ya da çocuğu anlatan bir edebiyat değildir. Böyle bir edebiyat kendini sınırlandırır. Çocuk, her şeyden önce, iyi, nitelikli çocuk kitabından ve yazarından kendisini çocukluğundan çıkarmasını ve kendi dünyasına götürmesini bekler.

Bütün bu tanımlardan çıkarılacak genel tanım şudur: Çocuk edebiyatı, iki yaştan başlayarak ergenlik dönemine kadar geçen süreçte çocukların ihtiyaç, ilgi ve hayat tecrübelerine uygun düzeyde yazılmış edebiyat ürünlerinin oluşturduğu toplamın genel adıdır. Çocuk edebiyatı, çocukların dil gelişimine katkıda bulunan, duygu ve

düşüncelerine hitap eden ve onları farklı dünyalara götüren eserlerin oluşturduğu bir edebiyat türüdür.

1.2. Çocuk Edebiyatı Ürünleri

Çocuğun dünyasında güzellikler çağrıştıran, onun ruhunda güzele ve iyiye karşı olumlu davranışlar geliştiren, hayal dünyasını zenginleştirerek ana dilinin tadını hissettiren eserler çocuk edebiyatı ürünleri kapsamında değerlendirilir.

Çocuk edebiyatı alanını kavrayabilmek için; çocuk edebiyatı neden var, edebiyatta böyle bir ayrıma neden gidilmiştir ve çocuk edebiyatının işlevi nedir sorularına cevap bulmak gerekir. Ciravoğlu (1999), toplumların temelini oluşturan çocukların eğitilmesi gerçeğinden yola çıkarak çocuğun, yaşadığı çağda ve içinde bulunduğu toplumda bir yere sahip olacağını; ancak bu eğitim ve uygulanacak edebiyat aracılığıyla anlayabileceğini belirtir (Ciravoğlu, 1999, s.9).

Çocuk edebiyatını geçiş edebiyatı olarak ifade eden Dilidüzgün (2003), çocuk edebiyatı ürünlerinin okuma eğitimi vermesi bakımından önemli olduğunu belirtir. Çünkü okumayı seven, okuma alışkanlığı kazanan bir çocuk; dil ve kişilik gelişimini gerçekleştirebilir.

Çocuk edebiyatının hedef kitlesi dikkate alındığında bu ürünlerin; çocukları sıkmadan, okumaya karşı bezginlik uyandırmadan, eğlenceli bir şekilde dil kurallarını sezdirmesi ve kişilik eğitimi açısından da katkılar sağlaması beklenir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuğun ruhuna hitap etmesi gerektiğini “Çocuk edebiyatı sahasında verilecek hizmetin de galiba sınırlarını çocukların bu ruhî ihtiyaçları

belirleyecektir” (Gürel, 2001, s.2) cümlesiyle ifade eden Gürel, aynı zamanda çocuğun, olayların aktarımında güzellik ve dil zevki de aradığını şöyle belirtir:

“Güzellik ihtiyacı ilk başta ‘ben’ merkezli iken, zamanla çocuğun etrafına taşar ve çocuk etrafında (çevresinde) güzellikler görmek ister. Böylece çocuk etrafında, sanat ve edebiyatta güzeli aramaya başlayacaktır. Bu safhada devreye giren çocuk yayınları, özellikle edebî eser çocukta bu duyguyu geliştirerek onun sağlam bir estetik (güzellik) duygusu kavramasını sağlayacaktır” (Gürel, 2001, s.3).

Çocuk edebiyatı ürünleri; görmek, düşünmek ve hissetmek yoluyla çocuğun dünyasını geliştirmesine fırsat vermeli ve çocuğun kişiliğine uygun hikâyelerde kendisini araması ve bulmasına yardımcı olmalıdır.

1.3. Edebî Türler Açısından Çocuk Edebiyatı

Okuma becerisinin kazanılmasında ve gelişmesinde edebî türlerin önemi büyüktür. Bu türlerle öğrenciler en çok Türkçe ders kitaplarında tanışır. Bu bakımdan okuma alanının en önemli materyalini Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler oluşturur.

Millî Eğitim Bakanlığının 1–5. sınıflar için İlköğretim Türkçe Öğretim Programı’nda türler “öyküleyici, bilgilendirici ve şiir” olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır. Öyküleyici metinler çeşitli türde öyküler, masallar, biyografiler, anılar, efsaneler, destanlar, fabllar, fıkralar, gezi yazıları, günlükler, çeşitli türde oyunlar (dram, güldürü, Karagöz gibi Türk halk oyunları vb.) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bilgilendirici metinler ise hayat bilgisi, sosyal bilgiler, fen bilgisi gibi kitaplarda yer alan metinler; gazetelerde ve dergilerde yer alan haberler, mektuplar,

köşe yazıları ve röportajlardır. Bu edebî türleri birbirinden kesin çizgilerle ayırmak çok zordur. Bir gezi yazısı, mektup, biyografi yazıları, bilgi veren tarzda yazılabildiği gibi öyküleştirelmiş tarzda da karşımıza çıkmaktadır.

İlköğretim Türkçe ders kitaplarına bakıldığında edebî türler arasında şiir de bulunmaktadır. Küçük yaşlardan başlayarak çocuklara şiir dinleme, şiir okuma ve şiir üzerinde tartışma alışkanlıklarının kazandırılması hedeflenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM:

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNDEN YARARLANMA

2.1. Sosyal Bilgiler Kavramı

Sosyal bilgiler eğitimiyle ilgili bilgi üreten ve bu alanda uluslar arası en büyük kuruluşlardan olan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) Sosyal bilgiler kavramını şu şekilde tanımlamıştır: “Sosyal bilgiler, vatandaş yeterliliklerini kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen, sistematik ve eş güdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal bilgilerin temel amacı; birbirlerine bağımlı, global bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır.” (Duman, 2002, s.12).

Sosyal bilgiler; insanları ve insanların yaşamlarını konu alır, kendimizi ve diğerlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Sosyal bilgileri tanımlamak, tarih ya da coğrafya gibi bir disiplini tanımlamaktan daha zordur; çünkü sosyal bilgiler disiplinler arası ve çok disiplinli bir alandır. Bununla birlikte; sosyal bilgilerin iki temel ayırıcı özelliği bulunmaktadır: bunlardan ilki; vatandaşlık yeterliliklerini kazandırmak ikincisi ise; bütüncül disiplinler arası bir alan oluşturmaktır (Öztürk, 2004, s.16).

2.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Tanımı

Sosyal bilgiler alanı yıllar boyu birbiriyle çelişen tanımlardan, işlev örtüşmesi ve felsefi karmaşadan olumsuz etkilenmiştir (Wesley, 2006, s.23). Bu nedenle sosyal bilgiler eğitimcilerinin, öğretim boyutunu irdelemeye başlamadan önce, alanın kavramsal ve felsefi boyutlarını iyi kavramış olmaları gerekir.

Sosyal bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlanmaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonucunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal gerçek denildiğinde ise, toplum yaşamını düzenleyen her türlü etkinlik akla gelebilir. İnsanın yaşamında kullandığı ve zorunlu olan, onun daha kolay, rahat, mutlu yaşamasını, kendini gizil güçleri doğrultusunda geliştirip gerçekleştirmesini sağlayan tüm toplumsal olgular ve ilişkiler bu kavramın kapsamı içine girebilir (Sönmez,1999, s.17). Bir bakıma tüm sosyal bilimlerin felsefe ve diğer etkinliklerin kesiştiği bir alan olarak düşünülebilir (Sönmez,1999,s.3).

Ülkemizde öğrencilere verilmeye çalışan toplumsal değerlerin önemli bir kısmı, ilköğretim kurumlarında okutulan sosyal bilgiler dersi yoluyla kazandırılmaya çalışılır. Sosyal bilgilerin öğretiminde, toplumun mirası, sosyal bilimlerle ilgili disiplinlerden yararlanılarak öğrencilere aktarılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca öğrencilerde düşünme ve karar verme becerisi geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Sosyal bilgiler, sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanır, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde, disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerili demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır (Doğanay, 2002, s.17).

Sosyal bilgiler; vatandaşlık eğitimi amacıyla insan ilişkileriyle ilgili bilgi ve deneyimlerin birleştirilmesidir (Doğanay, 2002, s.16). Yine öğretim amacıyla sosyal bilimlerden seçilmiş, basitleştirilmiş, düzenlenmiş konular ve bilgiler bütünü olarak da tanımlanmaktadır (Köstüklü, 2001, s.91).

Sosyal bilgiler, kültürel mirası, onun günümüzdeki yaşayan özelliklerini ve bunların yaşamımıza etkilerini, insanların sosyal ve fiziki çevreleriyle olan ilişkilerini esas alan bir derstir (Güngördü, 2001, s.130).

ABD’de, sosyal bilgiler öğretimi üzerine çalışan Michaelis (1985), Schug ve Beery (1987) gibi eğitimciler, sosyal bilgilerin tek bir tanımını yapmak yerine, başkaları tarafından yapılan belli başlı tanımları sistematik bir biçimde sunmayı tercih etmişlerdir. Bu tanımların ortak özelliği, sosyal bilgileri bir “yurttaşlık eğitim programı” olarak kabul etmeleridir. Farklı yönleri ise, yurttaşlık eğitiminde farklı eğilimlere ve önceliklere sahip olmalarıdır.

Yurttaşlık Bilgisi Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgiler öğretimine ilişkin en eski yaklaşımdır. Bu yaklaşımda sosyal bilgiler öğretiminin amacı, öğrencilere kültürel mirası aktarıp, onları iyi birer yurttaş olarak yetiştirmektir. Kültürel miras aktarılırken, öğrencilere, geçmişe ait bilgiler ve olgular, temel toplumsal kurumlar, inanç ve değerler öğretilmeye çalışılır.

Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler: Amaç yine iyi yurttaş yetiştirmek ise de, öncelikli hedef öğrencilere, sosyal bilimlerdeki disiplinlere ait bilgi ve becerileri kazandırmaktır. Bu yaklaşım çoğunlukla “konu alanı merkezli” programlarda kullanılır.

Yansıtıcı İnceleme Alanı Olarak Sosyal Bilgiler: Bu yaklaşımda sosyal bilgiler öğretiminin amacı, öğrencilerin bireysel ve sosyal sorunları tanımlama, analiz etme ve

karar verme becerilerini geliştirmektir. Yansıtıcı incelemeler bu amaca hizmet eder. Bu yaklaşımda, dersin içeriği, sosyal bilgilerin tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi gibi geleneksel konuları ile sınırlı değildir. Çağdaş dünya sorunları, yerel, ulusal ve evrensel ölçülerde öğretim süreçlerinde ele alınan temel konulardır.

Bu yaklaşımlardan yola çıkan Erden (1996) sosyal bilgiler öğretimini şöyle tanımlar:

“Sosyal bilgiler, ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır.” Erden (1996, s.8).

Barth (2005) ise sosyal bilgileri “belli başlı sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin kullanılması için sosyal ve beşerî bilimlere ait kavramların disiplinler arası entegrasyonu” (Barth, 2005, s.5) olarak tanımlar.

Bu bilgiler ışığında; “sosyal bilgiler öğretimi, ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı” olarak tanımlanabilir (Öztürk ve Dilek, 2004, s.9-10).

2.1.2. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler Arasındaki İlişki

Sosyal bilimlere ait akademik disiplinler, sosyal bilgilerin yapı taşlarıdır. Sosyal bilimlere ait olgular, bilgiler, kavramlar, genellemeler büyük ölçüde onun içeriğini meydana getirmektedir. Ayrıca, özellikle “sosyal bilim” ve “yansıtıcı araştırma-

inceleme” yaklaşımlarına dayalı sosyal bilgiler öğretme-öğrenme süreçlerinde sosyal bilimlere özgü yöntem ve teknikler kullanılmaktadır.

Sosyal bilimlerle, sosyal bilgiler, hedef, yöntem ve içerik yönünden farklı özellikler taşıyan farklı kavramlardır (Nas, 2000, s.240).

Sosyal bilimler, eğitim programlarında yer alan temel disiplin gruplarından biridir. Sosyal bilimler konuları programlarda en kapsamlı dersleri içermekte, öğrencilerin çok yönlü olarak gelişmesine olanak sağlamaktadır. Bu bilgi kategorisi insanın temel gereksinimleri ve toplumsal yaşama ilişkin davranışları ile ilgilidir (Alkan ve Kurt, 1998, s.91). Kişilerin gereksinimleri ile toplumun beklentileri arasındaki dengeyi sağlamada insanlara gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırma konusunda sosyal bilimlere önemli sorumluluklar düşmektedir (Fersun, 1991, s.2).

“Sosyal bilimler” ile “sosyal bilgiler” kavramlarının çoğu kez eş anlamlı olarak kullanıldıkları görülmektedir. Ancak eğitim-öğretim süreci içinde, bu iki kavramın farklı olarak ele alındıklarını belirtmek gerekir. Sosyal bilgiler öğretiminde içerik, genellikle sosyal bilimlerle ilgili olan disiplinlerden seçilmektedir. Bu bakımdan sosyal bilimler ile sosyal bilgiler, birer kavram olarak eş anlamlı olmasalar bile, aralarında yakın ilişki vardır.

Sosyal bilimler, genel olarak, insanların, diğer insanlarla ve toplumla olan ilişkilerini inceleyen bir disiplinler topluluğudur. Sosyal bilimlerin öğretimi denildiğinde ise, eğitimin, çağdaş uygarlığın zorunlu kıldığı, sosyal olgunluğu ve uyumu sağlayan ve geliştiren bir dalı anlaşılmaktadır.

Sosyal bilimler dendiği zaman; fen, matematik, güzel sanatlar, felsefe disiplinlerinin dışında yer alan, insan ve insanın oluşturduğu olguları konu alan,

disiplinler akla gelmektedir. İnsani veya beşeri bilimler olarak da sınıflandırılan bu disiplinleri; tarih, coğrafya, hukuk, psikoloji, sosyoloji, ekonomi, eğitim, siyasal bilimler, antropoloji, kent planlaması vb. olarak sayabiliriz (Köstüklü, 2001, s.9).

Sosyal bilimler ile sosyal bilgiler arasında kesin bir çizgi çizmek mümkün değilse de eğitim ve öğretim açısından her iki kavram farklı olarak ele alınmakta olup; amaç, muhteva ve metot bakımından farklı özelliklere sahiptirler. Sosyal bilgilerin temel kaynağı, sosyal bilimlerdir. Sosyal bilgiler terimi; sosyal bilimlerden; alınan muhtevaya dayanarak oluşturulan üniteleri ihtiva eden programı belirtmek için kullanılır. Yani sosyal bilgiler, öğretim amacıyla sosyal bilimlerden seçilmiş, basitleştirilmiş, birleştirilmiş ve düzenlenmiş konular ve bilgiler bütünüdür (Köstüklü, 2001, s.10–11).

Sürekli bir değişim içinde olan, çeşitli ve karmaşık sorunlarla karşı karşıya bulunan insanların ve toplumların yaşamında sosyal bilimlerin önemli bir yeri vardır. Kişilerin gereksinimleri ile toplumun beklentileri arasındaki dengeyi sağlamada, insanlara gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırma açısından sosyal bilimlere önemli sorumluluklar düşmektedir. Sosyal bilimler bu sorumlulukları yerine getirmede disiplinlerarası ve çok yönlü bir yaklaşım izleyerek kişilere, belli bilgi edinme yollarını ve belli becerileri kazandırma ile bunu toplumlararası bir etkileşim ortamı içinde sürdürme amaçlarına öncelik veren bir çalışma alanıdır (Paykoç, 1991, s.2).

Sosyal bilimler, günümüzde ve geçmişte toplumsal yaşam içinde insanın insanla çevresiyle ve kurumlarla ilişkilerini inceleyen disiplinlerin ortak adıdır (Erden, 1996, s.44). İlgilendiği esas konu, gruplar içinde oluşan insan etkinliği olup amaç, beşerî anlayışın gelişmesidir (Köstüklü, 2001, s.91).

Sosyal bilgiler ise, eğitim alanının yarattığı bir kavramdır. Bu disiplinlerarası alan, sosyal bilimler alanındaki kuramsal ve bilimsel gelişmelerin eğitim süreci içinde ele alınarak bireyin toplum içinde gelişmesini, yetiştirilmesini amaçlar (Paykoç, 1991, s.2).

İlköğretim kurumlarındaki, sosyal bilgiler derslerinde olgulara bir bütün içinde yer verilir. Bunun da nedeni, özellikle bu yaşlarda çocuğun her türlü olguyu ayrı ayrı ve parça parça değil, bir bütün içinde algılamasından kaynaklanır. Birey böylece daha kolay öğrenip anlayabilecektir. İnsanoğlunun yapısında var olan ve ilköğrenimine devam ettiği bu somut işlemler döneminde süregelen küresel algılama özelliğini ve bunun yanı sıra, Sosyal Bilimlerin bütüncül bir yaklaşıma uygun düşen niteliğini, öğretim boyutu bakımından gözden ırak tutmamak gerekir (Can ve diğerleri, 1998, s.4). Çünkü öğrencilerin sosyal bilgiler derslerinde her şeyden önce olgusal bilgileri edinmeleri beklenmektedir. Problem çözebilme bakımından bu olguları öğrenmeleri büyük bir önem taşımaktadır. Farklı sosyal bilimcilerin günlük çalışmalarında kullandıkları araştırma/problem çözme ve bilgi üretme süreçleri, öğrencileri olgusal öğrenmeden çok daha zengin bir bireysel donanıma sahip kılabilmektedir. Bu bakımdan sosyal bilimcilerin kullandıkları öğrenme ve uygulama süreçleri, hatırlamaya dayalı öğrenmenin tamamlayıcısıdır.

İlköğretim okullarında sosyal bilimlerden alınan içerik, bu dersin ünitelerinde kaynaştırılıp bütünleştirilerek kullanılmaktadır. Örneğin Türkiye’de 2005 yılında yürürlüğe giren ilköğretim sosyal bilgiler dersi 4. sınıf programında bulunan “Geçmişimi Öğreniyorum” ünitesinin içeriği, tarih başta olmak üzere, antropoloji, coğrafya, psikoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve sosyoloji gibi sosyal bilimlere

dayanmaktadır. Ayrıca gerek bu ünitenin gerekse diğerlerinin işlenmesi sırasında, içeriğin dayandığı sosyal bilimlerin yöntemlerinden yararlanılmaktadır.

Antropoloji, insanların nasıl basit avcı-toplayıcılıktan günümüzdeki karmaşık sosyal varlıklar haline geldiğini araştırır. Öğrencilerin, insanların geçmişten bugüne sürekli değişen hayat koşullarını öğrenmeleri, geçmiş, bugün ve gelecek hakkında açık kavram ve fikirler geliştirebilmelerine olanak verir. Antropoloji için değişim ve adaptasyon kavramları önemlidir. İlk insan, öğrenciler için en cazip ve eğlenceli okuma konusudur. Erken zamanların başlaması, hayat tarzı ve araç-gereçleri, onlar için çok ilgi çekicidir. Bu evreye ait insanlar hakkında bazı kavramları öğrenme, öğrencilerin bilgi evrenini genişletir (Evans ve Brueckner, 1990, s.38).

Tarih, geçmişteki olaylar üzerinde çalışan bir bilim dalıdır. Bize savaş ve barışlar, felaketler, keşif ve buluşlar, insanların zaman içinde değişen yaşam biçimleri, oluşturdukları kurumlar vs. hakkında bilgi verir. Sosyal bilgiler programlarındaki tarih konularının öğretimi, öğrencilerde tarihsel sorgulama becerisini geliştirmeye odaklanmalıdır. Bu beceri öğrencilere, tarihsel olayların kronolojisini öğretmenin yanı sıra, kanıt ve bilgileri kullanarak bunların niçin meydana geldiğini keşfetmelerini sağlar (Farris, 2006, s.38). Böylece, geçmişi doğru çözümlmeyi öğrenen çocuklar, bugünü de doğru yorumlayabilir.

Tarihle birlikte ilköğretim düzeyinde sosyal bilgiler dersinin dayandığı temel disiplinlerden biri olan coğrafya, dünyanın yüzeyi ve bunun insan yaşamıyla ilişkisini inceleyen bilim dalıdır. Coğrafyacılar insanın yaşam koşullarına nasıl uyum sağladığı; dünyayı, coğrafyayı nasıl değiştirdiği konuları ile ilgilenirler. Coğrafya alanında çocukların ne öğrenmesi gerektiği konusunda Coğrafya Eğitimi Ulusal Konseyi beş

tema belirlemiştir. Bunlar konum, yer, yerleşim özellikleri, hareketlilik ve bölgelerdir. Coğrafya ilköğretim düzeyindeki öğrenciler için önemlidir. Çünkü bu disiplinde insanlar, yerleşimler ve yaşama ilişkin çalışmalar yapma olanağı bulurlar (Turner, 1999, s.68).

Psikoloji, çevre, insan ve davranışlar arasındaki etkileşimi inceleyen bilimdir. Davranışlar, belli çevresel koşullar içinde oluşan olaylardır. Psikoloji sınıf içindeki sosyal davranışlara ve öğrenmeyle ilgili çeşitli öğelere ilişkin görüş kazandırır. Öğrenciler diğer insanların davranışlarının nedenlerini anlamaya gereksinim duyarlar (Külahoğlu, 2004, s.4). Sosyal bilgiler öğretiminde psikolojinin veri ve araçları kullanılarak yapılan öğrenme-öğretme etkinlikleri, öğrencilerin, kendilerine ve başkalarına ait kişilik özelliklerini, anlayışları, duyguları ve davranışları keşfetmelerini ve açıklamalarını sağlayabilir. Bu tür etkinlikler öğrencilere bunlardan başka şu imkânları sunar: Davranışların nedenlerini araştırma; işbirliği, rekabet, çatışma ve insanların geçmişteki eylemlerinin sebeplerini öğrenme; davranış ve öğrenme arasındaki ilişkiyi inceleme; tarihsel ve kültürel örneklerle öğrenmenin ilkelerini çalışma; başka halklara ve kültürlere ait inançları inceleme ve bunların kaynaklarını araştırma (Martorella, 2006, s.41).

Ekonomi insanların günlük yaşamlarıyla doğrudan ilgilidir. Ekonomi eğitimi öğrencilere kaynakların edinim ve tüketimine yönelik sorumlu davranışlar geliştirmede gerekli kılavuz, bilgi ve deneyimleri edinme olanağı sunar. Çocukların günlük ekonomik ilişkilerinde seçenekleri değerlendirme yeteneğini geliştirir. Ayrıca ekonomi eğitimi, nasıl para kazanılabileceğini, paranın en iyi ya da doğru bir biçimde nasıl kullanılabileceğini ve nasıl tasarruf edilebileceğini öğretir. Son olarak, öğrencilerin dünyadaki belli başlı

ekonomik sistemleri ve bu bağlamda ülkelerinin ekonomik modelini tanımaya imkân verir (Evans ve Brueckner, 1990, s.40).

Siyaset bilimi, insanların kendilerini nasıl yönettiğini araştırır. Kamu yönetimine ait idarî kurumlar, süreçler ve yasalar bu bilim dalının konusudur Devlet yapısı, atanmış ve seçilmiş kamu görevlilerinin sorumluluk ve ödevleri siyaset biliminin kapsamını oluşturur. Yıl boyu sürecek bir siyaset bilim etkinliği, sınıfı yönetme yetkisine sahip bir yönetim kurulunun oluşturulmasını sağlayabilir. Öğrenciler yönetim kuruluna seçilebilir. Kurul, disiplin veya başka bir konu ile ilgili herhangi bir sorun ortaya çıktığında, ilgililerin savunmasını alıp yargıda bulunabilir. Öğretmenler, günlük yaşamın içinden çok daha basit konular üzerinde de benzer etkinlikler yapabilir.

Sosyoloji, toplumun yapısını, toplumsal kurumları, toplumdaki insan gruplarının işlevlerini, özelliklerini, bunlar arasındaki ilişkileri inceleyen bilim dalıdır (Fidan, 1998, s.42). Sosyal bilgiler öğretiminde sosyolojinin çok önemli bir yeri vardır. Aile, okul, komşuluk, devlet gibi temel toplumsal kurumlar, bu kurumlar içindeki statü ve roller ilköğretim düzeyinde öğrencilere sosyal bilgiler dersi kapsamında kazandırılmaktadır (Erden, 1996, s.40).

Sosyal bilimlerin birbirini tamamlayıcı niteliği, disiplinlerarası yaklaşımı desteklemekte ve bunu gerekli kılmaktadır. Sosyal bilgiler dersi, bu yaklaşıma paralel olarak temel kültür öğelerini, birçok alandaki çalışmalardan sağlanan bulgulardan, disiplinlerarası bir yaklaşımla alıp yoğurmakta; ilköğretim düzeyine, kendi yapısına ve doğasına uygun bir anlayışla varlığını bütünleştiren bir ders olarak programdaki yerini almaktadır (Sözer, 1998, s.7).

2.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amaçları

Sosyal bilgiler öğretiminin temel amacı, geleceğin etkin yurttaşlarında karar verme ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesidir (Barth,1991,s.8). Öğretmenler her zaman, bu becerileri nasıl gerçekleştireceklerine dair farklı görüşler öne sürmüşlerdir.

Sosyal bilgiler dersinin amaçları incelendiğinde, sosyal bilgiler dersinin öğrenciyi toplumsal yaşama hazırlamayı amaçladığı ve sosyal bilimler alanındaki hemen hemen tüm disiplinler ile ilişkili olduğu kolayca görülmektedir. Amaçlar çok genel olmasına rağmen, sosyal bilimler alanında kazanılması gereken önemli bilgi ve becerilere işaret etmektedir. Amaçlarda hem bilişsel becerilere hem de duyuşsal özelliklere yer verilmiştir (Erden, 1996, s.15–17).

İlköğretimin amaçlarının gerçekleştirilmesi için sosyal bilgiler dersinin önemli bir rolü vardır. Bu çerçevede bu dersin en başta gelen amacı demokrasiye inanmış, demokratik yaşama düzenine uyabilen ve buna sahip olmuş “iyi vatandaşlar” yetiştirmektir (Karagözoğlu,1996, s.11).

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler dersine özgü şu “genel amaçları” belirlemiştir (MEB, 2005, s.5):

“7. sınıf sonunda öğrenci;

- Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.

- Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
- Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
- Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
- Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
- Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
- Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
- Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
- Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
- Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
- Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.
- Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin

temel kavramlarından yararlanır.

- Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşleri sunar.
- İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
- Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
- İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir." (MEB, 2005, s.9).

Yukarıda yer alan amaçlar incelendiğinde, sosyal bilgiler dersinin öğrencileri toplumsal yaşama hazırlamaya çalıştığı ve sosyal bilgiler alanlarındaki hemen hemen bütün disiplinler ile ilişkili olduğu kolayca görülmektedir. Amaçlar çok genel olarak ifade edilmekle birlikte sosyal bilimler alanında kazanılması gereken önemli bilgi ve becerilere işaret etmektedir. Amaçlarda hem bilişsel becerilere hem de duyuşsal özelliklere yer verilmiştir. Ayrıca bilişsel alanla ilgili amaçların büyük bir kısmı kavrama ve uygulama basamağında ifade edilmiştir. Düşünme becerilerine yer verildiği gözlenebilir. Ancak uygulamada bu amaçların büyük bir kısmına ulaşamadığı söylenebilir. Bu durum amaçların bir kısmının uzak, bir kısmının genel, bir kısmının özel hedef biçiminde ifade edilmesinden, bazı hedeflerin davranışa dönüştürülmesi için sürenin ve öğrencilerin uygun olmamasından kaynaklanabilir (Erden, 1996, s.17)

2.1.4. Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretiminin Tarihsel Gelişimi

Sosyal bilgiler öğretiminin ne zaman ve nerede başladığı kesin olarak bilinmemektedir. Yalnız, insanoğlu var olduğu andan itibaren, hem fen, hem de sosyal bilimler eğitimi başlamıştır denilebilir. Çünkü insan, doğal ve toplumsal bir ortamda doğar, büyür, gelişir, yaşlanır ve ölür. Bu süreç içinde ona en azından yiyecek bulmak, yemek, içmek, giyinmek, kendini savunmak gibi etkinliklerle ilgili bilgi, beceri ve duygular kazandırılır. Eğer bu olmazsa kişi hayatını sürdüremez. Tüm bu etkinlikler, doğada ve bir toplum içinde olmaktadır. İnsan yaşamak için hem doğanın, hem de toplumun bazı ilkelerini öğrenmek zorundadır. Durum böyle ele alınınca, “Sosyal bilimler insanoğlunun yaşamı kadar eskidir” tezi ileri sürülebilir. Sosyal bilgilerde, sosyal bilimlerin yalınlaşmış biçimi olduğuna göre, onun da, insanoğlu tarafından, bir ders olarak yapılandırılmamış olsa bile, yine insanlık kadar eski olduğu ifade edilebilir (Dönmez, 2003, s.34).

Sosyal bilgiler öğretimi, ABD’nin 1800’li yılların sonları ile XX. Yüzyılın başlarında yaşadığı sosyal, ekonomik, kültürel vb. alanlardaki büyük dönüşümün doğurduğu sorunlara çözüm arama kaygısından doğmuştur. Endüstri devrimini gerçekleştirmeden önce ABD’de halk, büyük ölçüde kırsal kesimde yaşıyordu. Bu devrimle birlikte ortaya çıkan endüstrileşme ve teknolojik gelişme, Amerika’yı bir kent toplumu haline getirdi.

Yeni Amerikan toplumuna, başka kültürlerden olan insanlarla birlikte yaşama, işbirlikli problem çözme ve ortak karar alma için gerekli bilgi, tutum ve değerlerin

öğretilmesi gerekiyordu. Bu, ABD eğitim yöneticilerini, yeni bir vatandaşlık eğitim programı geliştirme mecburiyetiyle karşı karşıya getiriyordu.

XIX. yüzyılın başlarında, sosyal bilimciler, eğitimciler ve sosyal çalışanlar, bu reformu, yeni bir vatandaşlık programı hazırlayarak gerçekleştirdiler. Program, tüm çocuklara, kentli dayanışmasını nasıl gerçekleştireceklerini, kısaca, her zamankinden daha girift, güç ve kaotik hale gelen bir dünyada nasıl yaşayacaklarını öğretecekti. Sosyal problemlerin şansa bırakılmaması gerektiğine, dahası, demokratik bir toplumda karar alma sürecinin yerel politikacılarca terk edilmemesine karar verilmişti. Yurttaşlar, sosyal sorunları ve bunların çözüm süreçlerinde rol almayı öğrenmeliydi. Okul programı, bir kimsenin yaşam niteliğine ilişkin sorunlardan bahsetmeliydi (Barth, 1991, s.14).

Nihayet 1916 yılında, the National Education Association Commission okul programındaki sosyal eğitim ve öğretim konularını tanımlamak için resmen “sosyal bilgiler” terimini kabul etti (Schug, Beryy, 1987, s.14).

1930’lu, 40’lı yıllarda “yeniden kurmacılık” ve “çocuk merkezli yaklaşım”ı benimseyen eğitimciler de sosyal bilgiler programının gerçekleşmesi için çaba göstermişlerdir. Ancak 1940’lı ve 1950’li yıllarda sosyal bilgiler programları büyük ölçüde tarih ve coğrafya ağırlıklı olarak uygulanmıştır.

1960’lı yılların başından 1970’li yılların ortasına kadar sosyal bilgiler dersine ağır eleştiriler gelmiş ve “yeni sosyal bilgiler” adı altında reform hareketi başlatılmıştır. Bu hareketin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde Bruner’in buluş yoluyla öğrenme kuramının çok önemli katkısı olmuştur.

Bu hareketle sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya bilgilerinin ağırlığı azalmış; sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve sosyal psikolojiye ağırlık verilmiştir. Sosyal bilgiler alanındaki kavram ve yöntemlere dayalı disiplinler arası bir yapı benimsenmiştir. Geleneksel tümden gelim ve anlatım öğretim yönteminin yerini tümevarım ve araştırma yöntemi almıştır. Öğrenciler bilgilerin pasif alıcısı olmaktan çıkartılarak bilgiyi aktif olarak elde eden, kritik düşünme becerisine sahip bireyler olarak yetiştirilmek istenmiştir.

“Yeni Sosyal Bilgiler” programına uygun birçok kitap yazılmasına karşın bu yaklaşım 1970’li yılların sonlarına doğru çekiciliğini yitirmiştir. ABD’de Ulusal Bilim Vakfı tarafından yapılan araştırmalar “Yeni Sosyal Bilgiler “uygulamasının başarısız olduğunu göstermiştir. Bunun üzerine 1980’li yıllarda “temele dönme” hareketi ile birlikte Sosyal Bilgiler öğretiminde yine geleneksel yaklaşım benimsenmeye başlanmıştır (Erden, 1996, s.6).

Kuşkusuz ABD’de başlatılan sosyal bilgiler alanındaki gelişmeler diğer ülkeleri olduğu gibi Türkiye’yi de etkilemiştir. Türkiye’de Cumhuriyet döneminden itibaren ilkokullarla ilgili çeşitli düzenlemelere gidilmiştir.

Türk Eğitim Tarihinde, Türklerin İslamiyet’i kabul edişlerinden önce, toplumsal yaşamla ilgili bir takım bilgi ve kurallarla gelenek-görenekler çocuk ve gençlere öğretilmeye çalışılmıştır. İslamiyet’in kabul edilişinden sonra da, daha çok İslam dinine temel olan konuların kazandırılması yoluna gidilmiştir. Osmanlı döneminde, sübyan mekteplerinin ve medreselerin programında din temeline dayalı bilgiler ağırlık taşıırken, sosyal bilimler içinde yer alan kimi dersler, belirli saat ve

sürelerde okutulmuştur. Bu durumun genel olarak Cumhuriyet dönemine dek sürdüğü görülür (Kayabaşı, 2003, s.5).

Sosyal bilgiler programlarının kapsamına giren konuları içeren dersler, ilk kez Sultan II. Abdülhamid (1876-1909) zamanında ilkokul programlarına girmiştir. Bu dönemde yalnız tarih ve coğrafya dersleri bazı programlarda yer almıştır. 1913 Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati'nde ise, tarih ve coğrafyadan başka Malûmat-ı Medeniye ve Ahlâkiye ve İktisadiye ilköğretim okulu programına konmuştur. Balkan Savaşları'ndan sonra, vatandaşlık eğitimine ilişkin dersler üzerinde Tanzimat'tan beri şekillendirici rol oynayan Osmanlılık ve İslamcılık ideolojilerinin yerini Türkcülük almıştır.

Türkiye'de sosyal bilgiler öğretimi, 1926 programında ele alınmış; tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi dersleri her birisi ikişer saatten altı saat olmak üzere, dördüncü ve beşinci sınıflarda yer almıştır (Yazıcı, 2001, s.2). 1968 yılına kadar ilköğretimle ilgili çeşitli kitaplarda ve dergilerde zaman zaman sosyal bilgiler ismi kullanılmıştır; fakat sosyal bilgiler, uzun zaman bir ders ismi olmamıştır. Hatta bir ara, ilkokullarda tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri bir ders olarak görülmüş ve öğrenci karnelerine, ayrı ayrı okutulan bu üç ders için bir not verilmiştir.

1968 Geliştirilmiş İlkokul Programı Taslağı, derslerin birleştirilmesini ele alarak tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisini konularını mümkün olduğu kadar birbirleriyle kaynaştırarak üniteler meydana getirmiş ve bu dersin adına "sosyal bilgiler" denmiştir (Güngördü,2002, s.131).

İlkokullarda sosyal bilgiler dersindeki bu gelişmelerden sonra 20 Temmuz 1970 gün ve 4196 sayılı Bakanlık oluru ile Ortaokul Sosyal Bilgiler taslak programının

1970-1971 öğretim yılında her ilde bazı ortaokulların birinci sınıflarında denenmek suretiyle uygulanmasına karar verilmiştir. Ayrıca bu uygulamanın kademeli olarak gelecek yıllarda devam etmesi uygun görülmüştür. Daha sonra, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası kararları uyarınca temel eğitimin amaçlarına uygun olarak temel eğitim, 4. 5. 6. 7. ve 8. sınıflar sosyal bilgiler programını geliştirmiş ve 15.11.1974 tarih ve 459 sayılı kurul kararıyla kabul edilmiştir.

Ortaokullarda okutulan sosyal bilgiler dersi, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 26.4.1985 tarih ve 64 sayılı kararıyla kaldırılmıştır. Sosyal bilgiler dersi 1985–1986 öğretim yılından itibaren “Milli Tarih” ve “Vatandaşlık Bilgileri” adı altında üç derse ayrılmıştır. 1997-1998 öğretim yılında tekrar ilköğretim okullarının 6. 7. sınıflarında sosyal bilgiler dersi uygulamasına geçilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1998,s.532-568).

Türkiye’de ilkokullar, ortaokullar ve ilköğretim okullarında sosyal bilgiler dersi ile uzun yıllar onun yerine verilen dersler, büyük öneme sahip olmuştur. Demokratik vatandaşlık eğitimi kapsamında yeni nesillere Kemalist devrimin ülkü ve ilkeleri, vatan sevgisi ve çağdaş vatandaşlık yeterliklerinin kazandırılması görevi, bu derslere yüklenmiştir. Bu nedenle sosyal bilgiler, 2005 programına kadar, 4-7. sınıftaki iki mihver (eksen) dersten biri olmuştur. Genel amaçlarına bakıldığında son programa da Atatürk’ün gösterdiği “çağdaş medeniyeti yakalama” hedefine ulaşılma yolunda önemli görevler yüklendiği görülmektedir (Acun, 2006, s.47).

2.1.5. Sosyal Bilgiler Dersinde Araç Kullanma ve Araç Kullanmanın Sağlayacağı Yararlar

İlköğretimde sosyal bilgiler dersinde kullanılacak çok sayıda araç-gereç bulunmaktadır. Öğretmenlerin bu derste kullanabilecekleri araç-gereçler şu başlıklar altında belirlenebilirler: (Sözer, 1996).

- Gerçek eşya, giysi ve kalıntılar, anıtlar, süs eşyaları, silahlar, paralar vb.,
- Yeryüzü şekilleri,
- Çevredeki bitki ve orman örtüsü, yağışlar ve sıcaklık,
- Çevredeki kurum ve kuruluşlar, görevli, yetkili ve ilgili kişiler,
- Üç boyutlu modeller, güneş sisteminin basit modeli, maketler,
- Bilgisayar ve internet,
- Televizyon, video, sinema, radyo, kasetçalar, ses bantları,
- Tepegöz, epidiyaskop, projektör,
- Kum masası, elektrikli dilsiz haritalar, plastik ya da kâğıttan maketler, oyuncaklar, bebekler, mankenler, küre,
- Pusula, termometre, barometre, rüzgâr fırılacağı ve oku, saat, takvim,
- Tarih ve coğrafya şeridi,
- Haritalar, atlaslar, resimler, fotoğraflar, krokiler, planlar, grafikler, levhalar,
- Kuklalar, birbirini izleyen resim seti, çizgi filmler, afişler, kitaplar, ansiklopediler, dergiler, gazete kùpürleri, broşürler,
- Karatahta, pazen tahta, manyetik tahta, bülten tahtası, cam ve beyaz tahta.

Ders araçları; öğrencilere kazandırılması programa bağlanmış bilgi, beceri ve anlayışların daha kolay ve canlı olarak öğretimi için sınıf içinde ve dışında kullanılan göze ve kulağa hitap eden canlı ve cansız eğitim araçlarına verilen addır (Alaylıoğlu, 1976, s.67).

Eğitim teknolojisinin sağladığı olanaklara üç temel gereksinimi karşılamak için başvurulmaktadır. Bunlardan birincisi, daha geniş kitlelere eğitim hizmeti götürmek, ikincisi, var olan eğitim kurumlarındaki öğretme-öğrenme sürecini verimli duruma getirmek ve üçüncüsü de, öğretme-öğrenme etkinliklerini bireyselleştirmektir (Sözer, 1998, s.54).

Hangi gereksinimi karşılamak amacıyla kullanılırsa kullanılsın, araç-gereçler etkili ve verimli bir eğitim-öğretimin vazgeçilmez ögesidir. Çünkü araç-gereçler, aynı zamanda iletişim araçlarıdır. Eğitim bir iletişim süreci olduğundan iletişimde bulunmaksızın öğretme ve öğrenmenin gerçekleştirilmesi olanaklı değildir. Etkili bir öğretme ve öğrenme, iyi bir iletişim sonucu gerçekleşmekte; iyi bir iletişim ise, öğretimi etkilemesi söz konusu olan araç-gereçlerin öğretim sürecinde kullanılmasıyla olanaklı olabilmektedir (Yaşar, 2005, s.63).

Araç-gereçler, öğrenme sürecine katılan duyu organı sayısını artırarak daha anlamlı ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesine yardımcı olurlar. Öğretim sürecinde araç-gereç kullanmanın birçok yararı vardır. Araç-gereç kullanmanın sağladığı başlıca yararlar şöyle sıralanabilir (Demirel ve diğerleri, 2003, s.89):

- Öğrencilerin güdülenme düzeyini artırarak onların öğrenmeye etkin katılımını sağlar.
- Öğretme-öğrenme ortamına çeşitlilik ve zenginlik katar.

- Öğrenme sürecinde öğrencilerin ilgilerini canlı tutarak onlarda ilgilerin oluşmasını sağlar.
- Öğrenme zamanından tasarruf sağlar.
- Güvenli gözlem yapma olanağı sunar.
- İçeriğin düzenli bir biçimde sunulmasını sağlar.
- Öğretimin bireyselleştirilmesine olanak sağlar.
- Öğretimi verimli ve zevkli kılar.
- İçeriği somutlaştırarak anlaşılmasını kolaylaştırır.
- Öğrenilen bilginin hatırlanma düzeyini artırır.
- Öğrenilecek konular üzerinde daha etkili alıştıırma ve uygulamaya yapma olanağı sağlar.

Kuşkusuz, öğretimde kullanılan araç-gereçlerden istenilen yararın sağlanması, öğretmenlerin araç-gereçleri çok iyi tanımalarına ve öğrenme ortamlarında onları etkili olarak kullanmalarına bağlıdır. Bu nedenle, öğretmenlerin öğretim sırasında kullanacakları araç-gereçlerin eğitsel özelliklerini tanımaları, nerede ve ne zaman kullanacaklarını bilmeleri büyük önem taşımaktadır. Ancak, her şeyden önce öğretmenlerin araç-gereç kullanmanın önemini kavramaları ve araç-gereç kullanma konusunda teşvik edilmeleri gerekmektedir.

2.1.6. Ders Kitapları ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İşlevi

Ders kitapları, öğrenme-öğretme sürecinde en yaygın kullanılan ders aracıdır. Günümüzde ders kitaplarının sınıf içindeki yeri hâlâ önemini sürdürmekte olup, öğretmenler birçok etkinliği kitap ile yürütmektedirler. Çoğu öğretmen, öğretim

programlarına hiç bakmadan öğrenme-öğretme etkinliklerine ilişkin düzenlemeleri ders kitaplarına göre yapmaktadır. Bundan dolayı ders kitaplarının önemi daha da artmaktadır (Kızılcıoğlu, 2003, s.95).

Gerçekten bir dersin amacına ulaşmasında ders kitabının önemli katkısı yadsınamaz. Ders kitapları, bir yandan öğrencilerin neler öğreneceklerini belirlerken, diğer taraftan öğretmenlerin öğreteceklerini de etkileyen kaynaklardır. Buna karşın belki de en fazla eleştirilen eğitim araçlarıdır. Öğrencilerin ve öğretmenlerin kullandıkları ders kitapları ile ilgili bir takım sorunların bulunduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz (Gümüş, 2004, s.83).

Ders kitapları öğretim programında belirlenen ölçütler çerçevesinde yazılmak zorundadır. Ders kitaplarının ne tür bir içeriğe sahip olacağı ve bilgi ve değerlerin nasıl aktarılacağı öncelikle öğretim programı içinde belirlenir.

Öğretim ortamında kullanılan en yaygın araç kitaplardır. Çevre imkânları, dersin özellikleri, öğretmenin formasyonu gibi faktörlerden dolayı, öğretim ortamında kullanılan araçlar zenginlik göstermemektedir. Bu ise öğretimden istenilen verimin elde edilmesini olumsuz etkilemektedir. Kitapların, elde edilmesi ve kullanımı kolaydır. Diğer araçlara göre de çok farklı işlevlere sahiptir. Bunlardan dolayı, en çok kullanılan araç konumundadır (Kılıç, Seven, 2005).

Ders kitaplarının içeriği, programın mantığını kavrayabilmemiz için oldukça önemlidir. Çünkü ders kitapları bu konuda söylenen sözlerin anlamı niteliğindedir (Özmen, 2006, s.27).

Dünya var olduğu günden bu güne kadar insanlar sürekli yeni bilgiler üretmektedirler. Üretilen bilgileri saklamanın en yaygın ve güvenilir yolu ise

kitaplardır. Günümüzdeki eğitim uygulamalarında da önemli bir yer tutan kitap, yaygın olarak kullanılan önemli bir bilgi kaynağıdır (Keser, 2004, s.261).

Bir ders kitabının seçiminde birinci özellik içeriktir. İçerik, bakanlığın hazırladığı programa uygun, bilimsel bilgilere dayalı, hedef kitlenin özelliklerine uygun olmalıdır. Güncel bilgiler veren, bilgilerin günlük yaşamla bağını kuran ve yeni bilgiler sunan bir yapıda olmalıdır (Ergün, 2009).

Sosyal bilgiler ders kitabında sosyal yaşantılardan örnekler, çocuğun her zaman karşılaşabileceği problemler vs. yer almalıdır. Kitap soyut bilgileri az, mümkün olduğunca somut, zevkli, ilgi çekici halde olmalıdır (Şahin, 1998, s.709).

Sosyal bilgiler ders kitapları, öğrencilerin eleştirel düşünme yeteneklerini açığa çıkarmalı, kendi kişisel yargılarını geliştirmelerini sağlamalıdır. Öğrencilerin yaşayarak öğrenmelerine yardımcı olmalı ve öğrenci beceri ve davranışlarının gelişmesine katkıda bulunmalıdır (Kabapınar, 2002, s.332).

Teknolojideki gelişme ve öğretim araçlarındaki çeşitliliğe karşın ders kitaplarının halen en önemli kaynaklardan biri olmasının üç nedeni vardır. Bu nedenler;

- Ders kitapları, soyut olarak müfredat programında planlanan amaç ve hedeflerin, somut olarak kendini gösterdiği materyallerdir.
- Ders kitapları, öğrencide bir bilim alanına ilişkin ilk algılama ve kavramlandırmaların, bilgi altyapısının, beceri kazanımının çerçevesini oluşturmaktadır.
- Ders kitapları, ulaştığı kesimin sayısal büyüklüğü nedeniyle bireysel ve toplumsal bilinç ve algılamaların oluşturulmasında önemli bir işleve sahiptir (Acun, 2006, s.336).

İlköğretimde istenilen değer ve davranışların kazandırılması, ilköğretimin genel amaçları doğrultusunda belirlenmiş ders programları yoluyla gerçekleşmektedir. Ders kitapları ise, eğitim programlarında belirlenen amaçlar doğrultusunda öğretim programlarındaki derslerin içeriği ile ilgili bilgileri öğrencilere sunan ve öğrenme hızlarına uygun çalışma olanağı sağlayan öğretim materyalleridir (Evin, 2004,s.294).

Ders kitapları hazırlandıktan sonra alan uzmanı, editör, dil uzmanı, görsel tasarımcı, ölçme değerlendirme uzmanı, program geliştirme uzmanı, rehberlik veya gelişim uzmanlarından oluşan Talim Terbiye Kurulunca;

- İçerik,
- Dil, anlatım ve üslup,
- Öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme,
- Teknik, tasarım ve düzenleme, başlıkları altında incelenir (MEB,2005, s.743).

Sosyal bilgiler dersinin temel amacı, sosyal bilimler alanındaki kavramsal ve bilimsel gelişmelerin eğitim süreci içinde ele alınarak bireyin toplum içinde gelişmesini ve yetiştirilmesini sağlamaktır (Dönmez, 2003, s.32). Bu bakımdan sosyal bilgiler ilköğretim programında yer alan en kapsamlı ve en temel derslerden birisidir.

Sosyal bilgilerin çocukların kişilik gelişimindeki etkileri göz önüne alındığında öğrenme-öğretme süreçlerinde yer alan öğretim araçlarından sosyal bilgiler ders kitabının ayrı bir öneme sahip olduğu görülecektir.

Sosyal bilgiler ders kitabı, geçmiş, şimdi ve gelecek; gelenekler, değerler, roller, gruplar için denge ile ilgili pozitif ve negatif özellikleri içeren olayların görünmesini sağlar (Yanpar ve Yıldırım, 1999, s.48).

Özellikle sosyal bilgiler ders kitapları öğrencilerin; insanın temel ihtiyaçlarını, bunların karşılama biçimlerini, toplumsal yaşayışlarını ve sorumluluklarını; yakın çevrelerini tanıma; insanlarla sağlıklı ilişkiler kurma ve ekonomik yeterlikle ilgili bilgi, beceri ve tutum geliştirmelerini sağlamış olur.

Sosyal bilgiler programları, sürekli olarak değişen ülke ve dünya sorunlarını tanımlayan, anlayan ve çözmek için üzerinde çalışan insanları yetiştirme sorumluluğuna sahiptir (Öztürk, 2004, s.54). Bu sorumlulukları yerine getirebilmek, öğrencilerin derse etkin katılımlarını sağlamak, öğrencilere insanları, ülkeleri somut olarak sunabilmek ve derste öğrenmeyi eğlenceli duruma getirmek için güncel olaylardan yararlanılabilir. Toplumsal ve kültürel gelişmeler, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin insan yaşamı üzerindeki etkileri, kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler sosyal bilgiler dersinde güncel olayların kullanılmasını gerekli kılmaktadır.

Belirli günler ve haftalar, okuldaki törenler ve kutlamalar, sosyal bilgilerin yaşayarak öğretilmesi, öğrencilerin en etkin bir şekilde öğrenme yaşantısına katılmaları bakımından oldukça önemlidir (Demirtaş, 1997, s.136).

Bu sebeple sosyal bilgiler ders kitapları hazırlanırken gazete, dergi, internet, televizyon gibi yazılı ve görsel basın yayın organlarından birinci elden kaynak olarak faydalanılması, öğretimde birçok fayda sağlayacaktır.

2.1.7. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Başlıca Öğretim Yöntemleri

Öğretimde “model”, “yöntem” ve “teknik” kavramları ile genellikle bir dersin veya konunun işlenmesinde, öğretilmesinde veya öğrenilmesinde “izlenen yol” kastedilir. Öğrenme-öğretme sürecinde başvurulan çeşitli modeller, yöntemler veya

teknikler öğrenmeyi sağlamak için birer araçtır. Bu nedenle, her ders veya konu için her zaman ve her durumda geçerli olabilecek, tek bir öğretim yönteminden veya modelinden söz etmek asla mümkün değildir. Belirli bir eğitim modelinin uygulanması, örneğin, bir ders için belirlenen amaçlara, o dersin öğretmenine ve o dersteki öğrenci grubunun özelliklerine bağlı olarak farklılık gösterir (Şaban, 2000, s.185).

Sosyal bilgiler öğretiminde, öğrenilecek konuların seçiminde öncelikle ele alınacak konular öğrenci psikolojisine uygun olmalıdır. Ayrıca öğretmen adaylarına, sosyal bilgiler özel öğretim metotları öğretilmeli ve iyi meslek bilgisiyle yetişmeleri sağlanmalıdır (Küçükahmet, 2001, s.53).

Sosyal bilgiler öğretiminde çeşitli yöntem ve tekniklerden yararlanılmaktadır. Bununla birlikte, öğretimde her durum için geçerli bir yöntem ve teknik olmadığı gibi, iyi ya da kötü olarak nitelendirilebilecek bir yöntem ve teknik de söz konusu değildir. İyi yöntem, öğrencileri belirlenen amaçlara en etkili ve en kolay ulaştıran yöntemdir. Ayrıca yöntem ve tekniklerin birbirlerinden üstünlükleri yoktur (Yaşar, 1998). Önemli olan, öğretmenin öğretim süreci bakımından en uygun yöntem ve tekniği seçip uygulamaya koyabilmesidir. Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan yöntem ve teknikler şöyle sıralanabilir (Acun, 2006, s.120):

2.1.7.1. Anlatım Yöntemi

Eğitim sisteminde en yaygın olarak kullanılan yöntemlerden birisidir, özellikle sosyal bilimlerde, öğretmenler tarafından kullanılan öğretmen merkezli bir öğretim metodudur. Bu yöntemde; öğretmen konuyu anlatır ve öğrenci dersi dinler. Anlatım en

eski öğretim yöntemidir, çok sık kullanılan ve yanlış kullanım nedeniyle en etkisiz yöntem olarak da bilinmektedir (Küçükahmet, 2001, s.64).

Anlatım yöntemi önceden belirlenen hedefler doğrultusunda ön hazırlık yapılarak uygulanan bir yöntemdir. Ancak öğretmen sınıfta bazı durumlarda planlarının dışında da öğrencilere bilgi aktarabilir. Bu şekilde gerçekleştirilen konuşmalar informal öğretmen konuşması olarak kabul edilebilir. İnfomal öğretmen konuşmaları, çoğunlukla, öğrencilerin sorusu ya da sınıf tartışması sırasında ortaya çıkar. Formal anlatıma göre daha kısa sürelidir. Ancak iyi kullanıldığı takdirde etkili bir yöntemdir (Erden, 1996, s.103).

Modern öğretim anlamında düz anlatım pek fazla yer almamakla birlikte öğretmen, hemen her konuda bu yöntemden bir ölçüde yararlanma gereği duymaktadır, önemli olan husus; anlatımın yerinin ve süresinin iyi seçimidir. Anlatımın kısa ve ilginç olmasını sağlama ve herkesin dikkatini çekme öğretmenin görevidir. Diğer derslerde olduğu gibi sosyal bilgiler öğretiminde de; öğretmenin konuşması, hareketleri, görünümü, anlatımındaki açıklığı ve öğrencilerle empati kurabilmesi önemlidir (Uysal, 2006, s.19).

2.1.7.2. Soru-Cevap Yöntemi

Soru-cevap metodu, anlatma metodunun sıkıcılığını gidermek ve öğretimi daha etkili bir şekilde gerçekleştirmek isteğine dayalı olarak geliştirilmiştir. Anlatma metodundan sonra eğitimde en çok kullanılan bir öğretim metodu olan soru-cevap, eğitim kavramında meydana gelen çağdaş değişmelere rağmen öğretimdeki önemini hâlâ korumaktadır. Soru-cevap metodu, cevap almak amacıyla öğrencilere soru sormak

demektir. Başka bir deyişle, öğretmenin bir konuyla ilgili olarak öğrencilere bir takım sorular sorması ve bu sorulara aldığı cevapları eleştirerek öğretim yapmasıdır (Büyükkaragöz, 1997, s.70).

Bir konunun öğretimi tümüyle soru-cevap biçiminde yürütüldüğü zaman soru cevap bir yöntem olarak kabul edilebilir. Ancak bu yöntemin kullanılmasında öğretmenin soru sorma becerisi çok önemli rol oynar. Öğretmen önceki planladığı sorular yoluyla öğrencide istendik davranışları kazandırmaya çalışır (Erden, 1996, s.105).

Sosyal bilgiler öğretiminde; bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme düzeylerindeki hedeflere uygun sorular hazırlanmalıdır. Sonuç itibarıyla; soru cevap yönteminde öğrencilerin yalnızca gerçek hatırlama ile cevap vermelerini değil, yorumlama ve düşünme kabiliyetlerinin gelişmesi sağlanmalıdır (Uysal, 2006, s.21).

2.1.7.3. Tartışma Yöntemi

Tartışma; bir konu üzerinde öğrencileri düşündürmeye yöneltmek, iyi anlaşılmayan noktaları açıklamak ve verilen bilgileri pekiştirmek amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem daha çok bir konunun kavranması aşamasında karşılıklı olarak görüşler ortaya koyarken, bir problemin çözüm yollarını ararken ve değerlendirme çalışmalarını yaparken kullanılır (Demirel, 1999, s.83).

2.1.7.4. Gezi-Gözlem Yöntemi

Gezi-gözlem yöntemi, belli öğretim amaçlarının karşılanabilmesi için önceden hazırlanmış bir plan çerçevesinde belli olayların veya durumların gerçek dünyada incelenmesine yönelik olarak gerçekleştirilen bütün faaliyetleri kapsar (Şaban, 2000, s.213).

2.1.7.5. Münazara Yöntemi

Münazara yöntemi önceden belirlenmiş bir konu ya da sorunun, lehinde ve aleyhinde oluşturulmuş iki grup tarafından tartışılmasıdır. Genelde 3-6 kişiden oluşan iki grup, kendilerine tanınan süre içinde kendi tezlerini karşılıklı olarak savunurlar. Münazaralar, bir düşünceyi savunma ya da çürütme, dili etkili kullanma, grubu ya da jüriyi etkileme, hızlı ve akıllıca yanıt verme gibi yetenekleri geliştirir (Acun, 2006, s.120).

2.1.7.6. Grupla Çalışma Yöntemi

Grupla çalışma yöntemi 2-8 öğrencinin bir araya gelerek bir problemi veya bir konuyu araştırmak ve rapor etmek amacıyla yürüttükleri çalışmadır. Grup çalışmalarının en çok bilineni ilköğretim düzeyinde uygulanan küme çalışmalarıdır. Bu yöntemin amacı, öğrencilerin bir araya gelerek sosyal bir etkileşime girmeleri ve birlikte çalışma alışkanlığı kazanmalarınıdır. Küme çalışması; grup üyelerinin birlikte düşünmelerini, karşılıklı bilgi alışverişinde bulunmalarını, birlikte iş görmelerini ve problemlere çözüm aramalarını öngörmektedir (İşman ve ESKİCUMALI, 2001, s.110).

2.1.7.7. Beyin Fırtınası Yöntemi

Beyin fırtınası, bir grubun, bir konuya çözüm getirmek, karar vermek ve fikir üretmek amacıyla kullandıkları bir yöntemdir. Beyin fırtınası yönteminde, öğrencilerin bir konu, olay ya da problem durumu hakkında düşünmeleri ve mantıklı olup olmadığı endişesine kapılmadan olabildiğince çok sayıda fikir üretmeleri istenir. Bu yöntemin temel amacı, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini uygulamaya dönüştürmelerini sağlamaktır (Şaban, 2000, s.214).

2.1.7.8. Drama Yöntemi

Drama, öğrencilerin kendilerini özgür hissettikleri bir ortamda, belirli bir konunun öğrenilmesine yönelik olarak kendi yaratıcı buluşları, özgün düşünceleri, deneyimleri ve bilgilerine dayalı olarak oluşturdukları doğaçlamalardır. Drama, gerçek yaşamdan esinlenerek, kendiliğinden oluşan oyunları içerir. Ancak, eğitsel amaçlar için tasarlandığından, öğrencilerin oynadıkları oyunlardan farklıdır. Drama kavramı yerine rol oynama ya da doğaçlama kavramlarının da kullanıldığı görülür (Acun, 2006, s.129).

2.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Metinlerde Yararlanma

2.2.1. Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Edebiyat

Dar anlamda edebiyat, Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı sözlüğe (TDK, 1988, s.431) göre, “olay, düşünce, duygu ve imajların dil aracılığı ile biçimlendirilme sanatı, yazın, literatür”dür.

Mutluay'a göre edebiyat; "doğrudan duygu ve düşüncelerin, insan ve toplum yaşantısının, söz ve yazıyla, en etkili biçimlerde anlatımını amaç edinen bir sanat türü"dür (Mutluay, 1977, s.5).

Gökşen'e göre ise edebiyat, kitap ve her türlü yazılı ürünlerin genel adıdır. Başka bir ifadeyle bu anlamda edebiyat, yazılı söz demektir. Eskiden yalnız sanathı, hatta özentili yazılar için kullanılan bu sözcük, bugün, geçmişte sanat dışı sayılan yazıları da içine alarak, insan zekâsının vücuda getirdiği bütün eserleri anlatır hale gelmiştir (Gökşen, 1980, s.32).

Edebiyat, toplumun sanatsal değerlerini ve özünü ihtivâ eden çok etkili bir araçtır. İnsan, her şeyden önce düşünen bir varlık olduğu için düşünme, yorumlama ve yaratıcılık özelliği, insanı diğer varlıklardan ayıran temel niteliklerin başında gelmektedir. İnsanı hayvandan ayıran ana özellik, güzellik yaratma ve güzellik aramadır. İnsanın yaratıcı gücünden doğan en önemli ürünlerden biri de edebiyattır (Kavcar, 1994, s.2).

Edebiyatın konusu, insanı ilgilendiren her şeydir. İnsanın somut yanı ve fizyolojik yapısı anatomi dersinden öğrenilebilir. İnsan soyut yanını, ruhsal yapısını, insanı ilgilendiren soyut kavramları, şefkat ve sevgiyi, acımasızlığı veya merhameti yazınsal ürünlerden öğrenebilir, hissedebilir. Cimriliği Grandet Baba'dan, çocuklarına karşı şefkati Goriot Baba'dan, acımasızlığı ve entrikayı Dostoievsky'den, doğa sevgisini Mustafa Kutlu'nun Beyhude Ömrüm'deki oyuncusu Yâdigâr'dan, yalnızlığı Kaldırımlar şiirinden öğrenebiliriz. Yazınsal metindeki bir cümle, bir sözcük bize beklenmedik ufuklar açabilir; yeni, hissedip de anlatamadığımız, dile getiremediğimiz ya da farkına

varamadığımız bir duyguyu, bir düşünceyi akla getirebilir, yaşatabilir (Uçan, 2006, s.25).

Sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin; okuma, yazma, konuşma yetenekleri bakımından da önemlidir. Sosyal bilgiler dersinin bu amaçla öğretmenler tarafından ya da okullarda özellikle yazma amaçlı pek kullanılmadığı söylenebilir. Bu beceriler, sosyal bilgilerin amaçları arasında yer alan kültür aktarımına yardımcı olur. Buna paralel olarak toplumda var olan ilişkilerin sıradan ya da olağanüstü şekilde anlatılması olarak tanımlanan halk hikâyeleri de sosyal bilgiler öğretimde kullanılabilir (Howard, 1999, s.171-176).

Sills-Briegel ve Camp (2000), ilköğretim 6-7. sınıf sosyal bilgiler dersi tarih konularında, edebiyatın ya da edebî metinlerin kullanımının öğrenci başarısına etkisini araştırır. Araştırma sonucunda, 30'ar kişilik iki deney ve iki kontrol grubunun yer aldığı toplam 120 denekten oluşan çalışmada, deney ve kontrol grupları arasında erişim düzeyleri bakımında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Çalışmanın sonucunda hikâye anlatım yönteminin, öğrencilerin bilgi düzeylerini arttırmada etkili olduğu ve kavrama düzeyi başarıları arasında da hikâye anlatım yöntemi lehine, anlamlı farklılıklar bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Otluoğlu'nun (2001), 70 öğrenci üzerinde yaptığı çalışmada 35 kontrol ve 35 deney grubundan oluşan öğrenciler örnekleme alınmıştır. Araştırma ile; yazılı edebiyat ürünlerinin ders aracı olarak kullanılmasının sosyal bilgiler öğretiminde bilişsel yeterlilikleri kazanmaya bir katkısının olmadığı, duyuşsal davranış özelliklerini kazanmada anlamlı derecede bir artışın olduğu ve bilişsel olarak belli bir yeterlilik kazanma ile duyuşsal davranışlara erişim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı gibi sonuçlara ulaşılmıştır (Şimşek, 2000).

Gelişen ve değişen dünyada toplumsal değerler de yavaş yavaş değişmektedir. Bu gelişme ve değişimler, kitle iletişim araçlarının ve bilişim teknolojisinin gelişmesiyle kültürler arası ilişkileri artırmaktadır. Bu nedenden ötürü, sosyal bilgiler derslerinde toplumsal değerleri tanıtan ve yaşatan kültürel ürünlere önem gösterilmelidir (Otluoğlu, 2001, s.17).

Dürüst ve sorumlu vatandaşlar yetiştirmek, mutlu toplum yaratmak sosyal bilgiler öğretimiyle mümkündür. Sosyal bilgiler öğretimi, sosyal hayata ve zamanın gereklerine uygun davranış değişikliği gerçekleştirmelidir. Bu davranış değişikliği sayesinde insanlar, sosyal ve ulusal değerleri benimseyerek geleceğe dönük hüneler kazanmaktadır. Çağdaş eğitimin amacı, dünü koruyarak yarını güven altına almaktır (Kavcar, 1994, s.1).

Kültürel ürünlerimizden yararlanabileceğimiz ve bunları sınıf ortamına rahatlıkla getirebileceğimiz ürünler yazılı edebiyat ürünleridir. Edebiyat bütün toplumlarda kültürel kimliklerin üretilmesinde olumlu bir etken rolünü oynamıştır (Çeri, 2000, s.25).

2.2.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Edebiyatla Birleşmesi

Demokratik bir toplumda sosyal bilgiler öğretiminin temel amacı, bireylerde mantıklı ve doğru karar alma ve problem çözme becerisini geliştirmektir. Bireylerin bunları başarabilmesi için şunlar gerekir;

- Bilgi edinebilmesi,
- Bilgiyi analitik olarak işleyebilmesi,

- İnanç ve değerleri inceleyebilmesi ya da uygun tutum ve değer geliştirebilmesi,
- Etkin bir birey/yurttaş olarak sosyal problemlerin çözümüne aktif olarak katılabilmesi (Öztürk ve Otluoğlu, 2005, s.36).

Öğrencilerin, yukarıdaki becerileri kazanıp geliştirebilmesi, onların yeterli sözlü dil becerilerine sahip olmalarına bağlıdır. Sosyal bilgiler, onların bu ifade sel becerileri kazanmaları için, en önemli araçlardan biri olabilir. Sosyal bilgilerin konuları, okuma, yazma ve konuşma etkinlikleri için uygun zeminler oluşturabilir.

Öğretmenler, sosyal bilgiler derslerinde edebî ürünlere ve yazılı materyallere geniş yer vererek oluşturulan eğitim durumlarında, öğrencilerde temel dil becerilerini geliştirmeye önem vermelidir (Chapin ve Rosemary, 1992, s.37).

Elbette, sosyal bilgiler öğretiminin temel amacı öğrencilerde dil becerilerini geliştirmek değildir. Tüm derslerde göz önünde bulundurulması gereken bu becerilerden başka, sosyal bilgiler derslerinde, programda öngörülen bilişsel, duyuşsal ve devinişsel hedeflerin gerçekleştirilmesi gerekir. Bu noktada da edebî ürünler, çok önemli bir katkı sağlayabilir. Çünkü edebî metinler aracılığıyla çocuklar, kendilerini farklı zaman ve mekânlarda yaşamış/yaşayan insanlarla karşılaştırabilir; başka ülkelerdeki insanların yaşama şekillerini takdir eder. Bu onlarda, empatik düşünme alışkanlığını geliştirir, karakter eğitimine katkıda bulunur (Sağlamer, 1980, s.37).

Cumhuriyetin başından bugüne, Türkiye’de uygulanan bütün programlarda, sosyal bilgiler öğretiminde yazılı materyallere ve bu arada yazılı ve sözlü edebiyat ürünlerine yer verilmesi tavsiye edilmiştir. Nitekim halen yürürlükte olan İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı da öğretmenlere (MEB, 1998);

- Tarihî olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıklarını örnek olaylarla kavratmaları,

- Konuların işlenişinde, yalnız ders kitaplarına bağlı kalmamaları, öğrencilerin seviyesine uygun başka kaynaklardan da faydalanmaları; böylece öğrencilerin araştırma yapmalarını ve bunu alışkanlık haline getirmelerini sağlamaları,

- Ders kitabında yer alan millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerler bakımından besleyici, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici olmaları ve değerlerle ilgili ders konularını işlerken sevdirci ve öğretici okuma parçalarından faydalanmaları,

- Konuların işlenişinde, yalnız anlatım ve soru-cevap teknikleriyle yetinmeyip konuların özelliğine göre münazara, örnek olay incelemesi, problem çözme gibi öğrenciyi aktif kılan, araştırmaya ve incelemeye sevk eden yöntem ve tekniklere de başvurmaları,

- Konuların işlenişinde kavramların, ilgili olduğu konu ile birlikte verilmesi,

- Konuların işlenişinde, “yakından uzağa, somuttan soyuta, basitten karmaşığa” ilkesine uymaları, önerisinde bulunmaktadır.

Sosyal bilgiler dersinin edebiyatla birleştirilmesi, güzel bir ortamın yaratılmasına ve öğrenci deneyimlerinin artırılmasına katkı sağlar. Sosyal bilgiler öğretiminde edebiyat temelli program, sosyal bilgiler programında yer alan

gereksinimleri karşılayabilen, öğrencilerin farklı yetenek seviyelerini bir arada bulundurabilen bir yapı ortaya koyar.

2.2.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Düşünce Gelişimi ve Edebiyat

Healy'e göre; dil ve düşünme, bir çocuğun beyninde birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır (Healy, 1997, s.38). Bruner'e göre; kapasitesinin son sınırına kadar düşünen insanın ulaştığı son nokta, sahip olduğu dil becerilerinin düzeyi ile yakından ilişkilidir (Bruner, 1991, s.83). Vygotsky'e göre ise; çocuğun temel dil becerilerinden biri olan sözcük dağarcığı oluşturmanın, genelde eğitimin, özelde de sosyal bilgiler öğretiminin en önemli amaçlarından biri olan kavram geliştirme için önemli bir altyapı ögesidir (Vygotsky, 1985, s.39).

Sosyal bilgiler dersleri, içerik olarak, bireylerin sosyal ve kültürel yaşantılar edinmeleri, bu konularda birikim ve deneyim sahibi olmaları için de en uygun derstir. Çünkü bu derste öğrenciler, bir yandan içinde yaşadıkları toplumun geçmişini ve bugününü öğrenirken, diğer yandan da diğer toplumlar hakkında bilgi edinirler. Böylesine kapsamlı bir içerik, onlara, insanlığın yüzyıllardan beri oluşturduğu zengin sosyal ve kültürel deneyimi tanıma fırsatı verir. Bu konuda, edebî ürünler önemli bir işleve sahiptir. Örneğin, seyahatnameler aracılığıyla öğrenci, yüzlerce yıl önce farklı coğrafyalarda yaşayan insanların içinde buldukları siyasî, sosyal ve ekonomik durumu öğrenir. Destanlar ve türküler aracılığı ile, bir toplumun farklı zamanlarda, elemli ya da mutlu günlerinde neler hissettiğini ve bunları nasıl dile getirdiğini görür. Belgesellerden yola çıkarak, belli bir dönemde meydana gelen olayları analiz eder. Tüm bu etkinlikler öğrenciye, dolaylı yaşantılar edinme olanağı sağlar. Böylece sosyal

bilgiler öğretimi, önemli bir alt yapıyı güçlendirerek, öğrencilerde düşünce gelişimine katkıda bulunmuş olur (Öztürk ve Otluoğlu, 2005, s.40).

Edebiyat önce anadili üzerinde çocuğun keşif yapmasına imkân sağlar. Kelimeleri sözlükteki anlamları dışında kavramasında, edebiyat, çocuğa dilin anlam haritalarını çizer. Edebiyat dünyayı daha derin algılamada çocuğun zihni gelişimi kadar düşünce gelişimini de etkiler, olgunlaşmasına katkıda bulunur.

Sosyal bilgiler öğretimi sayesinde çocuk, seyahatname gibi kitapları tanıyacaktır. Böylece, farklı yerlerde yaşayan insanların hayat tarzını, gelenek, görenek, zevk ve alışkanlıklarını öğrenebilecektir. Doğa ve fen olaylarını anlatan eserlerle canlılar evrenini tanıyacaktır. Şiirle, duygu ve izlenimlerin ve dil güzelliğinin farkına varacaktır. Efsane ve hikâyelerle ise, insan ve vatan sevgisini, geçmiş toplumların kültürlerini öğrenecektir.

2.2.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bir Araç Olarak Edebî Eserleri Kullanma

Gittikçe çoğalan bir oranda sosyal bilgiler eğitimcileri, edebî çalışmaların alanın öğretimine önemli katkılarının olduğunu kabul etmeye başlamışlardır. Son yıllarda ABD’de birçok eyalette ilköğretimde edebiyat ve sosyal bilgiler arasındaki güçlü ilişki vurgulanmıştır. Ders kitabı yayıncıları kitaplarına edebî parçalardan örnekler koymaya başlamışlardır. Editörler yöntem kitaplarını değerlendirirken sosyal bilgiler-edebiyat ilişkisini vurgulayıp vurgulamadıklarını önemli bir ölçüt olarak ele almaktadırlar (Brabant, 1989). Bilimsel toplantılarda edebî kitapların sosyal bilgiler öğretiminde kullanılması ile ilgili bildiriler gittikçe artmaktadır.

Sosyal bilgiler-edebiyat ilişkisi güncel bir konu olmakla birlikte, mesleki literatürde çok eskiden beri var olan bir konudur. Bir eğitim filozofu olan Sohann Friedrich Herbart, 19. yüzyılın başlarında, öğretmenlerin çocuklarda olumlu sosyal tutumlar geliştirmek için tarihi, edebiyatla ilişkilendirmeleri gerektiğini belirtmiştir (Rıpa, 1988). Henry Johnson, İlköğretim ve Ortaöğretimde Tarih Öğretimi kitabında (Johnson, 1925), edebî kaynakların çocukların geçmişi anlamalarında çok önemli katkıları olacağını söylemiştir. 1929'dan günümüze 160'ın üzerinde kaynak, ticari kitapların sosyal bilgiler eğitimini nasıl zenginleştirebileceği hakkında bilgiler ve yollar içermektedir (Mcgowan ve Sutton, 1988, s.8).

Uzun zamandır gündemde olmasına karşın, edebiyat-sosyal bilgiler ilişkisi büyük oranda derinliğine araştırılmamıştır. Son yıllarda yapılan bir araştırma, ticari kitapların etkili kullanımı ve sosyal bilgilerdeki öğrenmeye nasıl ve hangi yönlerden katkı yaptığına ilişkin çok az araştırma sonucu olduğunu göstermiştir. Ulusal Fen Bilimleri Kurumu ve Eğitsel Ürünler Bilgi Enstitüsü tarafından yapılan tarama araştırmalarda, sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabı dışında çok az yazılı materyal kullandıklarını ortaya koymuştur (Patrick ve Hawke, 1980, s.39). Araştırmacılar, ders kitabının çok yoğun kullanımının ek materyallere yer bırakmadığı görüşündedirler (Woodward ve diğerleri, 1986, s.50).

Sosyal bilgiler dersinde ders kitaplarının yanında edebî kitaplardan ve yazılı ürünlerden yararlanmak ve bu amaçla kitapçılarda kolayca bulunabilecek öykü, roman, şiir, biyografi, drama vb kitaplardan faydalanmak öğrenmeyi zenginleştirmenin yanında öğrencilerin kavramsal anlamalarını da geliştirir. Kavramsal anlamada önemli olan bilgiyi ezberlemek değil, dönüştürebilmek ve kullanabilmektir (Doğanay, 2004, s.204).

Sosyal bilgiler dersinde ders kitaplarının yanında edebî kitaplardan niçin faydalanılması gerektiği aşağıda alt başlıklar ile açıklanmıştır. Bunlar;

2.2.2.1. Edebî Eserlerde Düzey Farklılığı

Çocukların okuma düzeyi, buldukları sınıflardan iki sınıf geri veya ileri olabilmektedir (Holmes ve Anmon, 1985). Sekizinci sınıf tarih dersi ele alındığında, bazı çocukların okuma düzeyinin altıncı sınıfta bulunan öğrencilerin okuma düzeyi ile aynı seviyede olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, bazı öğrencilerin okuma düzeyi ise onuncu sınıfta bulunan öğrencilerin okuma düzeyi ile denk olabilmektedir. Sınıfa getirilen çeşitli düzeylerdeki edebî eserler, çocuklara kendi okuma düzeyine uygun daha rahat okuyabilecekleri materyaller sunmaktadır.

Öğrencilerin kendi okuma düzeylerine uygun sosyal bilgiler materyalleri okumalarının önemli faydaları vardır. Öğretmen, sosyal bilgiler konularını çocukların düzeyine uygun edebî eserlerden yararlanarak anlamalarını sağlayabilir. Öğrenciler okuma düzeyleri ilerledikçe ve bağımsız birer edebî metin okuyucusu olduklarında ders kitabından sesli okuma ya da öğretmenden dinleme yerine, kendi kendilerine bilgiye ulaşabilir ve bilgiyi öğrenebilirler. Böylelikle sınıfta kavramların uygulanabilmesine ilişkin etkinliklere, projelere, rol oynama ve benzetişim gibi etkinliklere daha fazla zaman ayrılabilir (Memory, McGowan, 1985).

Öğrenciler, zengin düşüncelerle dolu edebî eserleri okuduktan sonra kendilerini ders kitaplarını okumaya çok daha hazır hissederler.

2.2.2.2. Edebî Eserlerde İlgi Faktörü

Öğrenci ilgi duyduğu bir konuyu daha iyi öğrenir. İyi ders kitabı olsa da öğrencilerin ders kitaplarını gece yatağında okumadığı bilinmektedir. Çünkü ders kitapları genellikle uzanırken okunabilecek, dinlenme ve eğlenme amaçlı bir okuma için yeterince çekici değildir. Eleştirmenler, sosyal bilgiler ders kitaplarını, gerçekte çok sıkıcı, mesaj ya da anlamın anlaşılmasını güçleştiren, birbirinden kopuk bilgiler bütünü olmaları yönüyle eleştirmektedir (Sewall 1988).

Bahsi geçen diğer edebî eserler, ders kitaplarından genellikle daha ilgi çekici ve zevk vericidir. Bu edebî eserler, bir yazar ya da ekip tarafından bir öyküyü anlatmak için yazılmış, bir kişiyi ya da konuyu anlatan, odaklanmış projelerdir. Edebî eser yazarları, yazı stili ve formatı seçmede ders kitapları yazarlarından daha özgürdür. Onlar eserlerinde rahatlıkla mizah kullanabilir, o olayları küçültebilir ya da daha sanatsal hale getirebilir. Bunlar genellikle ders kitaplarında bulunmaz. Okuma sürecinde zevk ve edebî eser birleşerek, çocuklara konulardan sadece bilgi edinilmeyeceği, aynı zamanda zevk de alınabileceği mesajını verir (Chan, 1979).

2.2.2.3. Edebî Eserlerde İç Kapsamlılık Faktörü

Ders kitapları kapsam olarak çok geniş konuları ele almakta ve bu konular birbiriyle ilişkili olamamaktadır. Araştırmacılar ders kitaplarını, çok fazla kavram içerdiği (Hurd,1970) ve bu kavramları çok ayrıntılı açıklamadığı, sadece tanımlayarak listelediği için eleştirmektedirler (Wond, Calfee, 1988). Ayrıca ders kitaplarındaki içeriğin öğretim amaçlarıyla çok fazla ilişkilendirilmediği, öğrencilerin ön bilgileri

bildiği varsayımıyla, olayları anlamak için gerekli ön bilgileri kapsamadığı eleştirileri de yapılmaktadır (Beck ve Mckeown, 1988, s.31).

Sonuç olarak, ders kitapları yeni içeriğin anlaşılması sürecinde öğrenciye adım adım kılavuzluk yapamamaktadır. Öğrenciler ders kitaplarında okudukları bir kavram hakkında düşünmeye zaman kalmadan, kitap bir başka kavrama geçmektedir (Calfee, 1987). Ders kitaplarının aksine edebî kitaplar öğrencilerin düşünceleri kavrayabilmeleri için kavramlar arası ilişkiyi daha iyi sağlamaktadır. Ayrıca, öğrenciler ticari kitapları okuduktan sonra kendi sorularına daha iyi yanıt bulabileceklerdir.

2.2.2.4. Edebî Eserlerde Uygunluk Faktörü

Öğrenilen bilginin günlük yaşamla uyumlu olup olmadığı öğretim açısından önemlidir. Öğrenci, öğrendiği bilginin günlük yaşamında ne işe yarayacağını bilmelidir. Okuma araştırmalarında elde edilen en iyi sonuçlardan biri, okunan metnin algılanmasında ön bilginin etkisidir (Alvermann ve diğerleri, 1985). Öğrenciler günlük yaşam deneyimlerini ve öğrenilecek kavramla ilgili ön bilgilerini ilişkilendirdiklerinde yeni bilginin anlaşılması kolaylaşmaktadır. Edebî eserler bu süreçte öğrencilere, yaşamlarının içinden öğrenilecek yeni kavramlarla ilgili gerçek örnekler sunarak yardımcı olabilmektedirler.

2.2.2.5. Edebî Eserlerde Vatandaşlık Faktörü

Edebî eserlerde vatandaşlık faktörünün temel amacı, vatandaşlık eğitimidir. Bilgili, aktif vatandaşlar olarak görev ve sorumluluklarını yerine getirebilmek için öğrenciler okuma ve düşünme becerisine gereksinim duyarlar.

Edebî eserler, eleştirel düşünme ve anlama yetersizliklerini gidermek, yaratıcı düşünmeyi geliştirmek için güçlü bir araçtır. Örneğin çocuklar Kolombus'un keşif gezileriyle ilgili farklı edebî eserleri okuduktan sonra, farklı görüşlerin tarihi olayı nasıl şekillendirdiğini daha iyi anlayabilir. Çocuklar bir konu hakkında edebî eserler okuyarak bilgilerini analiz edebilme, bilgilerinin sonuçlarını düşünebilme ve bunlara bağlı olarak toplumsal kararlar verebilme özellikleri kazanırlar.

Sosyal bilgiler öğrenci ve öğretmenleri, insanların hayatını ve ilişkilerini içeren edebî eserleri okuyarak hak ve sorumluluklarını yerine getirebilen bilgili bir vatandaş olurlar.

Edebî eserler, insanların yaşam koşulları hakkında kavramsal bilgileri içerir ve beceri geliştirme deneyimleri için anlamlı bir içerik oluşturur. Edebî eser, güçlükler karşısında ayakta durabilen ve zor kararlar verebilen kahramanları konu edinir. Yaratıcı bir öğretmen edebî eserler kullanarak öğrencilere bilgiyi analiz etme, başkalarının görüş açılarını inceleme; görüşleri gerçeklerden ayırma ve problem çözme gibi vatandaşlık yeterlikleri kazandırır.

2.2.2.6. Örnek Edebî Eserler Seçme

Sosyal bilgiler dersinde kullanılan çocuk edebiyatı eserleri çocukların ilgi ve ihtiyaçlarının neler olduğu dikkatle seçilerek oluşturulmalıdır. Sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal bilgilerdeki öğrenmeyi zenginleştirmek için örnek edebî eserler kullanmalıdırlar. Çünkü öğrenciler ezberci bir eğitim sisteminde zihinlerindeki olgu ve olayları yeterince canlandıramamaktadır.

Örnek edebî eserlerde aşağıdaki maddeler aranmaktadır (Akbayır, 2005, s.198);

- Sürekli değişen bir olay: Çocuk öykülerinin öncelikli özelliğidir. Çünkü çocuk yapısı gereği sürekli değişim ister.
- Sadelik içinde olağanüstülük: Metinde geçen kişi ve olaylar, çocuğun anlama ve kavrama düzeyine uygun olmalı, basit, doğal ve akla aykırı olmayan bir olağanüstülük taşımalıdır.
- Tekrarlar: Eserin bütününe kavramada kelime ve cümle tekrarlarının önemi vardır. Çocuk, tekrarlar yardımıyla eserin bütününe ulaşırken dil egzersizi de yapar”

Çocuklar için örnek edebî eser seçilirken sorulacak birkaç soru vardır:

- Eserde olay doğal bir akış içinde sürekli değişiyor mu?
- Eserin içerdiği hayaller kolayca kavranabilecek, aynı zamanda akla yatkın bir olağanüstülük taşıyor mu?
- Bazı cümle ve kelime tekrarları, çocuklar için eğlenceli bir dil alıştırmayı oluşturuyor mu?

Edebî eserler, iyi araştırılmış, yargılardan arınmış, yanlış bilgi vermeyen eserler olmalıdır. Örnek kitaplar, sosyal bilgilerle ilgili kavramların canlı örneklerini sunar, önemli konuları içerir ve öğrencilerin yanıtlaması gereken etik sorular içerir. Bu kitaplar sosyal bilgiler içeriğinin uygulanması için gerçek ve anlamlı senaryolar sağlar.

2.2.2.7. Edebî Eserlerin Çocuklara Sunumu

Öğretmen, nitelikli bir edebî eseri seçtikten sonra eserin içeriğini öğrenci grubuyla paylaşmak zorundadır. Bu konu, seçilen eserlerin çocuklara bireysel olarak okutturulmasıyla kolayca çözülebilir gibi görünmektedir. Ancak örnek uygulamalar açık ve net bir şekilde göstermektedir ki, bu uygulama en iyi strateji değildir. Sınıf mevcudu kadar sayıda kitabın alınması bile ekonomik açıdan bir sıkıntı yaratmaktadır. Herkes için yeterince sayıda kitap alınsa bile, yazar kitabını gördüğünden daha zor ve karmaşık yazmış olabilir.

Öğretmen 5 ya da 6 öğrenciden oluşan okuma ekipleri oluşturabilir ve bu gruplar kubaşık bir şekilde kitabı okuyabilirler. Yirmi-otuz kitabı bulmak ve almak belki de zordur ama 5-6 kitap daha kolay edinilebilir. Üst, orta ve düşük okuma düzeyindeki çocukları aynı gruba koyarak çocukların birbirleriyle yardımlaşmaları ve böylece okuma güçlüğü ikilemini yenmeleri sağlanabilir. Bir diğer seçenek olarak, öğrencilere bireysel okumaları için edebî eserler dağıtılır ancak okuma güçlüğü olanlara okuma kılavuzu, öykü özeti, öğrencilerin doldurduğu okuma kasetleri ek materyal olarak dağıtılır.

En etkili seçeneklerden biri, öğretmenin eseri tüm sınıfa sesli okumasıdır. Öğrenciler öyküyü sesli olarak dinlemelerinin yanında, anlamadıkları yerlerde soru sorma ve yorum yapma olanağını da kazanmış olurlar.

Ticarî bir kitap seçildikten ve öğrenciye sunulduktan sonra, öğretmenin kitapta anlatılanları sosyal bilgiler konularıyla ilişkilendirmesi ve kitapta anlatılanların çocuğun sosyal bilgilerde edindiği bilgilere nasıl katkı sağlayacağını belirlemesi gerekir. Ayrıca, kitabın sosyal bilgiler programı ya da ilgili ünitesi içindeki rolü de belirlenmelidir.

Birçok sosyal bilgiler öğretmeni sosyal bilgiler-edebiyat ilişkisinin bu boyutunu zor bulmakta ve daha kolay, doğrudan stratejileri benimsemektedirler. Bir ticarî kitap, sosyal bilgiler konu ve amaçlarına ilişkin birçok bilgiyi kapsayabilir, ancak bu bilgiler, öğretmenin kullanımı için açık bir şekilde, altı çizilip sunulmamıştır. Ticari kitaplar birçok etkinlik içermesine karşın, davranışsal amaçlar, ders planı, öğretmen kılavuzu gibi öğretimsel öğeler vermemektedir. Sonuç olarak, bir ticarî kitabın eğitsel işlevi, büyük ölçüde onu kullanan öğretmenin yaratıcılığı ve becerisine kalmaktadır.

2.2.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Yazılı Edebiyat Eserleri

Sosyal bilgiler derslerinde kullanılabilecek edebî eserler, sözlü ve yazılı edebiyat eserler olmak üzere iki ana başlıkta toplanabilir. Günümüzde geçmiş devirlere ait sözlü edebiyat eserleri de yazılı metinlere dönüştürüldüğü için, tüm edebî eserler, eğitim ve öğretim ortamlarında birer yazılı materyal olarak kullanılabilir. Bu nedenle, her iki gruba giren edebî eserler üzerinde çalışırken, öğrencilerin okumayla ilgili yeterlik düzeyinin saptanması büyük önem taşır.

ABD'dekine benzer program deseninin uygulama alanında olduğu sosyal bilgiler dersleri, ayrı bir ders olarak okul programlarında yer almaktadır. Ülkemizde ise bu dersin kapsamına giren konular 1-3. sınıflarda hayat bilgisi dersi, 4-7. Sınıflarda sosyal bilgiler, 7-8. Sınıflarda ise Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi gibi derslerin öğretim programlarına dağıtılmıştır. Bu konuların öğretiminde kullanılabilecek edebî eserlerin belli başlıları şunlardır;

- Destanlar

- Efsaneler
- Masallar
- Bilmeceler
- Atasözleri ve Deyimler
- Halk Şiirleri (Türküler)
- Şiirler
- Öyküler
- Romanlar
- Denemeler
- Biyografiler
- Mektuplar
- Tiyatro Eserleri

Destanlar: Destanlar genellikle milletlerin yaşayışlarını konu olarak alan ve doğal yoldan oluşan manzum eserlerdir (Öztürk ve Otluoğlu, 2005, s.105). Destanlar bilinen en eski edebiyat türlerinden biridir. Yunanca "espos" sözcüğünden gelmektedir. Mitoloji, efsane, folklor ve tarihi öğeler içerir. Destanlar ve destansı öyküler ilkçağlardan beri dünyanın her yerinde gelenekleri sonraki kuşaklara aktarmak için kolektif olarak yaratılmış edebî biçimlerdir (Tuncer ve Yardımcı, 2000, s.63).

Türkiye’de destanları çocuk edebiyatı için ilk kez uyarlayan Ziya Gökalp, Oğuz Destanı’ndan yararlanarak, Türk Tufanı adlı bir manzume yazmış ve bunu Çocuk Dünyası dergisinde yayınlamıştır.

Destan özellikleri taşıyan ve çocuklara hitap eden şiirler yazan bazı şairler de vardır. Bunlar arasında Orhan Seyfi Orhon ile Hıfzı Tevfik Gönensoy önemli bir yere sahiptir (Öztürk ve Otluoğlu, 2005, s.107).

Destanlar kuşaktan kuşağa aktarılırken çağın gereksinimlerine göre boyutları genişleyebilir, anlatımı zenginleşebilir. Kuşaktan kuşağa anlatılması esnasında yeni değer yargıları girebilir. Ancak bu değişmelerin içinde daha sonraki dönemin değerlerini izlemek olanaklıdır (Çağlayan, 1981).

Efsaneler: Efsaneler (mitler/mitoslar), eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları ya da olayları konu edinen hayali hikâyelerdir. Bunlar, geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücünün etkisiyle biçim değiştiren, tanrı, tanrıça, evrenin doğuşu ile ilgili hayali, alegorik bir anlatımı olan edebî eserlerdir (TDK, 1988).

Efsaneler, çocukların hayal gücünü geliştirirken, bazı tarihsel olayları ve kahramanlıkları ilginç bir anlatımla yansıtır. Bu özellikleri dolayısıyla, okul öncesi ve okul çağı çocuklarının ilgi odağı olan efsaneler, bir toplumun ulusal kültürünü gelecek kuşaklara aktarmada büyük önem taşır. Pek çok olağanüstü öge içeren efsanelerin eğitim ortamlarında kullanılması, öğretmenlerin çok dikkatli olmalarını gerektirir. Elbette, efsanelerde veya mitolojide anlatılanları, birer gerçek gibi sunmak söz konusu olamaz. Ancak, bu tür edebî eserler, eski devirlerde toplumların sahip oldukları gelenek ve görenekleri, tutum ve değerleri öğretmek amacıyla yapılacak etkinlikler için zengin materyaller sunabilir.

Masallar: Masallarda imkânsızlıklar yoktur. Düşünülen ve düşünülmeyen herşey olabilir. Hemen bütün masallarda ortak özellik; meziyetlerin; güzelde, iyide, güçlüde; kusurların ise çirkinde, kötüde ve zayıfta toplanmış olmasıdır. Masallar

çocukların en çok ilgisini çeken eserlerden biridir. Bir hayli abartılmış kahraman ve olaylara yer veren öykülere masal denir. Masallar;

- Hayvan masalları,
- Olağanüstü ve gerçekçi masallar,
- Güldürücü öyküler, nükteli fıkralar ve yalanlamalar,
- Zincirleme masallar olarak ayrılmaktadır.

Masallar, dinleyicilere ibret dersi vermek ve kötülere karşı uyarmak, kötülükle nasıl mücadele edileceğini öğretmek adına söylenmiş, insanlar arasında nesilden nesile geçmiş sözlü anlatım geleneğinin bir ürünüdür. Masallar, toplumsal normların öğretilmesinde önemli yer tutarken insanları eğlendirir (Bozkurt, 1995).

Bilmeceler: Bilerek karışık hale getirilmiş ya da çift anlamlı olarak sorulmuş, dikkatli ve çoğu zaman zekice bir yanıt gerektiren soru; bir tahmin oyunudur. Diğer halk edebiyatı eserleri gibi bilmecelerde bölgesel ve ulusal özellikler vardır ve çağına uygun olarak yayılma ve kabul görme alanı geniştir (Öztürk ve Otluoğlu, 2005, s.112).

Atasözleri ve Devimler: Atasözleri, anlatımı kısa ve kesin olarak açıklar, destekler. Atasözleri toplumun geçerli, yerleşik davranış kuralları ve değer yargılarını, egemen dünya görüşünü aktarmak ve benimsemek amacıyla oluşturulmuş öğüt verici, ders alınacak özlü sözlerdir (Öztürk ve Otluoğlu, 2005, s.113).

Atasözleri ve deyimler, bilimin ve yaşamın gerçekleriyle çatışmadığı gibi toplumun inanç ve felsefesiyle de uyumludurlar. Özellikle atasözleri, evrensel ulaşmış değerler olarak ortaya çıkmakla beraber deyimler, millî boyutuyla daha çok ön plana çıkmaktadırlar. Deyimler, bir dilin anlatım yollarını, o dili konuşan toplumun geçmişini,

yaşam biçimini, geleneklerini ve çeşitli özelliklerini belirten önemli ipuçları sağlarlar (Aksan, 1998, s.36).

Halk Şiirleri (Türküler): Sözlü anlatım geleneğimizde bir ezgiyle birlikte söylenen halk şiirlerinin her türü için kullanılan genel ada türkü denir. Türkü kelimesinin yerine, işlediği konuyla ezgi ve sözlerin değişmesine paralel olarak şarkı, deyiş, deme, hava, ninni, ağıt adları da kullanılır.

Konularına göre türküler şu şekilde belirlenmiştir;

- Lirik Türküler (aşk, sevda, gurbet, ağıt)
- Satirik Türküler (mizahi, güldürücü, taşlamalar)
- Olay Türküler (tarih, eşkıya, hapisane)
- Tören ve Mevsim Türküler (düğün ve kına)
- İş ve Meslek Türküler (Esnaf)
- Pastoral Türküler
- Didaktik Türküler

Şiirler: Şiir, dilin anlam, ses ve ritim öğelerini belli bir düzen içinde kullanarak, bir olayı ya da bir duygusal ve düşünsel deneyimi yoğunlaşmış haliyle sıradanlıktan uzaklaşmış bir biçimde anlatan sanattır.

Yazın tarihçilerine, eleştirmenlere ve kimi kuramcılara göre tüm yazınsal yaratılar şiirden doğmuştur (Özdemir, 1983, s.36).

Şiir türleri;

- Epik şiir (kahramanlık şiirleri)
- Lirik şiir
- Dramatik şiir

- Didaktik şiir
- Pastoral şiir olarak sayılabilir.

Öyküler: Gerçek ya da tasarlanmış bir olayı yazınsal bir üslupla aktaran, kısa düz yazılı anlatılara öykü denir. İnsanların başından geçmiş ya da geçebilecek olayları anlatan bir edebiyat türüdür. Genel olarak olayların ve şahısların anlatılmasını amaçlar. Çocuklara öykü yazmak kadar öykü anlatmak da özel bir çaba gerektirir.

Romanlar: İnsanın veya çevrenin karakterlerini, geleneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî türe roman denir (TDK, 2008). Roman, sosyal olayları, olguları ve durumları; insanların serüvenlerini, yaşantılarını, iç dünyalarını, duygu ve tutkularını, düz yazı yoluyla etraflıca ortaya koyan anlatı türüdür.

Sosyal bilgiler öğretiminde, özellikle tarih ünitelerinde, ders kitaplarını tamamlayan bir öğretim aracı olarak tarihi romanlar kullanılır. Tarihi romanlar, konularını yaşamış kahramanlarla, onların çevresindeki gerçek veya hayal ürünü kişilerin yaşam serüvenlerinden alan romanlardır (Öztürk ve Otluoğlu, 2005, s.127).

Denemeler: Herhangi bir konuda yeni ve kişisel görüşlerle bezenmiş bir anlatım içinde sunulan düz yazı türüne deneme denir (TDK, 2008). Denemelerin birşey ispat etme gibi bir amaçları yoktur. Gazetelerde yer alan köşe yazılarının (fıkraların) önemli bir kısmı bu türe girer.

Biyografiler: Bir kişinin yaşamını konu alan yazınsal türe biyografi (yaşam öyküsü) denir. Biyografi kişisel anılara ya da araştırma sonucu elde edilmiş yazılı ve sözlü malzemenin düzenlenmesine ve yorumlanmasına dayandığı için, tarihin bir dalı

olarak görülebilir. Bu özellikleri dolayısıyla biyografiler, sosyal bilgiler öğretimi için çok işlevsel birer materyal olarak kabul edilebilir (Öztürk ve Otluoğlu, 2005, s.140).

Mektuplar: Mektup, iletişim araçlarının bu denli gelişmediği zamanlarda eş, dost, akraba vb. tanıdıklarla iletişim kurma; duygu, düşünce ve izlenimlerini onlarla paylaşma amacıyla yazılan bir yazı türüken zamanla işlevsel boyutları genişlemiş, insanoğlunun fikri ve duygusal birikimlerini aktarmaya yarayan bir edebî tür konumuna gelmiştir.

Mektuplar, yazanın yaşadığı zamana, olaylara ve durumlara ilişkin bilgileri vermesi, gözlemleri aktarması, yorumlarını sunması bakımından önemli belgelerdir. Sosyal bilgiler öğretiminde ders aracı olarak; toplumun fikri, siyasal ve yönetsel yaşamında yer almış, katkıda bulunmuş ve toplum tarafından kabullenilmiş kişilerin mektuplarından da yararlanılabilir (Öztürk ve Otluoğlu, 2005, s.153).

Tiyatro Eserleri: Kişi ya da kişilerin sosyal veya bireysel yaşamından alınmış çeşitli olayların yer ve zamana bağlı olarak anlatıldığı, sahnelenmek amacıyla yazılan eserlere tiyatro eseri (piyes, oyun) denir.

Tiyatro eserlerinin, kişi, olay, yer ve zaman bağlantısı, sosyal bilgiler öğretiminde birçok hedef ve davranışı gerçekleştirmek için çok uygun birer araçtır. Bu araç, sosyal bilgiler dersinde tarihsel kişilikleri tanıma ve siyasal-toplumsal olay ve yaşantıları öğrenmede kolaylıklar sağlar.

2.2.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebiyat Temelli Öğretim Tekniğinin Uygulanması

Edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretim yönteminde konular belirlendikten sonra, konu ile ilgili olarak edebî eser taraması yapılır. Edebî eser taramasında öğrenciye, edebî eserler ile ilgili bilgiler verilir. Bu ürünler gerek öğretmen gerekse öğrenciler tarafından bulunur.

- Sınıfta, iyi şiir okuyan öğrenciler belirlenir. Konularla ilgili şiirler için araştırma yapılır. Konularla ilgili bulunan şiirler, öğretmen veya iyi şiir okuyan öğrenciler tarafından sınıfta okunur. Bu şiirleri okuma esnasında müzik kullanılabilir ki bunun öğrencinin duygusallığı üzerinde etkisi olabilir. Şiirlerin sınıfa etkili sunumu önemlidir. Konu ile ilgili olarak öğrenciler şiir yazmaya teşvik edilir.

- Hikâye, masal gibi metinler evde veya sınıfta okutulabilir. Öğrencilerden konu ile ilgili olarak hikâye veya masal yazmaları istenebilir. Öğretmen hikâyenin giriş bölümünü yazıp diğer bölümlerini öğrencilerin tamamlamalarını isteyebilir. Yazılan hikâyelerin iyi olanları, sınıfta öğretmen veya öğrenci tarafından okunur.

- Konu ile ilgili olarak edebî kitaplar ya öğretmen ya da öğrenciler tarafından tespit edilerek evde önceden okumaları sağlanır ve okudukları kitap ile ilgili özet çıkarmaları, ana fikrini bulmaları istenir. Yapılan çalışmalar sınıfta tartışmaya açılır.

- Buldukları yerin dışına giden öğrencilerden veya öğrenci velilerinden, gittikleri yerle ilgili olarak, o yöreyi tanıtıcı yazı yazmaları istenerek yazının sınıfa sunumu yapılır.

- Öğrenciler arasından bir tiyatro ekibi kurularak, konuyu kavratacak ve düşündürecek, sosyal ve ekonomik alanda bilgi verecek ve bilinçlendirecek tiyatro gösterileri yapılır.
- Günlük gazete, dergi gibi haber kaynakları konu ile ilgili olarak sınıf içerisinde kullanılabilir. Bu haber kaynakları, öğrencilerin davranışlarını olumsuz etkileyecek şekilde olmamalıdır. Edebî ürünlerin sınıfa sunumu yapıldıktan sonra, konu ile mutlaka ilişkilendirilmesi gerekir. Beyin fırtınası yolu ile konu ile bağ kurulur. Farklı sorularla konular arasında gezinti yapılabilir. Öğrencinin öğrendiği bilginin ne işe yarayacağı ve nasıl kullanılacağı açıklanır.

2.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Çocuk Edebiyatı ile İlişkisi

Çocukluk ve gençlik dönemi, bir büyüme, gelişme ve olgunlaşma süreci olarak çeşitli gereksinimleri olan bir çağıdır. Çocukların, 1-2 yaşından başlayıp 18 yaşına varıncaya değin istenilen bilişsel ve duyuşsal özellikler kazanabilmeleri için, gelişimlerine koşut olarak sağlıklı uyaranlarla buluşturulması gerekir. Çocuk edebiyatının genel amacı, çocuklara duyma ve düşünme sorumluluğu vererek onların duyarlılığını işletmek, beğeni düzeylerini yükseltmek, düşünce yetilerini geliştirmektir. Çocukların okuma kültürü edinebilmeleri için bir yaşantı alanı oluşturulması ise, çocuk edebiyatının bilinen en temel işlevidir (Sever, 2007, s.53).

Çocuk edebiyatı ürünlerinden, çocukların erken dönemden başlayarak etkilice yararlanabilmeleri için, çocuğun eğitiminden sorumlu kişilerin, çocuk-kitap etkileşimi konusunda bilimsel bir yaklaşımla eğitilmelerini gerekir.

Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır. Çocuk edebiyatı öncelikle bir edebiyattır. Her yaştan okurun ilgisini çekebilene, okunabilene, dili, anlatımı ve biçimi ile edebiyatın içinde yeni bir türdür (Şirin, 1994, s.10).

Edebiyat duygu ve düşüncelerin yazı ve söz ile aktarımıdır. Çocuk edebiyatını edebiyat tanımından farklı kılan ise duygu ve düşüncelerin çocuk saflığı ile yazıya ve dile aktarılmasıdır (Kıbrıs, 2002, s.2).

Çocuk edebiyatı, içerdiği konu, mesaj, kişi ve olay itibarıyla sosyal bilgilerden beklenen amaçların gerçekleştirilmesi için kullanılacak materyale ilişkin zenginlik sunar. Bu gerçeği Jarolimek şöyle ifade eder (Jarolimek, 1990):

“Edebiyat ve edebî ürünler sosyal bilgiler eğitiminde en önemli rolü oynarlar. Çünkü onlar, insan deneyimlerinin etkili bir boyutunu bildirirler. Edebiyat çalışmalarında, bu gerçek başarı araçları aracılığı ile oluşan parlak portreler, genç okuyucuların tahayyüllerinde heyecan yaratırlar ve bu konuda çalışmak, onların kimliklenme hislerinin gelişimine yardım eder.”

Çocuk edebiyatı ürünleri şu dört açıdan sosyal bilgileri tamamlar:

2.3.1. Kültürel Çalışmalar

Eğitimin vazgeçilmez unsuru kültürdür. Toplumların kendilerine has kültürel özellikleri vardır. Bu kültürel özellikler içerisinde o toplumun sevdiği sevmediği şeyler ile o toplumu millet yapan bütün unsurlar mevcuttur. Kültürler kendilerini edebiyat vasıtasıyla ifade ederler.

Kültürlü toplumlarda medenileşme söz konusudur. Medenileşmenin ilk şartı, “fikir, felsefe, edebiyat sanat ve teknik alanlarda medeniyete yeni kıymetler ekleyebilecek kudrette milli kültüre sahip bir toplum olmaktır” (Kafesoğlu, 1964, s.2).

Çocuk edebiyatı ürünleri sayesinde öğrenciler, kültürel açıdan çeşitliliğe sahip olan ülkeler üzerine çalışmalar yapabilirler. Çocuklar kültürel açıdan farklılıkları kabul edip iyi hazırlanmış etkinliklerle diğer kültürel gruplara yönelik tutumlardan etkilenirler (Barnes, 1991). Çocuk edebiyatının doğası, farklı insanların yaşamlarını anlayarak onların yerine kendilerini koymalarına, onların değerleri, inançları ve ideallerine empati geliştirmelerine yardım eder.

Sınıfta çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanılmasıyla öğretmenler, öğrencilerin kültürel açıdan çeşitliliğe sahip ülkeler hakkında giriş yapmalarına ve hayatları boyunca karşılaşacakları durumlara karşı hazırlanmalarına yardım edebilir. Savage ve Armstrong (1992), Sosyal Bilgiler gibi insan çalışmalarının da, dünyadaki yaşama ilişkin değişim ve süreklilik karşısında var olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmalar, öğrencilerin gelecekte karar vermeleri ve hareket etmelerine yardımcı olacaktır. Sosyal bilgiler, insanların sonsuz sayıda değişikliğini ve onların çevreleriyle olan etkileşimlerini inceler. Onların başarılarını kutlamalarına ve başarısızlıklarını öğrenmelerine yardım eder.

Farklı yaklaşımların kullanılmasıyla öğretmenler, kültürel çalışma ünitesi için alternatif düzenlemeler geliştirir. Öğretmenler, dünyadaki çok kültürlü yapıyı farklı ülkelere ait halk anlatıları ile çocuklara sunabilirler. Çünkü bu halk anlatıları, bilgeliğin ve sanatsal birikimlerin bir yansımasıdır (Nelli, 1985). Öğrenciler, dünyanın farklı yerlerindeki halk anlatılarındaki sosyal temalara odaklanarak, kültürel yayılmanın daha

fazla farkına varırlar. Örneğin, Sinderella hikâyesinin araştırmacılar tarafından tespit edilmiş yaklaşık 900 farklı versiyonu vardır (Norton, 1991, s.18). Öğretmenler, öğrencilerin bu hikâyenin farklı versiyonlarını okuduktan sonra, bunları karşılaştırarak benzerlikleri ve farklılıkları tartışmalarını sağlayabilirler. Aynı zamanda, hikâyenin farklı versiyonlarındaki, farklı kültürlere ait değerlere dikkat çekebilirler (Şimşek, 2005, s.377).

2.3.2. Coğrafi Çalışmalar

Çocuk edebiyatı, öğrencilerin meraklarını uyaracak ve onların yerler ve karakterler konusunda tahayyüllerini harekete geçirecek ortamı içerir. Öğretmenler, akıllıca seçilmiş edebiyat ürünleri aracılığıyla yerler, hareketler ve yörelerle ilgili konuları belirleyebilecekleri gibi insan ilişkilerini inceleyerek onların yaşadıkları çevreye ilişkin bağlantı kurabilirler.

Levstik (1985) “iyi bir çocuk edebiyatı ürününün (kurgu ya da gerçek olsun), tutsak ettiği okuyucuyu, sadece oradaki karakterin değil, aynı zamanda onlarla ilişkili olan mekânların da bir parçası yaptığını” belirtmiştir. Buna göre öğretmenler, çocuk edebiyatı ürünleri aracılığıyla, öğrencilerin coğrafi kavramları öğrenmelerini sağlayabilirler. Schreiber (1984) “Gerçekte, coğrafya ile ilgisi olmayan hiçbir kitabın bulunmadığını” söylemiştir. Çoğu kez, canlı resimler çizen edebî ürünler, öğrencilerde harita kullanımına yönelik ilginin ve coğrafya bilgilerinin artmasına yönelik merak duygusunun gelişmesine yardım eder.

2.3.3. Tarih Çalışmaları

Araştırma alanı olarak tarih; insan kayıtlarına, yazılı ya da sözlü kaynaklara dayanır. Tarihi bilgi, geçmişteki olaylara ilişkin bilinenlerin, tarihe ilişkin güncel düşünce çerçevesiyle yorumlanmasıyla oluşur.

Çağdaş eğitimciler; bilgi ve beceri temelli programlar geliştirirken, amaçlanan hedeflere sağlıklı ulaşılmasının ve öngörülen bilgi ve becerilerin kalıcı olmasının, öğrenilecek bilginin ve kazanılacak becerinin bireyin ihtiyaçlarına göre anlam kazanmasıyla mümkün olduğunun altını çizmişlerdir. Bunun için, tarih eğitiminin/öğretiminin, Türkiye'deki öğretim kademelerinin her aşamasında bariz olarak göze çarpan “sıkıcı”, “kuru bilgi yığını”, “yaşamla ilişkisi kopuk” (Safran, 1993, s.199) sorunlarının aşılıp, öğrenim konularının, bireylerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmesine doğru zorunlu bir değişime ihtiyaç duyulmuştur.

Tarih gibi soyut olan ve sözel anlatıma dayanan bir dersin, gerekli öğretim materyalleri ile yeterince görselleştirilemediği, çocuğun aldığı bilgileri muhayyilesinde canlandırarak bugün ile ilişkilendirilmediği durumlarda, ulaşılması amaçlanan ilgili hedefler sadece öğretim programlarının sayfalarında yazılı olarak kalmaya mahkûmdur. Bu sebeple, örgün tarih öğretiminde, uygun olan tüm öğretim araç ve gereçlerinden faydalanılması yanında, okul dışı tarih eğitimine katkı sağlayıcı vasıtaları da dikkate almak gerekmiştir. Okul dışı tarih eğitiminden beklenen, örgün eğitim yoluyla verilmeye çalışılan tarih bilincinin oluşmasına katkı sağlamasıdır. Bu katkıyı sağlayacak muhtemel eğitim araçlarından biri de şüphesiz tahkiyeli tarihsel eserlerdir. Türk efsane ve destanlarının tarih öğretimindeki rolü, çocuğun zihinsel, duyuşsal, sosyal ve ahlâkî gelişim evrelerine olan olumlu etkileri çerçevesinde tartışılmıştır. Buna benzer şekilde,

sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerinin ders aracı olarak kullanılmasının, öğrencilerin duyuşsal alana yönelik kazanımlarında anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya koyulmuştur (Otluoğlu, 2001, s.47).

İyi seçilmiş kitaplar, öğrencilerin tarihsel ve çağdaş olayları yorumlamaları için farklı bakış açıları sunabilirler. Kaliteli çocuk edebiyatı ürünlerindeki olayların gerçekçi biçimde yaratılmış olması, sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin uzak ve sıkıcı görülen toplumlar ve olaylar hakkında ilgi duymasına yardım edebilir.

2.3.4. Ekonomik Kavramlar

Ekonomi, insanların gereksinimlerini karşılamak için kaynakları dengeli bir şekilde kullanmak üzere bireyler ve gruplar tarafından alınması gereken kararlarla ilgili bir bilimdir. Ayrıca ekonomi, toplum halinde yaşayan insanların davranışlarını konu alan sosyal bir bilimdir. İnsanların sınırsız kabul edilen maddi ihtiyaçlarının karşılanması amacına yöneliktir.

Ekonomik kavramlar günlük yaşamın bir parçası oldukları için bu kavramları çocukların da anlaması gerekmektedir. Ekonomik kavramları çocukların algılayabileceği düzeyde anlatan çocuk edebiyatı eserleri bulunmaktadır. Böylece çocuklar ekonomik kavramlar hakkında az da olsa fikir sahibi olurlar. Farklı kültürlerin ekonomik düzeyleri hakkında çıkarımlarda bulunabilir, insanların ekonomi üzerine edindikleri fikirlerini öğrenebilirler (Buffon, 1979).

Çocuğun günlük yaşantısında karşılaştığı ekonomik problemlere anlam verebilmesi ve çözüm üretebilmesi için ekonomi ile ilgili temel bilgileri kazanması gerekir.

2.4. Türkiye’de Sosyal Bilgiler ve Çocuk Edebiyatı

Sosyal bilgilerde çocuk edebiyatı öğretimi aşağıdaki maddelerle yapılandırılır (Sever, 2007, s.54):

- Çocuk Edebiyatı Öğretiminin Temel Kavramlarının Tanımlanması ve Öğretimde Başvurulacak Bilimsel Yavınların Saptanması: Çocuk edebiyatı öğretiminde ilk evre, öğretimin yürütülmesinde en sık yinelenen kavramların saptanıp tanımlanması olmalıdır. “Edebiyat”, “çocuk” ve “çocuk edebiyatı” vb. kavramlar bilimsel çalışmaların tanıklığında tanımlanmalıdır. Bu evrede, öğrencilere, çocuk edebiyatı olgusunu bütün yönleriyle inceleme olanağı sağlayacak olan “Kaynaklar Dizelgesi (Listesi)” sunulmalıdır. Bilimsel çalışmalarda kaynakların tanıklığına başvurmak temel bir ilkedir. Çocuk edebiyatı öğretiminin başlangıcında, öğrencilere yararlanmaları için, konuyu çeşitli boyutlarıyla bilimsel düzlemde inceleyen eser ve makalelerin yer aldığı bir dizelge verilmelidir. Öte yandan, öğretimin sürdürüleceği yarıyılıda incelenmesi tasarlanan değişik yaşlardaki (02–18) çocuklara seslenen, geniş bir sanatçı (yazar-çizer) örneklemini kapsayan çeşitli türdeki nitelikli kitaplar, ayrıntılı kimlik bilgileriyle (yazarı, çizeri, “varsa” çevirmeni, editörü, yayınevi vb.) birlikte belirlenmelidir.

- Çocuk Edebiyatı Tarihine Genel Bakış: Türk ve dünya çocuk edebiyatının doğuşu, gelişmesi, çocuk edebiyatı kültürünün oluşması gibi konular, çocuk edebiyatının doğuşundan günümüze, genel özellikleriyle, başlıca sanatçı ve eserlerine de göndermeler yapılarak incelenmelidir.

- Erken Çocukluk ve Çocukluk Döneminin Gelişim Özelliklerinin Belirlenmesi: Çocuk edebiyatı öğretimi, “çocukların okuma kültürü edinebilmeleri için hangi akademik önlemlerin alınması gerekir?” sorusunu yanıtlayan kuramsal ve uygulamalı çalışmalara dayandırılmalıdır. Bu bağlamda, öncelikle erken çocukluk (0-8) ve çocukluk (09+) döneminde, çocuk ve kitap etkileşiminin kurulabilmesinde anne, baba ve eğitimcilere düşen temel sorumluluklar bilimsel bir anlayışla açıklanmalı; erken çocukluk ve çocukluk döneminin dilsel, bilişsel, kişilik ve toplumsal gelişim özelliklerini betimleyen bilimsel bir çerçeve oluşturulmalıdır.

- Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Bulunması Gereken Özelliklerin Örneklerle İncelenmesi: Çocuk edebiyatı öğretiminde, çocuğun gelişim özelliklerinin öğretmen adaylarına yeterince kavratılmasının ardından, çocuklara seslenen kitapların taşınması gereken özellikler sınıflandırılarak dizgesel bir anlayışla inceleme konusu yapılmalıdır. Bu çalışmada varılması gereken temel amaç şudur: Bir öğretmen adayı, okuduğu incelediği kitapların yaş gruplarına göre, çocuğun gerçekliğine uygun olup olmadığını; uygunsa hangi gelişimine/gelişimlerine katkı sağlayacağını, akademik gerekçeleriyle açıklayabilmelidir (Sever, 2007, s.54).

- Eserlerin Temel Eğitim İlkeleri Açısından Sınanması: Tasarım ve içerik özellikleriyle bir bütün olarak çocuk edebiyatının ilkelerine uygunluk gösteren eserler, bazı temel eğitim ilkelerinin kılavuzluğunda, çocuğun gelişim özelliklerine ve evrensel değerlere uygunluğu açısından sınanmalıdır.

Eğitim fakültelerinin öğretmen yetiştiren programlarında, öğretmen adaylarına çocuk edebiyatının temel ölçütlerini ve çocuğun yaşamındaki yerini kavratmak, çocuk edebiyatı öğretiminin asıl amacı olmalıdır. Adaylara, okulöncesi (2–6 yaş) dönemdeki

çocukların, ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin gelişimlerine uygun kitaplardan yararlanarak okuma kültürü edinmelerine yönelik bilgi ve beceriler kazandırmak, bu temel amaç üzerinde yapılandırılmalıdır. Bu anlayışla, “Çocuk Edebiyatı” dersi, kuramsal açıklamaların uygulamalı çalışmalarla örneklendirildiği, çocuk edebiyatı eserlerinin incelenmesiyle somutlandığı öğretim uygulamalarıyla sürdürülmelidir.

Yükseköğretim Kurulunca 1998-1999 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan, “Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programı”, “Sınıf Öğretmenliği Lisans Programı”, “Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı”, “Türkçe Öğretmenliği Lisans Programı” ve “İşitme Engelliler Öğretmenliği Lisans Programı (Yan Alan: Türkçe Öğretmenliği)’nda, çocuk edebiyatı ders tanımları ve kredileri incelendiğinde, dersin daha çok kuramsal boyutuna vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır. Öte yandan, ders tanımları ile dersin kuramsal, uygulama ve kredisini belirleyen tanımlamalar arasında önemli bir çelişki göze çarpmaktadır.

Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programı’nda Çocuk Edebiyatı I ve II adlarıyla iki yarıyıl okutulan derslerin kredi saatleri 2-2-3 olarak belirlenmiş olmasına karşın, çerçeve programda, dersin 2 saatlik uygulama boyutu göz ardı edilerek yalnızca bilgi içerikli konu başlıkları verilmiştir. Sınıf Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ve İşitme Engelliler Öğretmenliği Lisans Programlarındaki çocuk edebiyatı dersinin kredi tanımı 3-0-3 biçiminde yapılmış olmasına karşın, 3 saatlik kuramsal dersin tanımında, uygulama gerektiren belirlemeler de yer almıştır (Sever,2007, s.55).

1998-1999 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan “Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları”nın bir kısmında yer alan “Çocuk Edebiyatı”

dersi için hazırlanan “çerçeve program”, öğretme-öğrenme sürecinde değişik uygulamalara konu edilmiştir. Dersin işlenişinde, amacına uygun etkinlikler yerine, daha çok “çocuk edebiyatı tarihi” ve “çocuk edebiyatı türleri”nin öğretilmesine yönelik kuramsal yaklaşımın egemen olduğu bilinmektedir.

Yüksek Öğretim Kurulu'nun Dünya Bankası Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi kapsamında hazırladığı, 1998-1999 öğretim yılında uygulamaya konulan Eğitim Fakültesi Lisans Programlarında, çocuk edebiyatı dersinin okutulduğu yarıyıl, teorik ve uygulama saatleri ile toplam kredisi Tablo 1’de gösterilmiştir (Sever,2007, s.55):

Tablo 1. 1998–1999 Öğretim Yılında Uygulamaya Konulan Eğitim Fakülteleri Lisans Programlarındaki Çocuk Edebiyatı Dersinin Durumu

Programın Adı	Dersin Adı	Okutulduğu Yarıyıl	Haftalık, Teorik Uygulama Ders Saati		
			T	U	K
Okul Öncesi Öğretmenliği	Çocuk Edebiyatı I	V	2	2	3
Okul Öncesi Öğretmenliği	Çocuk Edebiyatı II	VI	2	2	3
Sınıf Öğretmenliği	Çocuk Edebiyatı	IV	3	0	3
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yan Alan: Türkçe Öğretmenliği	Çocuk Edebiyatı	V	3	0	3
Türkçe Öğretmenliği Yan Alan: Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	Çocuk Edebiyatı	VI	3	0	3
İşitme Engelliler Öğretmenliği Yan Alan: Türkçe Öğretmenliği	Çocuk Edebiyatı	VI	3	0	3

Yükseköğretim Kurulu tarafından yürütülen, öğretmen yetiştirme lisans programlarını geliştirme çalışmaları, 21 Temmuz 2006 tarihli YÖK Genel Kurulunda kabul edilerek yeni lisans programları, 2006-2007 eğitim-öğretim yılında 1.sınıflardan başlanarak uygulamaya konulmuştur. Yeni lisans programlarında, çocuk edebiyatı

dersinin okutulacağı yarıyıl ile teorik ve uygulama saatleri Tablo 2’de gösterilen biçimde belirlenmiştir:

Tablo 2. 2006–2007 Öğretim Yılında Uygulamaya Konulan Eğitim Fakülteleri Lisans Programlarındaki Çocuk Edebiyatı Dersinin Durumu

Programın Adı	Dersin Adı	Okutulduğu Yarıyıl	Haftalık, Teorik Uygulama Ders Saati ve Dersin Kredisi		
			T	U	K
Okul Öncesi Öğretmenliği	Çocuk Edebiyatı I	IV	3	0	3
Sınıf Öğretmenliği	Çocuk Edebiyatı II	IV	2	0	2
Türkçe Öğretmenliği	Çocuk Edebiyatı	V	2	0	2

Tablo 1 ve Tablo 2’ye bakıldığında, 1998-1999’da başlayıp 2006-2007 eğitim-öğretim yılına kadar uygulamada kalan öğretmen yetiştirme lisans programlarının bazılarında yer alan “çocuk edebiyatı” dersinin, 2006-2007 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan güncelleştirilmiş programlarda, önceki konumunu koruyamadığı anlaşılmaktadır (Sever, 2007, s.56).

1998-1999 öğretim yılında uygulamaya konulan, Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programı’nda iki dönem kuramsal ve uygulama boyutuyla dengelenmiş olarak yürütülen çocuk edebiyatı dersi, güncelleştirilmiş programda bir dönemin içine çekilmiştir. Öte yandan, dersin dönem içindeki saati azaltılmış, iki saatlik uygulama kaldırılarak çocuk edebiyatı dersi, üç saatlik kuramsal bir ders niteliğine dönüştürülmüştür. Güncelleştirilmiş Sınıf Öğretmenliği ve Türkçe Öğretmenliği Lisans

Programlarında, haftalık ders saati, üçten ikiye düşürülmüş; Sosyal Bilgiler ve İşitme Engelliler Öğretmenliği Lisans Programlarında ise, çocuk edebiyatı dersi kaldırılmıştır (Sever, 2007, s.56).

2.5. Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çocuk Edebiyatı Ürünleri

Türkiye’de sosyal içerikli derslerde edebî ürünlerin kullanıldığı çok eskiden beri bilinmektedir. Kemal Kaya tarafından 1939’da Türkçe’ye çevrilen Eric Andraess’in “Çocuğa Uygun Tarih Tedrisatı” adlı eseri ilköğretimde tarih öğretiminin biçimlendirilmesinde etkili olmuştur. Eser, daha sonra Fuat Baymur tarafından yazılan ve öğretmen okullarında okutulan, “Tarih Öğretimi” adlı kitabın temelini oluşturmuştur. Bu kitapta çocuğun zihinsel gelişiminin; 3-8 yaş arası masalları dinleyerek anlayabileceği “Masal Çağı”, tarihi bir kompleks olarak değil hikaye formu içinde anlayabileceği 9-10 yaş arasını kapsayan “Robenson Çağı” ve uyanan benlik bilincine cevap verecek biçimde düzenlenmiş biyografi, hatıra, vakayiname ve tarihsel hikayelerin verilmesi gereken 11-13 yaş arası “Gerçeğe Geçiş Çağı” olarak üç aşamada tamamlandığı belirtilmiştir (Andraess, 1939, s.5). Daha sonra 1943 yılında ikincisi yapılan Maarif Şurası’nda da ilköğretimde öğretilecek tarih derslerinin nasıl olması gerektiği uzun tartışmalar sonucunda şu şekilde belirlenmiştir:

“İlkokul tarih programı ile ders kitapları, sıkı bir zincirleme bilgi veren ortaokul ve lise ders kitapları gibi coğrafya ve yurt bilgisinden ilgisini kesmiş biçimde olmalıdır. Bunun için tarihin her döneminden örnek sayılabilecek tipik efsane, olay ve şahıslar seçilmeli ve bunlar çocukların ilgisini çekecek hikâyeler, sade fakat canlı ve

renkli bir üslupla belirtilmeli, konuların kuruluş ve sıralanışlarında gereksiz tarih ve isimlere, soyut ve genel kavramlara yer verilmemelidir.” (MEB,1943, s.199).

Bu kararda yukarıda bahsedilen Andreass’ın fikirlerinin önemli rolü olduğu düşünölmekle birlikte, edebî ürünlerin ilköğretim tarih konularının işlenmesindeki öneminin daha o yıllarda vurgulandığı görölmüştür. Bundan sonraki yıllarda ise, ilkokullarda okutulacak tarih programlarında genel olarak; tarihte yer etmiş büyük şahsiyetlerin önemli rollerini, yaptıkları işleri, çocuklara örnek olacak biçimde tasvir yolu ile aktarılmasının istenmesi söz konusu olmuştur (Şimşek, 2000, s.13).

Konu, sosyal bilgiler bağlamına ancak 1968 yılında taşınabilmiştir. Türkiye’de, 1968 yılından beri 4. ve 5. sınıflarda öğretilen sosyal bilgiler, en son 1998 yılında ilköğretimin 4-7. sınıflarını kapsayacak bir biçimde yeniden uygulanmaya konmuştur. Ancak, bununla tam anlamı ile bir bütünleşme olmamış, tarih, coğrafya ve vatandaşlık konuları keskin sınırlarla varlıklarını sürdürmüşlerdir. Dolayısıyla Türkiye’deki sosyal bilgiler öğretimi, dünyadaki sosyal bilgiler öğretimi tanımından uzak kalmıştır. Bu uzaklık çeşitli unsurları bulunmakla beraber, konum bakımından üzerinde durulması gerekeni “çocuğun ilgi ve gelişimini çok fazla dikkate almayan” yönüdüdür. Çünkü, 1998 Sosyal Bilgiler Programı çocuğun zevkle okuyabileceği ya da bir etkinlik olarak keyifle yerine getirebileceği içerik ve düzenlemeden uzak sayılabilir. Bu durum, çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma konusundaki eksiklikle kendini göstermiştir.

2.5.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Çocuk Edebiyatı Ürünler

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına bakıldığında bazı açıklamalarda sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünlerden yararlanma konusuna dolaylı bir şekilde değinilmeye çalışıldığı görölmüştür. Örneğin; “Tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve

zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıklarının örnek olaylarla kavratılması” önerilmekte ve “konuların işlenişinde, yalnız düz anlatım ve soru-cevap teknikleriyle yetinilmeyip konuların özelliğine göre münazara, örnek olay incelemesi, problem çözme gibi öğrenciyi aktif kılan, onu araştırmaya ve incelemeye sevk eden tekniklere de başvurulur” denmektedir (MEB, 2487, s.535). Bu durum 1998 sosyal bilgiler öğretim programında çocuk edebiyatı ürünlerine doğrudan yer verilmediğinin, dolaylı olarak öğretmenlerden yeri ve zamanı geldiğinde derslerinde zaman zaman ve yeri geldikçe örnek olaylardan ve diğer öğrenciyi aktif kılan etkinliklerden yararlanmalarının beklendiğinin bir göstergesidir. İçerik ve işleniş açısından “vatandaşlık bilgisi aktarımı” geleneğine dâhil edilebilecek 1998 Sosyal Bilgiler Programı tam bir bilgi ve değer aktarım aracı konumunda olmasına rağmen, çocuk edebiyatı ürünlerinden bu amaçla yararlanma yoluna gidilmediği görülmüştür.

2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına bakıldığında ise, pek çok yerde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma konusuna yer verildiği görülür. Bunlardan ilki, “Araştırma Becerisi” ana başlığı ve “Okuduğunu Anlama” alt başlığında “Anlamı zenginleştirmek için edebî metinleri inceleme (tarihî roman, hikâye...)” ifadesidir. Başka bir yerde “Tarihî Empati Eğitimi” başlığı altında empatinin yapılabilmesi için birçok etkinliğin yanında biyografiler ve tarihî romanların okutulması önerilmektedir. Bir diğerinde, “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” başlığı altında tarihsel hikâyeler, kronoloji öğretimini destekleyen bir araç olarak sunulmuş ve oldukça ayrıntılı bir biçimde nasıl ele alınacağı üzerinde durulmuştur. Yine bu başlıkta, çocuk edebiyatı kitaplarından söz edilerek, bunların çocuklarda geçmiş algısının oluşmasında etkili

oldukları belirtilmiştir. Ayrıca, çocuklarda kronoloji öğretimi kapsamında yapılması önerilen “zaman kapsülleri” etkinliğinde dönemin ünlü şarkılarından yararlanılabileceği ifade edilmiştir. “Değer Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar” başlığı altında öğrencilere ahlaki muhakeme yapabilmelerini sağlamak amacı ile herkesin bildiği “eşinin hastalığı karşısında ilaç alamayacak durumda olan bir adamın, ilacı çalmak zorunda kalmasının ahlaki açıdan durumunu” anlatan bir hikâyeye yorumlatılmaya çalışılmıştır. Aynı konunun “Değer Analizi” başlığı altında ise başka bir hikâyeye verilerek çözümlemesi yaptırılmıştır. “Kültür ve Miras” öğrenme alanının açıklanmasında “6. sınıfta öğrencilerin, Türk kültürünün yazılı ve sözlü edebiyat ürünlerini inceleyerek Orta Asya’da yaşayan ilk Türk toplumlarının yaşamlarını ve onların Türk kültürüne katkılarını fark edeceklerinden” bahsedilmiştir. Programda, öğretmenlerin çocuklara bir takım beceriler kazandırmalarına vurgu yapılarak, onların sınıf ortamında bazı etkinlikleri kullanabileceklerine dikkat çekilmektedir. Bununla ilgili etkinliklerden biri de “Şiir-Öykü Yazma/Şarkı Yapma”dır. Aynı konunun devamında “Yordama Yapma” etkinliğinden söz edilmekte, örnek olarak da bir öykünün ya da tarihteki bir olayın sonucunu tahmin etme sunulmaktadır. Yine aynı konuda ek etkinliklerden biri olarak “hikâyeye tamamlatma”dır. Ölçme değerlendirme kısmında kavram haritaları başlığı altında ise “Öğrencilerinize, kendi kavram haritalarına dayanan kısa bir hikâyeye yazdırınız.” denmektedir. Ölçme değerlendirmenin devamında “Tutum Ölçme” başlığında ise “Tutumların ölçülmesinde hikâyeler anlatma yönteminden de yararlanılabileceği” belirtilmiştir. Bu durum, hikâyelerin öğretimin akışında kullanılabilecek birer öğretim materyali ve dersin değerlendirilmesinde yararlanılabilecek bir araç olduğunu göstermektedir (Şimşek, 2006, s.133).

Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programında çocuk edebiyatından daha çok etkinliklerde yararlanıldığı görülmüştür. Bu duruma şu etkinliklerde rastlanmaktadır:

4. Sınıflarda:

- “Herkesin Bir Kimliği Var” ünitesinde “Mevlana’dan hoşgörü hikâyeleri”,
- “Geçmişimi Öğreniyorum” ünitesinde “Barış Manço’nun Kahve Fincanı adlı şarkısı”, “Milli Mücadeleye ilişkin mektup ve şiirler”
- “Yaşadığımız Yer” ünitesinde “Yaşadığımız yer ile ilgili efsane, öykü, türkü ve şiirler”
- “Üretimden Tüketime” ünitesinde “Empati yoluyla bir ham maddenin ürüne dönüşmesinin hikâye edilmesi” ve “Paranın hikâyesi”
- “Hep Birlikte” ünitesinde, “Birçok kişinin yaşamını etkilemiş, önemli başarılar elde etmiş insanların yaşam hikâyeleri”
- “İnsanlar ve Yönetim” ünitesinde “fıkra tamamlama çalışması”.

5. Sınıflarda:

- “Adım Adım Türkiye” ünitesinde “kültürel izleri takip için hikâye, masal, efsane ya da destanlar”
- “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde “Aşık Veysel’in Kızılırmak Türküsü”
- “Ürettiklerimiz” ünitesinde “Evliya Çelebi’nin Seyahatname’si”,
- “Gerçekleşen Düşler” ünitesinde “Bir bilim insanının hayatı hakkında araştırma raporu”, “Bilim insanlarının emeklerine saygıyı anlatan bir hikâye”,
- “Hepimizin Dünyası” ünitesinde “Öğrenci tarafından kullanılan herhangi bir eşyanın üretildiği yerden bize ulaşana kadar geçen öyküsünü hazırlama”.

6. Sınıflarda.

- “Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde “Benim Sadık Yârim Kara Topraktır türküsü”, “Mehmet Ali Kâğıtçı’nın yaşam öyküsü”,
- “ İpek Yolunda Türkler” ünitesinde “Oğuz Kağan Destanından seçilen metin”, “Türeyiş ve Ergenekon Destanları”, “Göktürk Yazıtlarından oluşturulan bir metin”, “Uygur dönemi yazıt ve destanları”, “Gazneli Sultanı Mahmut’un hayatı ile ilgili metinler”, “Büyük Selçuklu Veziri Nizamülmülk’ün hayatı ve eseri”,
- “Elektronik Yüzyıl” ünitesinde “Bağışladığı organ ile birkaç insanın hayatını değiştiren kişilerin öyküsü”.

7. sınıflarda.

- “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesinde “Hacivat ve Karagöz”, “Yunus Emre’nin şiiri”,
- “Ülkemizde Nüfus” “Bir göç hikâyesi”,
- “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinde “Haçlı seferlerine katılan bir şövalyenin dönüş yolculuğu ile ilgili bir hikâye”, “Çeşitli dönemlere ait seyahatnamelerden alınmış metinler”.

2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma durumunun, 1998 programına göre hem yoğunluk hem de yön bakımından farklı olduğu görülmüştür. 2004 programında, çocuk edebiyatı ürünlerinden sosyal bilgiler dersi etkinliklerinde yararlanılması gerektiği belirtilmiştir. Ancak asıl dikkat çeken farklılık çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma şekillerinde görülmelidir. Çünkü yeni program, sosyal bilgiler öğretimi alanında üç temel yaklaşımın her birinden bir iz taşımasına rağmen, ağırlıklı olarak yansıtıcı düşünme yaklaşımının etkisinde

kalmasından dolayı, çocuk edebiyatı ürünlerini belirli bilgi, beceri ve değerlerin aktarılması şeklinde değerlendirmemiştir. Aksine bu ürünlerin, önerilmiş her konuda belli bir tasarım içinde belirlenmiş analiz, sentez ve değerlendirme düzeyi zihinsel etkinliklerle işlenmesini önermiştir. Bu işlenişle, çocukların üst düzey zihinsel beceriler geliştirmelerine imkân tanınması hedeflenmiştir. Bu durum, çağdaş sosyal bilgiler öğretiminin temel amaçlarından olan çocuğa toplumsal hayatta karşılaştığı güçlüklerle baş edebilme tutumu, becerisi ve bilgisi kazandırma amacıyla örtüşmektedir.

2.5.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çocuk Edebiyatı Konulu Akademik Çalışmalar

Türkiye’de sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı konulu akademik çalışmaların çağdaş dünyanın neresinde olduğunu görebilmenin diğer bir aracı ise, bu konuda şimdiye kadar yapılmış olan makale, bildiri, tez ve kitap gibi akademik çalışmalardır. Bu çalışmalara genel olarak bakıldığında, sayılarının oldukça az ve son 7-8 yıl içinde yapılmış oldukları görülür.

Bu konuda ilk çalışma, Ahmet Şimşek tarafından yapılmıştır. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Eğitimi ABD’de 2000 yılında tamamlanmış bir yüksek lisans tezi olan çalışma “İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularının Öğretiminde Hikâye Anlatım Yönteminin (Storytelling) Kullanımı” başlığını taşımaktadır. Çalışma konusu itibari ile alanda ilk olduğu için önce Türkçe bir literatür oluşturulmaya çalışılmış, bu bağlamda hikayenin doğası, sosyal bilgilerde yer alma durumu, ilköğretimde tarih öğretiminde İngilizce literatürde “storytelling” olarak adlandırıldığı şekliyle bir öğretim yöntemi olarak olası katkıları ve sınırlılıkları konuları

ele alınmıştır. Yine bu tez kapsamında yapılan deneysel çalışmada ilköğretim 6. ve 7. sınıflarda hikâye anlatma yönteminin geleneksel yöntemlere göre çocukların akademik başarılarında bir farklılaşmaya yol açtığı bulunmuştur. Bu farklılaşmanın, öğrencilerinin bilgi ve kavrama düzeylerinde meydana geldiği görülmüştür. Çalışma nicel bir yöntem kullanılarak yapıldığı için çocukların akademik başarılarında bilgi ve kavrama düzeylerinde meydana gelen farklılaşmanın nedenleri açıklanmamıştır. Ayrıca çocukların tutum ve ilgileri başta olmak üzere duyuşsal alan kazanımlarında bir farklılaşma yaratıp-yaratmadığı da ölçülmemiştir. Yine de bu çalışma, ilköğretim sosyal bilgilerin sadece tarih konularında yapılmasına rağmen, hikâyenin derslerde çocukların ilgisini çektiğine, dolayısıyla farklı uygulamalarla da olsa mutlaka yararlanması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu çalışmanın bulguları iki yıl sonra “23-26 Eylül 2002’de KKTC’nin başkenti Lefkoşa’da bulunan Yakın Doğu Üniversitesi’nin düzenlediği XI. Eğitim Bilimleri Kongresi”nde bildiri olarak sunulmuştur. 2004 yılında da “İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularının Öğretiminde Hikâye Anlatım Yönteminin Etkililiği” başlığı altında Türk Eğitim Bilimleri Dergisi’nde künyesi ile yayımlanmıştır.

2000 yılında Bahri Ata’nın “Tarih Öğretiminde Bir Araç Olarak; Tarihî Romanlar” başlıklı, “Türk Yurdu Dergisi”nde yayımlanan makalesi konuya önemli katkılar sağlamıştır. Çalışmada; tarih öğretiminde bir araç olarak tarihsel romanların kullanılması; eğitim felsefesi ve pedagojik temeller açısından dayandığı program geliştirme anlayışı ele alınmıştır. Tarihsel romanın tanımı, gelişimi ve türleri üzerinde durulmuş, tarihsel romanı kullanmanın yararlılıkları ve sınırlıkları açıklanarak eğitim

amaçlı olarak tarihî roman yazmak isteyenlere ve derslerde kullanmayı düşünen öğretmenlere pratik bir takım genel-geçer ipuçları sunulmuştur.

Ata'nın bu çalışması, Türkiye'de konuya ilişkin en derli toplu bilgi veren amacına ulaşmış bir makaledir. Çalışmada özellikle, edebî bir metin olarak tarihsel romanların ilköğretimde dâhil olmak üzere eğitimsel ve öğretimsel yararlarına hem felsefi hem pedagojik hem de öğretimsel açıdan değinilmiş olması aydınlatıcıdır. Bu çalışma, teorik olduğu için tarih veya sosyal bilgiler öğretmenlerine genel-geçer bilgiler vermiştir.

Bu konuda “Tarih Eğitiminde Efsane ve Destanların Rolü” başlığını taşıyan bir diğer çalışma yine Ahmet Şimşek tarafından yapılmış ve “G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi. C. 2, Sayı 3, (2001), 11-21” künyesi ile yayınlanmıştır. İlköğretimde hem ulusal bir tarih bilinci kazandırmak hem çocuğun tarih alanına olumlu bir giriş yapmasını sağlamak hem de destan ve efsanelerde yer alan bir takım kültürel kodları çocuğun algılamasına fırsat vermek için destanların önemine yönelik öğretmenlerin dikkatleri çekilmek istenmiştir. Çalışma, etkili yurttaş yetiştirmek amacını taşıyan sosyal bilgilerin değer aktarımı konusunda destan ve efsaneleri bir araç olarak sunmuştur.

Diğer bir çalışma, Rahmi Otluoğlu tarafından 2001 yılında Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretimi ABD’de yapılan yüksek lisans tezidir. Çalışmanın başlığı “İlköğretim Okulu 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yazılı Edebiyat Ürünlerini Ders Aracı Olarak Kullanmanın Duyuşsal Davranış Özelliklerini Kazandırmaya Etkisi” şeklindedir. Nicel bir yöntemin kullanıldığı çalışmada deneysel öntest-sontest modeli benimsenmiştir. İki farklı gruptan

deney grubuna bilişsel bakımdan geleneksel yöntemlere ek olarak derste okumaları için konulara uygun edebî metinler verilmiştir. Araştırma sonucunda, edebî metin verilerek uygulama yapılan grupta duyuşsal davranışlara erişimi açısından anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Çalışmada, bulgu üzerinde cinsiyet faktörünün etkili olmadığı tespit edilmiştir. Edebî metinlerin kullanıldığı gruptaki öğrencilerin %74.3 ile % 97'lik dilim arasında değişen katılımları ile sosyal bilgiler dersinin işlenişinde önceki işleyişlere göre olumlu bir farklılaşmayı da gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu farklılaşmalar; dersin işlenişinden hoşlanma, işlemlerin farkına varma, dersin ilgi çekmesi, derse katılma isteği duyma, derste kendini rahat hissetme, derste işlenenleri rahat anlatabilme, derste öğrenilenleri iyi hatırlayabilme, öğrendiklerini zihninde canlandırabilme, daha önce öğrendikleri ile kolay bağ kurabilme, öğrendiklerine kolay örnek bulabilme ve öğrendiklerini kişiliğine katabilme durumlarında olmuştur. Bu durum, edebî metinlerin sosyal bilgiler derslerinde duyuşsal alanda oldukça olumlu sonuçlar yarattığının bir göstergesi sayılmıştır. Ancak, araştırma genel bir değerlendirme amacını taşıdığı için Ahmet Şimşek tarafından yapılan “İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularının Öğretiminde Hikâye Anlatım Yönteminin (Storytelling) Kullanımı” adlı tez çalışmasını bir yönüyle tamamlamasına rağmen, bu çalışma da duyuşsal alanda gerçekleşen farklılaşmanın nedenlerini açıklamamıştır.

Diğer bir çalışma yine Ahmet Şimşek tarafından “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Tarihsel Hikâyeye Yönelik Öğretmen Görüşleri” başlığı ile 15-18 Ekim 2003 tarihinde G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün Antalya'da düzenlediği XII. Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiridir. Survey veri toplama tekniğinin kullanıldığı bu çalışmada, öğretmenlerin tarihsel hikâyeye yönelik düşüncelerinin olumlu olduğu

bulgulanmıştır. Bununla sosyal bilgiler öğretmenlerinin aslında tarihsel hikâyenin doğasına ve öğretimde önemine inandıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Bunlara ek olarak öğretmenlerin hikâyeye derslerinde yer verdikleri ancak Türkiye’de eğitim-öğretim ortamına getirilebilecek tarihsel hikâyelerin sayı bakımından yetersiz olduğunu dile getirmişler, konulara uygun hazırlanacak bir tarihsel hikâye başvuru kitabının gereğine dikkat çekmişlerdir.

Bahri Ata’nın John Dewey’den Türkçe’ye çevirdiği “Temel Eğitimde Tarihin Amacı” adlı makalesinde ilköğretimde tarih derslerinin gerekliliği yanında nasıl olması gerektiği de tartışılmaktadır. Bu bağlamda, tartışmanın bir yönü ilköğretimde tarih derslerinde kurgunun yeri ne olmalıdır sorusunun üzerine kuruludur. Dewey, Herbert’in ilköğretim tarih derslerinde edebiyat ürünlerinden yararlanılması yaklaşımına karşı çıkarak bunun “tarih ile mitolojiyi birbirine karıştıracağını”, hatta daha iyi bir benzetmeyle “atın önüne arabanın koşulması” gibi yanlış olduğunu belirtmiştir. O kendi ifadeleri ile konuya ilişkin görüşünü şöyle sunmuştur: *“Neden çocuğa, etkisi daha büyük ve kuvvetli, değeri daha canlı ve devamlı olan gerçeği vermiyoruz?”* O, ilköğretim tarih derslerinde biyografilerin kullanımını da çocuğun sosyal hayatın bir parçası olan kahramanların kişiliklerini öğrenmekle sosyal hayatla ilişkisinin artması ölçüsünde olumlu bulmakta, ancak bunu yapmak yerine biyografiyi sadece hikâyelerde olduğu gibi duyumculuk amacıyla ele almayı da eleştirmektedir. Çünkü bunun tarih öğretimine bir yararının olmadığını düşünmektedir. Bu makale, şimdiye kadarki çalışmalarda biraz naif bir biçimde dile getirilen edebiyat ürünlerinin dikkatli bir biçimde ele alınmadığında yararından çok zararlarının olabileceğini güçlü bir biçimde dile getirmesi açısından önemlidir.

Bir diğ er önemli ç alışma, Dursun Dilek ve Gülç in Soğ ucaklı Yapıcı tarafından 15-17 Mayıs 2003 tarihlerinde Dokuz Eylül Üniversitesi'nde düzenlenen I. Sosyal Bilimler Eđ itimi Kongresinde “Öykülerle Tarih Öđ retimi Yaklaşımı” başlığ ı ile sunulan bildiridir. Bu ç alışmada, önce öykülerin derslerde kullanımının yararlarının neler olabileceğ i ile ilgili İngilizce literatür göz önünde bulundurularak tartışılmış , eđ itimsel ve öđ retimsel temelleri ele alınmıştır. Ayrıca, tarih-öykü ilişkisi her iki kavramın doç alarının benzerliğ i açısından irdelenerek, öykülerin öđ retimde kullanımında öđ retmen ve öđ rencilerin dikkat etmeleri gerekenlere deđ inilerek yapılan nitel deneysel ç alışmaya geç ilmiştir. Araştırma sonunda, öykülerin öđ rencilerin tarihsel anlamalarının gelişiminde önemli bir işlevi olduğu ve yaygın olarak kabul görmüş olan “öđ renmenin somuttan soyuta gerç ekleşeceğ i” ilkesinin aksine ilköğ retim ç aç ı öđ rencilerinin öyküler aracılığ ıyla soyuttan somuta öđ renebileceğ i ve ç ocukluğ un kendine özgü bir soyut düşünme tarzı olduğu sonucu ortaya ç ıktığ ı belirtilmiştir. Bundan dolayı da, tarihsel öykülerin sosyal bilgiler derslerinde kullanılmasının yararları üzerinde durulmuştur. Ç alışma hem benimsediğ i yöntem hem de öykülerle tarih konusunda ortaya koyduğu yaklaşım açısından farklıdır. Bu yönüyle daha önce yapılanlardan ayrılmaktadır. Ç alışma, araştırma öncesinde bazı tarih öđ retimcilerinin de savunduğu gibi ç ocukların kendilerine has bir soyut dñnyalarının olduğu, bunun da en iyi öykülerle desteklenebileceğ i tezinin doç rulanması üzerinedir. Bu yönüyle öykülerin tarih öđ retiminde sağ ladığ ı yararları bir yenisini olan inceleme ve dñř gücünü eklemiştir. Araştırma sürecinin bir kısmının ç alışmaya doç rudan yansıtılması, öykülerle tarih derslerinin nasıl işlenebileceğ ine ilişkin bir fikir verse de bunlar genel bir çerç evede kalmıştır.

Ahmet Doğanay'ın T. McGowan ve B. Guzzetti'den Türkçe'ye çevirdiği “Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretimi” adlı çalışma da konu bakımından önemlidir. Sosyal bilgilerde edebiyat temelli öğretimin literatürünü sunan çalışma, bunun önemine değinmiş, ABD’de NCSS tarafından her yıl yayınlanan “Notable Trade Books” listeleri ve bu projenin önemi üzerinde durulmuştur. Nitelikli kitapların seçimi, kitapların çocuklara sunumu, derslerde nitelikli ticari kitap kullanımının sınırlarını belirleme konuları ele alınmıştır. Bu makale, ABD’deki ticari kitapların sosyal bilgiler derslerinde kullanımını ele almasına rağmen, Türkiye’de de bu tarz kitapların nasıl bir yarar sağlayabileceği, bunların nasıl seçilmesi ve nasıl kullanılması gerektiği ile ilgili de bilgi vermektedir. Bu yönüyle çalışma şimdiye kadar olanlardan farklı bir konumdadır.

Bir diğer çalışma Ahmet Şimşek tarafından yapılmış olan “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Tarihsel Hikâyeye Yönelik Öğrenci Görüşleri” başlığını taşımaktadır. 2006 yılında Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi’nde yayımlanan bu araştırma makalesinde ise, sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin, tarihsel hikâyeye yönelik olumlu tutum ve ilgiye sahip oldukları bulgulanmıştır. İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin 7. sınıflara göre, 7. sınıf öğrencilerinin ise 8. sınıf öğrencilerine göre tarihsel hikâyeye yönelik daha olumlu tutum ve ilgiye sahip olduklarını, derslerinde tarihsel hikâyelerin yer almasını daha çok istedikleri belirtilmiştir (Şimşek, 2006, s.134).

2.5.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri İçin Hazırlanan Özel Öğretim Yöntemleri Kitaplarındaki Durumu

Türkiye’de sosyal bilgiler öğretimi alanında çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma konusunda irdelenmesi gereken bir araç da öğretmen eğitimi için yazılmış olan sosyal bilgiler öğretim kitaplarıdır. Bu kitaplardan en tanınmışları; Cemil Öztürk

ve Rahmi Otluoğlu'nun yazdıkları “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller”, Veysel Sönmez tarafından yazılmış “Sosyal Bilgiler Öğretimi”, Yök/Dünya Bankası tarafından hazırlatılan “İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi” Münire Erden'in “Sosyal Bilgiler Öğretimi” ve yine Cemil Öztürk ve Dursun Dilek'in editörlüğünde yazılmış olan “Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi” kitaplarıdır.

Bu alanda yazılmış ilk kitap sosyal bilgiler öğretmenliği bölümlerinde yer alan “Sosyal Bilgiler Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemesi” dersinde okutulması amaçlanan Cemil Öztürk ve Rahmi Otluoğlu'nun yazdıkları “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller” adlı kitaplarıdır. Kitap, daha önce konuyla ilgili yüksek lisans tezi incelenen Rahmi Otluoğlu'nun çalışmasından alıntılar içermektedir. Kavramsal olarak sosyal bilgiler ve evrensel durumu, sosyal bilgilerin Türkiye'deki tarihi geçmişi ve bugünkü şekli, sosyal bilgiler ve edebiyat ilişkisi, sosyal bilgilerde edebiyat ürünlerinin kullanımı, edebî metinlerle tasarlanan sosyal bilgiler öğretiminde felsefi akımların yeri ve belirleyiciliği yer almıştır. Ayrıca materyallerin seçiminde dikkat edilmesi gerekenler, derste kullanılabilecek edebî türler ve yazılı materyaller ile örnek ders tasarımlarına da kitapta yer verilmiştir. Kitap, uygulamada öğretmene oldukça yardımcı olacak durumdadır.

Bir diğerk kitap Veysel Sönmez'e aittir. Sönmez, kitabında edebî ürünlerden yararlanma konusunu sadece “Düzanlatım Yönteminde Kullanılan Destekleyici Öğeler” başlığı altında birkaç cümle ile değinmeyi yeterli bulmuştur. “Nükte, fıkra, şaka, öykü, günlük olay, anı vb. gibi etkinlikler” alt başlığında bunların öğrencileri rahatlatan, öğretmenin derste zamanı geldikçe başvurabileceği, onların dikkatlerini uyanık tutabilen

öğeler olduğunu belirterek, uygulamada dikkat edilmesi gerekenlerle ilgili birkaç madde sunmuştur.

Bir diğer eser, öğretmen adayları için öğretim kitabı Yök/Dünya Bankası tarafından hazırlatılan rehberdir. Bu öğretim kitabında da sosyal bilgilerde çocuk edebiyatı ürünlerine başlı başlına yer verilmemiş, ancak strateji, yöntem ve etkinlikler ünitesinde birer etkinlik olarak “hikâyenin dinlenmesi %10, biyografi hazırlanması % 80, sözlü tarih çalışmaları kapsamında hikâye toplama % 80 oranında öğrenme sağlar” denmiştir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretimi içinde tarih, coğrafya ve vatandaşlık öğretimi alt başlıklarında da roman, hikâye, biyografi ve şiirlerin kullanılabilceği, “bunların ders kitaplarının verebileceğinden daha fazlasını verebileceği” belirtilmiştir (Barth ve Demirtaş, 1997, s.24).

Münire Erden’in tarihsiz olarak baskısı yapılan “Sosyal Bilgiler Öğretimi” adlı kitabında, çocuk edebiyatı ürünlerinden sadece basılı materyaller başlığı altında çok sınırlı bir biçimde bahsedilmiştir. Erden, bu kitapların “roman ve biyografi” olduğunu, bunların öğrencinin konuya ilgisini arttırdığını, olaylara farklı açılardan bakmasını sağladığını, kitapta geçen kahramanların model olarak öğrenciyi etkilediğini belirtmiştir. Erden yine, “sosyal bilgiler programının amaçlarına hizmet edebilecek nitelikte birçok roman ve biyografi bulmanın mümkün olduğunu” söylemiştir. Yazarın bu durum tespitini, 1998 Sosyal Bilgiler Programına göre yaptığını düşünmek gerekir.

Bir diğeri Cemil Öztürk ve Dursun Dilek’in editörlüğünde yazılan “Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi” adlı kitaptır. Kitabın içinde “çözümlemeli öykü yöntemi” şeklinde ifade edilmiş bir kavramlaştırma ile ilgili olarak “İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılabilecek Bir Öğretim Yöntemi Olarak

“Çözümlemeli Öykü” başlığında bir ek çalışma vardır. Yücel Kabapınar tarafından yazılan bu kısım, İngiltere’deki durumdan hareketle üç unsuru karşılamak amacıyla çözümlemeli öykü yöntemini ele almıştır. Bunlar, ahlaki çözümleme, düşünsel inceleme ve empatik düşünmedir. Kabapınar, çalışmasında her bir unsur için uygulama sunmuş, olası sonuçlarını da analiz etmiştir. En sonunda da üniversitede eğitim fakültesinde “Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi” dersi kapsamında bir uygulama örneği sunulmuştur. Sonuçta hayat bilgisi derslerinde çözümlemeli öykü yönteminin kullanılmasının olumlu olacağı vurgulanmıştır

Öğretmenlere ya da öğretmen adaylarına yönelik hazırlanmış bir diğer kitap İsmail Hakkı Demircioğlu’nun 2005 yılında yayımladığı “Tarih Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar” adını taşımaktadır. Kitapta, tarih öğretiminde hikâyelerden yararlanma konusu bir bölüm olarak ele alınmıştır. Hikâyelere dayalı tarih öğretiminin faydaları, hikâyeler yoluyla kazandırılacak bazı tarihsel beceri ve niteliklerin neler olduğu, tarih derslerinde hikâye anlatımında dikkat edilmesi gereken hususlarla ilgili genel bilgilerin ele alındığı çalışmada, tarih derslerinde hikâye anlatmaya iki örnek sunulmaya çalışılmışsa da bahsedilen resimlerin kitapta yer almaması tasarımın amacına ulaşmasını engellemiştir (Şimşek, 2006, s.134).

2.5.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ders Dışı Kullanılan Kitaplar

Sosyal bilgiler ders kitapları daha çok bilgi içerir. Edebî ürünler ise öğrencilere, yaşam alanının kapılarını aralar. Bu yüzden edebî ürünler, bilginin günlük hayatta kullanılabildiği yaşam örnekleridir.

Ders kitaplarına ilave edilen edebî kaynağın gücünü öğretmenler gözden geçirmelidir. Ders kitapları genellikle sosyal bilgilerin açıklanmış bilgi listesini ortaya

koyar. Çocuklar için hazırlanmış geniş bilgi ve düşüncelere sahip ticari kitaplar ders kitaplarına oranla daha çok çeşitlilik sunarlar. Çünkü ticari kitaplar ders kitaplarına göre daha canlı ve olayların duygusallaştırılması için daha iyi bir araçtır (Social Science Education Consortium, 1982).

“Ticari kitap” kavramı ders kitabı olmayan, nitelikli herhangi bir biyografi, tarih, roman, şiir, drama veya bilgi kitabı gibi edebî eserleri içermektedir. “Ticari kitap kullanma” kavramı, öğretim kaynağı olarak hem sosyal bilgiler ders kitaplarına ek kullanımı hem de onların yerine kullanımı anlamına gelmektedir.

Öğretmenlerin edebiyat temelli sosyal bilgiler etkinliklerini planlarken göz önüne alınması gereken dört önemli nokta vardır. Bu noktalar; nitelikli bir ticari kitap seçme, içeriği öğrencilere sunma, öğrencilerin bu kitaplar aracılığıyla öğreneceği sosyal bilgiler konularını belirleme ve ticari kitap kullanımının kapsamını belirleme şeklindedir.

ABD’de NCSS’nin 1972’den beri yaptığı başka bir uygulamayı da buraya eklemek gerekir. Ulusal Sosyal Bilgiler standartlarını belirlemekle ilgili olan NCSS, her yıl, sosyal bilgiler öğretim programlarına uygun, çocukların hem okumalarını geliştirmek hem de sosyal bilgiler derslerinde gerekli desteği almalarını sağlamak amacıyla, ağırlığı biyografi ve hikâyelerden oluşan bir seri çocuk edebiyatı ürününü tavsiye etmektedir. “Notable Trade Books” (ticari kitaplar) olarak adlandırılan bu proje ile beş ayrı konunun desteklenmesi amaçlanmaktadır. Bunlar, Düzey Farklılığı, İlgi, Geniş Kapsamlılık, Uygunluk ve Vatandaşlıktır (Mc Gowan ve Guzzetti, 1991,s.36). Kitapların seçimi her yıl Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyinin tayin ettiği kitap inceleme komisyonu ile Çocuk Kitapları Konseyi’nin işbirliği ile gerçekleştirilmektedir. Seçici

kurul kitaplarda; sosyal gruplardaki farklılıkların temsil edildiği insan ilişkilerine ve kültürel deneyimlere duyarlı olunmasına, orijinal bir temanın ya da yeniden işlenen geleneksel bir konunun ele alınmasına, kitabın kolay okunabilmesine, edebî bir değere sahip olmasına, uygun yerinde resimlerin bulunduğu hoş bir formatta olmasına bakarak bu seçimi gerçekleştirir. Kitapların konusu, Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki temalarla mutlaka ilişkilidir. Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyinin yayın organı olan Social Education dergisi her nisan ayında sosyal bilgiler alanıyla ilgili çocuklara yönelik önemli ticari kitaplar katalogu yayınlamaktadır.

2005 yılında yayınlanmış olan listeye bakıldığında, kitapların ilk, ortaya yakın, orta ve üst düzey okuma derecelerine göre sınıflandığı görülmüştür. Listede; biyografi başlığı altında 24, çağdaş konularla ilgili 16, halk anlatılarıyla ilişkili 6, coğrafya, insanlar, yerlerle ilgili 8, tarih, yaşam ve Amerikan kültürüyle ilgili 27, başvuru açısından 2, sosyal etkileşim ve ilişkiler alanında 9, dünya tarihi ve kültürü konusunda 11 kitabın ismi yer almıştır. Ticari kitap uygulamasının da sosyal bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımı konusunu desteklediği söylenebilir (Şimşek, 2006, s.131).

2.5.5. Öğretmenler İçin Sosyal Bilgiler Öğretimi Kitapları

Sosyal bilgiler öğretimi kitapları, bir yandan öğrencilerin neler öğreneceklerini belirlerken, diğer taraftan öğretmenlerin öğreteceklerini de etkileyen kaynaklardır (Gümüş, 2004, s.83). Sosyal bilgiler öğretimi kitapları sayesinde öğretmenler çeşitli okullarda var olan ders yükünü azaltmaktadır. Düşüncelerini kolayca anlatamayan, bellekleri zayıf olan ve bu yüzden kendilerine güvenleri az olan öğretmenlere kitap en

büyük yardımcıdır. Kitap, içerdiği birçok ödev konuları ile öğretmeni birçok araştırmadan kurtarır (Hesapçıoğlu, 1998,s.277). Öğretmene takip etme ve ödevlendirmede rahatlık ve kolaylık sağlar (Şahin, 1999, s.705).

Günümüzde, sosyal bilgiler öğretimi ders kitaplarının, sınıf içindeki yeri hâlâ önemini sürdürmekte olup, öğretmenler birçok etkinliği kitap ile yürütmektedirler. Çoğu öğretmen, öğretim programlarına hiç bakmadan öğrenme-öğretme etkinliklerine ilişkin düzenlemeleri sosyal bilgiler ders kitaplarına göre yapmaktadır. Bundan dolayı sosyal bilgiler ders kitaplarının önemi daha da artmaktadır (Kızılcıoğlu, 2003, s.95).

ABD’de konuya ilişkin incelenebilecek kaynaklardan biri de öğretmen ve öğretmen adayları için yazılmış olan Sosyal Bilgiler Öğretimi kitaplarıdır. Bunlardan ülkemizde de en tanınanlarından biri olan John Michaelis ve Jesus Garcia’nın yazmış oldukları “Social Studies For Children” adlı kitaba bakıldığında, çocuk edebiyatı ürünlerinden derslerde yararlanma konusunda özel bir başlığa rastlanılmamakla birlikte, kitabın farklı yerlerinde bu konuya değinildiği görülmüştür. Bunlardan ilki, “Eğitim Araçlarının Kullanımı ve Bunları Tanıma” ana başlığı altında okuma materyalleri arasında sayılan edebiyat ürünleri, ticari kitaplar, şiirler, hikâyeler, biyografiler, kurgu eserler, mektuplar, efsaneler ve gezi kitaplarının katkılarına değinilmiştir. Sonra öğretim gruplarının nicelik ve niteliğine göre hangi çocuk hikâyelerinin ne amaçla ders ortamında kullanılacağı örneklerle anlatılmıştır. Bu kitapları seçerken nelere dikkat edilmesi gerektiği hakkında da kısa bilgi verilmiştir. Bir diğer değinme ise, “Temel Eğitimdeki Öğrenme Etkinliklerinin Bütünleştirilmesi” başlığı altında hikâyelerin, halk anlatılarının, şiirlerin ve diğer edebiyatla ilişkili metinlerin başkalarının hissettiklerini anlama konusundaki katkısıdır. Ayrıca, öğrencilerin eleştirel düşünme yeteneklerinin

artırılması için yer verilen eleştirel yazma becerisini geliştirme çalışmalarında onların, hikâyeler, şiirler, şarkılar yazmaları sağlandığında uygun öğrenme stillerinin fark edebileceğinden bahsedilerek, çocuk edebiyatı ürünü yaratma etkinlikleri önerilmiştir (Şimşek, 2006, s.132).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE YARARLANILABİLİNECEK MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'E AİT ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ ETKİNLİK ÖRNEKLERİ

3.1. Mustafa Ruhi Şirin'in Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri

3.1.1. Mustafa Ruhi Şirin'in Hayatı

Mustafa Ruhi Şirin, 1955 yılında Trabzon'un Of ilçesine bağlı Uğurlu köyünde doğmuştur. Babası Ahmet Bey, annesi Meryem Hanımdır. Mustafa Ruhi Şirin bu ailenin beşinci çocuğudur.

Mustafa Ruhi Şirin'e göre çocukluk dönemi hayatının zaferidir. Ancak şairin bu güzel çocukluk dönemi babasının yedi yaşındayken vefat etmesi ile sarsılır. Şair Yıldız Sayan Ağaç kitabında yaşadığı bu sarsıntıyı "İnsan her yaşta çocuktur da babasını yedi yaşında kaybetmiş şairler, ötekilere oranla daha bir çocuk kalırlar" cümleleriyle ifade eder (Budak, 2007, s.19). Babasının ölümü sebebiyle Maçka'daki ağabeyinin yanına giden şair ilkokulu Maçka ve Ahlat'ta ortaokul ve liseyi Of'ta Şehit Ahmet Lisesinde okumuştur.

Mart 1976'da ilk şiiri Pınar Dergisinde yayımlanmıştır. Ankara Üniversitesi İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu'nun Radyo Televizyon Program Uzmanlığı Bölümü'nden 1978'de mezun olmuştur. 1977'de TRT'de görev alır. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin Sanat Tarihi Eğitimi Programı'na devam etti. 1981'de TRT'nin açtığı prodüktörlük sınavını kazanarak

İstanbul Radyosu'na atandı. Radyolar için eğitim ve kültür programları hazırladı. 1984 yılında İstanbul Radyosu Çocuk Yayınları Şef Prodüktörlüğü'ne atanarak çocuk yayınlarını yönetti. 1985–1993 yılları arasında Eğitim Kültür Yayınları'nda Müdür Yardımcılığı; 1993–1997 yılları arasında ise Denetim ve Redaksiyon Müdürlüğü görevlerinde bulundu. 1986–1990 yılları arasında TRT'nin televizyon programlarında çocuk programları danışmanlığı yaptı. 1986–1991 eğitim ve öğretim dönemlerinde İstanbul Üniversitesi Radyo Televizyon Meslek Yüksek Okulu'nda iletişim alanlarında Öğretim Görevlisi olarak dersler verdi (<http://www.biyografi.net/>). Çocuk Vakfı'nı çocukların daha güzel bir dünyada yaşayabilmesine katkıda bulunmak amacı ile 1990 yılında kurdu. Çocukluğun acılı bölgelerinde yaşamak onun varoluş gerekçesidir. 1995'te kuşatma altındaki Saraybosna'ya çocuklardan özür dilemeye gittiğinde tünel çıkışında iki kere kurşunlandı (<http://www.cocukvakfi.org.tr>).

Çizgi film, çocuk ve aile dizilerinde danışmanlık; çocuk edebiyatı dizilerinin editörlüğünü üstlendi. Kültür Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Devlet Plânlama Teşkilatı, T.C. Hükümeti İnsan Hakları On Yılı Eğitim Programı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve Üniversitelerde jüri üyeliği, danışma kurulu üyeliği ve müzakereci görevlerinde bulundu; görüş bildirdi; bildiri sundu; konferanslar verdi; kurultay ve sempozyumlara katıldı. Habitat II'nin Türkiye sürecinde sivil toplum kuruluşları sözcülüğü yaptı. Çocuğa yönelik kent ve ülke ölçekli hizmet, eğitim ve araştırma projeleri yönetti. Dünyada Unicef'in koordinatörlüğünde 2001 yılında gerçekleştirilen 'Çocuklar İçin Evet Deyin' Kampanyası Türkiye Çalışma Grubu'na sözcülük etti. İstanbul Valiliği'nce 26-27 Haziran 2000 tarihlerinde gerçekleşen I.İstanbul Çocuk Kurultayı'nın projesini hazırladı; genel koordinatörlüğünü

üstlenerek Türkiye’de ilk defa kent ölçekli sosyal politika metni olan İstanbul Çocuk Acil Eylem Plânı’nın yazımını gerçekleştirdi. 2001 yılında Türkiye Çocuk Hakları Koalisyonu’nun kurucuları arasında yer aldı ve sözcülüğünü üstlendi (<http://www.biyografi.net/>).

3.1.2. Mustafa Ruhi Şirin’in Edebi Kişiliği ve Çocuk Edebiyatındaki Yeri

İlk şiiri 1976 yılında Pınar dergisinde yayımlandı. Türkiye’de şairliğinden çok çocuk edebiyatı alanında yaptığı çalışmalarla tanındı. Çocuklar için şiir, hikâye, masal ve mektup türlerinde kitaplar yazdı. Çocuksu şölenni edebiyata yansıtıran çocuğa göre edebiyatı daima ciddiye aldı (Pişkin, 1998, s.68).

1970’li yılların sonlarından bu yana çocuk kültürü, çocukların medeni, sosyal, kültürel ve ekonomik hakları, çocuk ihmali ve istismarı, risk alanındaki çocuklar, çocuk ve iletişim araçları, çocuk edebiyatı alanlarında dergi ve gazetelerde yazılar yazdı, kitaplar yayınladı. Türkiye’de 1987’den başlayarak üç yıl üst üste Çocuk Edebiyatı Yıllığı (Gökyüzü Yayınları) yayımlayarak bir yandan bu alandaki birikiminin derli toplu olarak sunumunu gerçekleştirmiş, öte yandan bu alanın teorik inşasını sağlayacak yazılar yazmış, söyleşiler yapmış ve denemeler kaleme almıştır (Aldı, 2008, s.33).

TRT’de çocuk programları hazırlamıştır. 300’ün üzerinde radyo çocuk programı, 150 televizyon çocuk programına danışmanlık yapmıştır. “Dünden Bugüne Çocuk Edebiyatımız” adlı radyo program dizisini hazırlamıştır.

1990 yılında Çocuk Vakfı’nı kurmuştur. Çocukların kardeşliği inancından hareketle çocuk merkezli sosyal programı çocuksu bir şemsiye altında oluşturmak amacıyla vakfin hizmetkârlığını yapmayı sürdürür (Pişkin, 1998, s.68).

Çocuk Edebiyatının ilk masal mektuplarını Mustafa Ruhi Şirin keşfetmiştir. “Masal Mektupları” kitabıyla 1983’te Türkiye Yazarlar Birliği tarafından Çocuk Edebiyat Yazarı seçilmiştir (Pişkin, 1998, s.76).

Masallardaki sembolleri, imgeleri şiirlerinde ritmik bir örüntü ile bütünleştirerek masalımsı şiirlerle üslubunu temellendiren Mustafa Ruhi Şirin bu anlamda masal ve şiir arasında edebî bir diyalogun kurucusudur. Masallardaki iyiliği ya da kötülüğü temsil eden bütün kahramanlar onun şiirlerinde karşımıza sevimli yönleriyle çıkmaktadırlar. Şairin şiirlerinin hem kahramanları hem de anlatıcıları, kendilerini masal dünyasında bulan “masallaşan çocuklar”dır. Mustafa Ruhi Şirin; şiirlerinde bir üst anlatıcı, üst ben durumundadır. Onun şiirlerinde asıl anlatıcı “çocuklar”dır.

Mustafa Ruhi Şirin şiirlerini oluştururken, masallardaki devleri, sihirli kapıları, peri kızlarını, uçan halıları, kuşları ele alır. Masalın şiirle birleşmesi, çocuğa yönelik edebî bir duyarlılığın ve içtenliğin yansımasıdır. Masalın anlatıcısı değil de sezdiricisi olmak fenomenolojik açıdan somut bir anlatımın soyutlaştırılması olmakla birlikte bilinçli bir edimsel gerçekliğin yansımasıdır. Gelenekselliği yitirmeden moderniteyle birleşen “masalımsı şiirler” bu noktada çocuksu benliğin eşyaya ve uzama yönelik bir yoğunlaşmasının tezahürü olarak karşımıza çıkar. Mustafa Ruhi Şirin’in şiirlerinde masal ve felsefe, çocuklara yönelik ve onların duyuş tarzıyla kendine yer edinir. Her edebî eserin kendine ait bir felsefesi ve içsel bir dünyası olduğu düşünülürse, masalla birleşen bu şiirlerdeki felsefe, ikiye katlanır.

Mustafa Ruhi Şirin’in şiirlerindeki çocuk özne, kendi masal diyarında kendi kurguladığı öznel dünyasında mutludur. Bu dünyanın dışındaki hayat onun pek fazla

arzulamadığı ve dâhil olmak istemediği yalınkat bir düzlemi yansıtır. Bu düzlemde uzak olmak ve içselleştirdiği hayallerin evreninde yaşamak onun için vazgeçilmez bir tutkunun belirlenmiş mutlak noktasıdır (Kanter, 2007, s.47).

İmgelerini çocukların dünyasından seçen Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk anlatıcı dili ile yazdığı şiirlerin dışında çocuklar için yazmış olduğu ve anlatıcının kendisi olduğu şiirlerinde de yine "çocuğun iktidarı" söz konusudur. Bu şiirlerde şairin çocukluğu arayışına ve çocuk sevgisine dair bir söyleme rastlanır (Kanter, 2007, s.50).

Mustafa Ruhi Şirin'in şiirinin izlekleri çocuk edebiyatına büyük bir zenginlik katmış, çocuk şiirinin gelişmesine yardımcı olmuştur. Mustafa Ruhi Şirin şiirlerinde Fazıl Hüsnü Dağlarca, Sezai Karakoç, Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Necip Fazıl Kısakürek, Asaf Halet Çelebi, Behçet Necatigil, Cahit Zarifoğlu'nun şiir evreninden etkilenmiştir. Rilke'yi kendine yakın hissetmiştir.

Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk şiirlerinin özelliği, şiiri izlekleri aktardığı bir ortam olarak görmemesi, dilin kıvraklığı ile ayrıntıya inmesidir. Şiirde dilin kıvraklığı, içtenlik, dizeler arasındaki anlamlılık çocuğu şiir dünyasına davet eder.

Mustafa Ruhi Şirin şiiri, çocuğa evren, toplum, doğa, birey üstüne derinlemesine düşünme ve yorumlama olanağı verir. Şiirlerinde baba ve anne olgusu önemlidir. Baba imgesi genellikle otoriteyi değil, sevgiyi ve anlayışı çağırır (Yener, 2008).

3.1.3. Mustafa Ruhi Şirin'in Eserleri

3.1.3.1. Mustafa Ruhi Şirin'in Yetişkinlere Yönelik Kitapları

- *Çocuk Yüzlü Yazılar:* Çocukluk olgusunun dünü, bugünü hakkında yazıların yer aldığı deneme türündeki kitapta çocukların sorunlarına yer verilmiştir. Kitap İz Yayıncılık tarafından 1998 yılında yayınlanmıştır.
- *Hayat Gibi:* Mustafa Ruhi Şirin'in günlük türündeki ilk kitabı olan Hayat Gibi, İz Yayıncılık tarafından 2006 yılında yayınlanmıştır. Kitapta yer alan günlüklerde çocuğa adanmış bir yaşama biçiminin kuşatıcılığına tanık olunur.
- *Dersimiz Çocuk:* Kitapta değişen aile ve çocuk temelinde, çocuk haklarından çocuk felsefesine, çocuk politikasızlığından çocuk-medya düzlemine ve çocuk kültürünün açmazlarını medeniyet merkezli bakış açısıyla yorumlayan yazılar yer alır. Düşünce yazılarından oluşan bu kitap İz Yayıncılık tarafından 2006 yılında yayınlanmıştır.
- *Çocuk Hep Çocuk:* Kitapta, hayatını çocuk ödevine adanmış bir çocuk savunucusunun, çocuklar için yeni bir dünya kurmaya yönelik görüşleri yer alıyor. Kitap İz Yayıncılık tarafından 2006 yılında yayınlanmıştır.

3.1.3.1.1. İletişim ve Medya Kültürüne Yönelik Kitapları

- *Televizyon Çocuk ve Aile:* Çocuk, televizyon ve medyaya yönelik kısa yazılardan oluşan bir kitaptır. İz Yayıncılık tarafından 1998 yılında yayınlanmıştır.
- *Gösteri Çağı Çocukları:* Modern dünyada çocukluğun iletişim odaklı fotoğrafını çekmeyi amaçlarken, aynı zamanda yeni çocukluğun çizgilerini de yorumlamaya çalışır. İz Yayıncılık tarafından 1998 yılında yayınlanmıştır.

3.1.3.1.2. Çocuk Edebiyatı Kültürüne Yönelik Kitapları

- Çocukluğun Kozası: Çocuk ve çocukluk üzerine yazılan deneme yazılarından oluşan 1998 yılında İz Yayıncılık tarafından yayınlanmış çocuk edebiyatı kitabıdır.
- Masal Atlası: Masal edebiyatı, klasik masal, modern masal, masalın çocuk edebiyatındaki yeri, masal ve çocuk konularından oluşan araştırma kitabıdır. Kök Yayıncılık tarafından 2007 yılında yayınlanmıştır.
- Çocuk Edebiyatı Kültürü: Çocuk Edebiyatı Kültürü'nde, çocuk edebiyatından yararlanma boyutlarının yorumlandığı bu kitapta, Türkiye'de çocuk edebiyatı kültürü sisteminin nasıl kurulacağını ve okuma alışkanlığı sarmalının nasıl çözüleceğini irdelenir. Kök Yayıncılık tarafından 2007 yılında yayınlanmıştır.
- Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış: Edebiyat-çocuk edebiyatı tartışması niçin gereklidir? Çocuk edebiyatının varoluşunu sağlayan ilkeler nelerdir? Çocuk edebiyatı ne yönde değişiyor? Çocuk edebiyatındaki değişimi hangi iletişim araçları hızlandırıyor? Dünya ve Türk çocuk edebiyatının sorunlarını, sarmallarını, iç içe ve karşılaştırmalı biçimde değerlendiren bu kitap, bu alanda yeni açılımlara eşik olabilmeyi amaçlayan eleştiri türünde kitaptır. Kök Yayıncılıktan 2007 yılında yayınlanmıştır.

3.1.3.1.3. Konuşma Kitapları

- Çocuğa Adanmış Konuşmalar: Kitapta, çeyrek yüzyılı çocuk merkezli çalışmalara adanmış yazar ile yapılmış 32 konuşma yer alıyor. Soruları kadar cevapları

da acıtan bu konuşmaların tek amacı var: İnsanlığın çocuk ödevine yönelmesine katkı sağlamak. İz Yayıncılık tarafından 1998 yılında yayınlanmıştır.

3.1.3.1.4. Şiir Kitapları

- Rüya Saati: Kitap İz Yayıncılık tarafından 1998 yılında yayınlanmıştır. Kitap, Saatleri Kuran Kelebek, Kırmızı Kar, Rüzgârını Yitirmiş Dağ, Kömür Sesinde Bahar, Elsiz Eldiven olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.
- Yıldız Savan Ağac: İz Yayıncılık tarafından 2006 yılında yayınlanan kitap toplu şiirlerden oluşmaktadır. Gökyüzü Çiçekleri, Bir Şemsiyem Olsa Kuşlardan, Rüya Saati olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

3.1.3.1.5. Yıllıkları

- Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987: Gökyüzü Yayınları tarafından 1987 yılında yayınlanmıştır.
- Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1988: Gökyüzü Yayınları tarafından 1988 yılında yayınlanmıştır.
- Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1999: Gökyüzü Yayınları tarafından 1999 yılında yayınlanmıştır.

3.1.3.1.6. Bildiri ve Makaleleri

- Şair, Çocuk ve Poetik Cesaret: 28-29 Haziran 2002 II. Uluslararası Sapanca Şiir Akşamları ve 16-18 Ekim 2003 tarihlerinde Strazburg'da gerçekleşen Türkçe'nin 5. Uluslar Arası Şiir Şöleni'nde sunulan bildiridir.

- Cocuk Modernleşmesi, Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Edebiyatına Yansıyan Şiddet: Osmangazi Üniversitesi'nce 25-27 Nisan 2002'de Eskişehir'de düzenlenen "Çocuk Edebiyatına ve Çocuk Hekimliğine Yansıyan Şiddet Sempozyumu"nun açılışında sunulan bildiridir.
- İlk ve Ortaöğretim Öğrencileri İçin "100 Temel Türkçe Eser ve Edebiyatı": Ankara Üniversitesi Eğitim bilimleri Fakültesi'nin 4-6 Ekim 2006'da düzenlediği II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu'nda sunulan bildiridir.
- Kim Çocuk Yazarıdır: Virgül Dergisi tarafından yayınlanmıştır.
- Masal Edebiyatının İki Yakası: Argos Dergisi tarafından yayınlanmıştır.
- Medeniyetin Haval Gemisi Masal: Argos Dergisi tarafından yayınlanmıştır.
- Öğretmenin Kral Hala Cıplak: Radikal Gazetesi tarafından 24.08.2006 tarihinde yayınlanmıştır.

3.1.3.2. Mustafa Ruhi Şirin'in Çocuk Kitapları

3.1.3.2.1. Resimli Çocuk Kitapları

- Bülbül İle Leylek: Bülbül ile leyleğin hikâyesinin çocuk diliyle anlatıldığı resimli masal kitabıdır. Çocuk Vakfı Yayınları tarafından 1992 yılında yayınlanmıştır.
- Keloğlanın Oyunu: Çocuk Vakfı Yayınları tarafından 1992 yılında yayınlanan resimli masal kitabıdır. Kitabın içerisinde tekerlemeler vardır.
- Kuş Ağacı: Çocuk Vakfı Yayınları tarafından 1992 yılında yayınlanan ve 1993 yılında Unesco Asya Kültür Merkezi Resimli Çocuk Kitapları dalında İkincilik Ödülünün sahibi olan resimli çocuk kitabıdır.

- Aslan Kuş: Çocuk Vakfı Yayınları tarafından 1998 yılında yayınlanan bu kitapta ormanda yaşayan hayvanların maceraları anlatılmaktadır.
- Martıcık: Konya Büyükşehir Belediyesi Çocuk kitapları dizisi tarafından 1998 yılında yayınlanmıştır.

3.1.3.2.2. Çocuk Kitapları

- Masal Mektupları: Çocuk, anne-baba ve çocuktan çocuğa yazılmış on yedi adet mektuptan oluşan bu kitapta Ferit Avcı'nın çizgileriyle sevginin, sevincin ve içtenliğin resmi çizilmiştir. Kök Yayıncılık tarafından 2007 yılında beşinci baskısı yayınlanmıştır.
- Gökyüzü Çiçekleri: Kök Yayıncılık tarafından 2006 yılında beşinci baskısı yayınlanan kitapta çocukların okuması için yazılmış on dokuz adet şiir yer almaktadır.
- Guguklu Saatin Kumrusu: 2006 yılında Kök Yayıncılık tarafından dördüncü baskısı yayınlanan kitap bu güne kadar üç dile çevrilmiştir. On dört masaldan oluşan bu kitap düz yazı şeklindedir.
- Her Çocuğun Bir Yıldızı Var: Kök Yayıncılık tarafından 2007 yılında üçüncü baskısı yapılan kitapta on üç hikâye yer almaktadır.
- Bir Semsiyem Olsa Kuşlardan: Kök Yayıncılık tarafından 2004 yılında dördüncü baskısı yayınlanan bu kitabın birinci ve ikinci baskıları "Çocuk Kalbimdeki Kuş" ismiyle anılmıştır. Kitapta kırk sekiz adet şiir yer almaktadır.

- *Geceleri Mızıka Çalan Kedi:* Kök Yayıncılık tarafından 2006 yılında ikinci baskısı yayınlanan bu hikâye kitabı, Beyaz Oyun Ağacı, Uçan Kaplumbağa ve Geceleri Mızıka Çalan Kedi olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.
- *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun:* Çocuk Felsefesi üzerine denemelerden oluşan bu kitabın Kök Yayıncılık tarafından 2006 yılında ikinci baskısı yayınlanmıştır.
- *Mavi Rüyalar Gören Çocuk:* Keloğlan Masallarından oluşan bu masal kitabının Kök Yayıncılık tarafından 2006 yılında ikinci baskısı yayınlanmıştır.
- *Kar Altında Bir Kelebek:* Kök Yayıncılık tarafından 2007 yılında dördüncü baskısının yayınlandığı fabl türündeki bu kitapta şiirli geçmiş zaman masallarına yer verilmiştir. İlk baskısı Kültür ve Turizm bakanlığı tarafından 1988 yılında çıkmıştır.
- *Dünyaya Gelen Adam:* Kök Yayıncılık tarafından 2007 yılında ikinci baskısı yayınlanan şiirli Nasreddin Hoca Fıkraları kitabında, Ben Gülerken Ağladı Babam, Ne Kadar Sevinsem Az ve Bizden Sonraki Çocuklar İçin olmak üzere üç bölüm yer almaktadır.
- *Dünya Kardeş Sobe - Hayal Mektuplar:* Kök Yayıncılık tarafından 2006 yılında yayınlanmıştır. İçerisinde on sekiz adet şiirin yer aldığı resimli şiir kitabıdır.

3.1.3.2.3. Uyarlamalar

- *Bilgi Ağacı:* Mevlana'nın Mesnevi'sinden uyarlanmıştır. Ekin Yayınlarından 1983 yılında çıkmıştır.
- *Levleğin Aklı:* Beydeba'nın Kelile ve Dinme adlı eserinden uyarlanmıştır. Ekin Yayınlarından 1983 yılında çıkmıştır.

- Yüzük Taşı: Sadi'nin Bostan ve Gülistan adlı eserinden uyarlanmıştır.

Ekin Yayınlarından 1983 yılında çıkmıştır.

- Altın Kiremitli Saray: Geçmiş zaman masallarından uyarlanmıştır. Ekin

Yayınlarından 1983 yılında çıkmıştır.

3.1.3.2.4. Antolojiler

- Masal Çocuk: 1984 yılında kandil Yayınları tarafından çıkarılan

içerisinde çocuk şiirlerinin yer aldığı antoloji kitabıdır.

- Ninni Bebeğim Ninni: 1990 yılında Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu

Başkanlığı Yayınları tarafından yayınlanan ninni şiirleri antolojisidir.

- Kafdağındaki Uçurtma: 1990 yılında Erdem Yayınları tarafından

çıkarılan çocuk şiirlerinden oluşan antoloji kitabıdır.

3.1.3.2.5. Dünya Dillerinde Yayımlanmış Çeviri Kitapları

- Masal Mektuplar-Düşlemeler / Makedonca.
- Her Çocuğun Bir Yıldızı Var / Urduca, Arnavutça, Arapça.
- Aslankuş / Urduca
- Guguklu Saatin Kumrusu / Almanca, Azerice, Rumence

3.2. Sosyal Bilgiler Derslerinde Yararlanılabilecek Mustafa Ruhi Şirin'e Ait Çocuk Edebiyatı Ürünleri Etkinlik Örnekleri

Bu bölümde Mustafa Ruhi Şirin'in hikâye ve şiirlerinden yararlanarak dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf sosyal bilgiler müfredatına uygun etkinlik örnekleri verilmektedir.

Bu bölümde sosyal bilgiler dersinde öğrenciyi aktif kılacak tekniklerden yararlanılmıştır. Bu teknikler; sonuç çıkarma, geri plandaki düşünceleri bulma, başlık bulma, gazete sayfası hazırlama, neden-sonuç bulma, soru-cevap bulma, beyin fırtınası, görsel imge oluşturma, örnek olay analizi, yazı yazma, sınıf panosu hazırlama, haber toplama, resim yorumlama, mektup yazma problem çözme teknikleridir.

Amaç; öğrencilerin araştırma, eleştirel düşünme, empati kurma, karar verme, zaman ve kronolojiyi algılama, yaratıcı düşünme, Türkçeyi doğru ve etkili kullanma, çıkarımda bulunma becerilerini geliştirebilmektir. Bu bölüm için Mustafa Ruhi Şirin'in "Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun", "Geceleri Mızıka Çalan Kedi", "Yıldız Sayan Ağaç", "Dünya Kardeş Sobe", "Her Çocuğun Bir Yıldızı Var", "Kar Altında Kelebek" ve "Masal Mektup" kitaplarından yararlanılmıştır.

3.2.1. Sosyal Bilgiler Derslerinde Yararlanılabilecek Mustafa Ruhi Şirin'e Ait 4. Sınıf Etkinlik Örneği

Birinci Etkinlik

Ders: Sosyal Bilgiler

Sınıf: 4

Etkinlik Süresi: 40 dakika

Ünite: Hep Birlikte

Öğrenme Alanı: Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler

Temel Beceriler: Araştırma, eleştirel düşünme

Kazanımlar: Yardımseverlik ve dayanışma değerlerini vurgulayan şiir incelenir. Çevredeki sosyal problemlere karşı duyarlılığı artırma ve neden-sonuç ilişkisini belirleme becerisi geliştirilir.

Araç ve Gereçler: Mustafa Ruhi Şirin'in "Hayal Mektup" adlı şiiri.

Öğrenim Yöntem ve Teknikleri: Neden-sonuç tekniği, soru-cevap tekniği, beyin fırtınası tekniği, gazete sayfası hazırlama tekniği.

Etkinlik Çalışmaları:

Şiiri Okumadan Önce (10 dak.)

Öğrencilere yardımseverlik ve dayanışma hakkında kısa bir bilgi verilir. Daha sonra Mustafa Ruhi Şirin'in "Hayal Mektup" adlı şiiri okutulur. (Ek-1)

"Benim de büyük hayallerim var anne!

Dün gece öyküsünü okuduğum

Şehri temizleyen yoksul çocuğun

Yerine koydum kendimi

Kırlarda şarkı söyledim onun yerine

Sırtüstü uzanarak gökyüzünü seyrettim

Yoksullar için mektup yazdım zenginlere:

*Ellerimizi kaldıralım havaya
Uzaklara bakarken
Resmimizi yapsın ressamlar
Resim bitince, el çırparak
Kumbaraları koyalım önümüze*

*Aynı fotoğrafta buluşsun
Dünyanın çocukları
Düşünelim aynı anda binlerce aç çocuğu
Düşünelim aynı anda milyonlarca çalışan çocuğu
Düşünelim aynı anda sayısız ağlaşan çocuğu
Ve haklarımızı bilmeyen
On milyonlarca kardeşimizi
Bir çocukla
Bir günlüğüne de olsa
Bölüşelim en iyi şeylerimizi*

*Hiç olmazsa, evet, hiç olmazsa
Her çocuğun yerine
Bir soru soralım
Fakat gerçek
Bir soru olsun bu
Anne sen, hangi*

Hayalleri yazdın mektubuna?

Gülerek okuduğun mektubunda

Şuydu hayalin:

Annesiz her çocuğa

Her gün

Bir masal anlatacak

Sihirli bir çiçek

Benim hayalimse

Çocukların da

Oy verdiği bir dünya

Niçin mi?

Çocuklara

Soru sormayı öğretmeyenlere

Hayır! Diyebilmek için” (Şirin, 2006, s.81).

Şiiri Okuduktan Sonra (30 dak.)

Öğrenciler şiiri okuduktan sonra onlara şu sorular sorulur;

- Şiirdeki çocuk annesine ne tür hayallerinden bahsediyor?
- Şiirde geçen yoksul çocuğun yerinde sen olsaydın kendin için nasıl bir

yaşam hayal ederdin?

- Hayal mektubunu sen yazsaydın mektubunda nelerden bahsederdin?

Cevapları aldıktan sonra öğrencilerden çalışma kitabındaki soruların cevaplandırılması istenir. Çalışma kitabındaki sorular şunlardır;

- Yoksullar için zenginlere yazılan hayal mektupta çocuklar için nasıl bir gelecekte bahsediyor?
- Şiirde geçen ressam sence nasıl bir çocuk tablosu çizmiştir? Neden?
- Şiirdeki çocuk neden çocukların da oy kullanabildiği bir gelecek hayal ediyor?
- Şiirdeki çocuğun annesi hayal mektubunda nelerden bahsediyor?

Öğrencilerin çalışma kitabında yazdıkları cevapları sınıfa açıklamaları sağlanır. Alınan cevaplara dayanılarak yardımseverliğin, toplumsal konulara karşı duyarlı olmanın, soru sorabilme kabiliyetini geliştirebilmenin önemi ve gelecek hakkında umut dolu hayaller kurabilmenin faydaları anlatılır.

Öğrencilerin çevredeki sosyal problemlere karşı duyarlılığı artırma, neden sonuç ilişkisini belirleme becerilerini geliştirmek amacıyla yönelik bir haberden hareketle gazete sayfası hazırlamaları istenir.

Etkinlik Analizi:

Mustafa Ruhi Şirin'in "Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun" kitabında bulunan "Hayal Mektup" adlı şiirinden yararlanılarak yapılan bu etkinlik çalışmasında, 4. sınıf ders kitabının "Hep Birlikte" ünitesinde geçen yardımseverlik ve dayanışma konusu ele alınmıştır.

Hayal Mektup adlı şiirde vurgulanmak istenen ana düşünce üzerine sosyal bilgiler öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanılmıştır. Bu yöntem ve teknikler

içerisinde neden-sonuç, soru-cevap-beyin fırtınası ve gazete sayfası hazırlama teknikleri bulunmaktadır.

Neden-sonuç tekniği gazete hazırlama tekniğinin içerisinde işlenmiştir. Sosyal bilgiler dersinin amaçları içerisinde yer alan “toplumsal ve sosyal konulara duyarlı olma” felsefesinden yola çıkılarak oluşturulan bu teknik sayesinde öğrenciler, içinde buldukları çevreye ve sosyal problemlere karşı duyarlı olmayı öğreneceklerdir. Öğrenciler, gazete sayfası hazırlama ve neden-sonuç tekniği sayesinde gün içerisinde sık sık karşımıza çıkan toplumsal ve sosyal olaylar karşısında fikir edinebilme, yorum yapabilme ve olaylar arasında bağlantı kurup somut bir sonuca ulaşabilme yeteneği kazanabileceklerdir.

Soru-cevap tekniği, şiirde ifade edilmek istenen ana tema üzerine temellendirilmiştir. Soru-cevap tekniği sayesinde öğrencilerin ilgi ve dikkatleri yardımseverlik ve dayanışma konularına çekilir. Öğrencilerle birebir ilişki kurularak gerçekleştirilen soru-cevap tekniği sayesinde öğrencilerin okuduğunu kavrayabilme yetenekleri pekiştirilir.

Soru-cevap yöntemi sonrasında gerçekleştirilen beyin fırtınası yöntemi sayesinde öğrencilerin yardımseverlik ve dayanışma ile ilgili duygu ve düşünceleri öğrenilecektir. Tekniğin ana hedefi, “Hep Birlikte” ünitesinde yer alan yardımseverlik, dayanışma ve toplumsal konulara karşı duyarlı olabilme yeteneği kazanabilme üzerine öğrencileri düşünmeye ve tartışmaya sevk etmektir. Beyin fırtınası tekniği sayesinde öğrenciler gelecek yaşantılarıyla ilgili umut dolu hayaller kurabileceklerdir.

3.2.2. Sosyal Bilgiler Derslerinde Yararlanılabilecek Mustafa Ruhi

Şirin'e Ait 5. Sınıf Etkinlik Örneği

Ders: Sosyal Bilgiler

Sınıf: 5

Etkinlik Süresi: 40 dakika

Ünite: Toplum İçin Çalışanlar

Öğrenme Alanı: Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler

Temel Beceriler: Eleştirel düşünme, empati kurma, araştırma

Kazanımlar: Doğrudan verilecek değer, yardımlaşma/dayanışma değeridir.

Araç ve Gereçler: Mustafa Ruhi Şirin'in "Mavi Kumbara" isimli hikâyesi.

Öğrenim Yöntem ve Teknikleri: Görsel imge oluşturma tekniği, örnek olay analizi tekniği, beyin fırtınası tekniği.

Etkinlik Çalışmaları:

Hikâyeyi Okumadan Önce (10 dak.)

- Öğrencilerden yardımlaşma kavramını tanımlamaları istenir.
- Öğrencilere toplumsal yaşamda yardımlaşma ve dayanışmanın önemi anlatılır.
- Öğrencilere Mustafa Ruhi Şirin'in "Mavi Kumbara" isimli hikâyesi okutulur. (Ek-2)

"Kasabamızın ortasından akan ırmağa yaz kış kâğıt kayıklar bırakırdık. Denize ulaşmaları imkânsız olsa da çocukluk işte, yine de şansımızı denemek isterdik. Çocukluğumuzun hiçbir günü birbirine benzemezdi. En çocuk gün perşembeydi.

Perşembe günü kasabamızda pazar kurulurdu. Her pazara gidişimde sıra arkadaşım Fatma ile şakalaşırdık. Fatma duygulu bir kızdı. İnce, kırılgan ve utangaçtı. Yüzünden eksik etmediği gülücüğü son günlerde uçup gitmiş gibiydi.

Fatma'nın babası kocaman bir bebekten farksızdı. Üç aydır yürüyemiyor, oturamıyor ve konuşamıyordu. Geçirdiği kazadan bu yana sırt üstü yatıyor ve biberonla besleniyordu.

Fatma, on yaşında olmasına rağmen yaşından daha küçük gösteriyordu. Benim encandan arkadaşım olduğu için harçlığımın yarısını gizlice çantasına koyardım. Beslenme çantamdaki yiyecekleri de öğleleri paylaşırdık. Arada evimize gider oyuncaklarımla oynardık. Bazı geceler bizde kalır, geceler boyu konuşur, yine de sabah erkenden okula birlikte giderdik.

Günlerden çarşambaydı. Bir gün sonra kasabada pazar kurulacaktı. Babaannemin miyop gözlüklerini çantama koydum. Nereden aklıma gelmişse dedemin yeleşini de akşamdan odamda saklamıştım. Annemin eski ayakkabılarını eşikte hazırdı. Mavi grafon kâğıdıyla kapladığım konserve kutusunu iki yanından çiviyle deldim ve ipini bağlayarak içi boş kumbaramı hazırladım.

Resim defterinin orta sayfasına dört kelime yazıverdim: “Yoksul Kıza Yardım Edin!” altındaki ki yatay bir dikey çizgi ve iki nokta bir şeye benzemese de benim ilk imzamdı. Sabah kahvaltımı yapmış, çantamı alarak evden çıkmış ancak okula değil pazar yerine yönelmiştim.

Öğle saatlerinde pazar yeri iyice kalabalıklaşmış, sesler çoğalmıştı. Sucu çocuk, içtiğim suyun parasını almayıp kumbarama para atınca ağladım. Ağladıkça da kumbarama daha çok elin uzanmaya başladığımı fark ettim. Kumbaram dolunca kumbaramı sırt çantama boşaltıverdim.

Sınıf arkadaşlarım iyice meraklanmıştı! Öğle tatilinde önce evimize uğramış, beni bulamayınca da anneme saklambaç oynadıklarını söyleyerek evimizden uzaklaşmışlardı. Arkadaşlarımın her biri bir yöne dağılmıştı. Bakmadıkları son yer ise pazar yeri idi. Üç koldan pazar yerini aramaya başladılar. Sınıf arkadaşlarım, iyilik oyununda rol almak için sıraya dizilince, boş kumbara hemen doluverdi. Harçlıklarını verdikten sonra pazardaki herkes dünyanın en duygulu korosunda yerini almıştı.

“Ayşe! Ayşe! Ayşe!”

Bir anda adım, sestem bir kelebeğe dönüşüverdi. Fatma ise beni sınıksız kucaklamıştı ve ikimizde ağlıyorduk!

Ah sevgili kasabamız! Sen gerçekten bizim çocukluk cennetimizdin.” (Şirin, 2006, s.37).

Hikâyeyi Okuduktan Sonra (30 dak.)

- Hikâyedeki olaylarla ilgili olarak öğrencilerin duygu ve düşünceleri alınır.
- Öğrencilerden günlük yaşamlarında hikâyedeki olaya benzer yardımlaşma örnekleriyle karşılaşır karşılaşmadıkları sorularak onlara söz hakkı tanınır.
- Yardımlaşma ve dayanışmanın toplumsal yaşama ne gibi katkılar sağladığı üzerine tartışılır.
- Öğrencilere “kuş bakışı” etkinliği yaptırılır;

Öğrencilerden kendilerini bir kuş olarak düşünmeleri istenir. Şimdi de onlara hikâyede anlatılan kasabada uçtuklarını, bahsi geçen yardıma muhtaç Fatma ile arkadaş olduklarını ve Fatma'ya yardım etmek için pazar yerinde yardım parası toplayan sorumluluk sahibi hikâye kahramanının yerinde kendilerinin olduğunu varsaymaları gerektiği söylenir. Onlardan kendilerini kasabanın neresinde ve Fatma'ya yardım edebilmek için nasıl bir aktivitenin içerisinde gördüklerini resmetmeleri istenir. Resimleme aşamasından sonra öğrencilere çizdikleri resimlerde ne anlatmak istedikleri sorulur. En güzel resim sınıfın panosuna asılır.

Etkinlik Analizi:

Mustafa Ruhi Şirin'in “Geceleri Mızıka Çalan Kedi” kitabında bulunan “Mavi Kumbara” isimli hikâyesinden yararlanılarak yapılan bu etkinlik çalışmasında, 5. sınıf ders kitabının “Toplum İçin Çalışanlar” ünitesinde yer alan “yardımlaşma” konusu ele alınmıştır. Diğer etkinliklerde olduğu gibi bu etkinlik çalışmasında da, sosyal bilgiler öğretiminin çeşitli yöntem ve tekniklerinden yararlanılmıştır. Bahsi geçen yöntem ve

teknikler arasında görsel imge oluşturma tekniği, örnek olay analizi tekniği, beyin fırtınası tekniği bulunmaktadır. Yöntem ve tekniklerin uygulanmasıyla hedeflenen amaç öğrencilerin eleştirel düşünme ve empati kurma kabiliyetlerini geliştirmektir.

Etkinlik çalışması iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama, beyin fırtınası tekniği aşamasıdır. Bu aşamaya geçmeden önce beyin fırtınası tekniğinin amaçları içerisinde yer alan sorun tanımlama ve yapılacak olan tartışmanın amacını belirleme süreçleri gerçekleştirilir. Sorun tanımlama sürecinde öğrencilere kavramsal analiz yaptırılır. Tartışmanın amacını ifade edebilmek için sorumluluk kavramı hakkında öğrencilerin düşünceleri öğrenilir ve genel bir fikir alışverişinde bulunulur. Daha sonra Mustafa Ruhi Şirin'in sorumluluk konusunu ele alan "Mavi Kumbara" adlı hikâyesi okutulur. Böylelikle beyin fırtınası tekniğine geçilmiş olunur. Yardımlaşma kavramı detaylı bir şekilde tartışmaya açılır. Sınıf ortamını daha canlı ve daha zevkli bir duruma getirmek için gerçekleştirilen beyin fırtınası tekniği sayesinde öğrenciler, eleştirel düşünme ve çözüm yolları geliştirebilme kabiliyeti kazanır. Kısa sürede gerçekleştirilen bu teknik öğrencilerin düşünce ufuklarını geliştirebilmek amacıyla yönelik olarak hazırlanmıştır.

İkinci ve son aşama ise görsel imge oluşturma ve örnek olay analizi tekniği aşamalarıdır. Bu iki teknik, birbiriyle bağlantılı olarak oluşturulmuştur. Öğrencilerin hayal kurma yeteneklerini geliştirmek için gerçekleştirilen kuş bakışı etkinliği sayesinde öğrenciler, hikâye kahramanının yerine kendilerini koyarak yardımlaşma konusu hakkında ne düşündüklerini hayal güçleriyle ifade etmiş olurlar. Daha sonra etkinliğin ikinci tekniğine geçilir. Bu teknik, görsel imge oluşturma tekniğidir. Bu teknikte öğrenciler kurdukları hayalleri resme dökerler. Böylece hayallerini resimle ifade edebilme kabiliyeti kazanırlar. Bu iki etkinliğin yapılma amacı öğrencilerin hayal

dünyalarını ve empati kurabilme yeteneklerini geliştirebilmektir. Başkalarının hayatlarından kendine pay çıkarmasını ve onların yerine kendisini koyabilmeyi öğrenen öğrenciler böylece zor durumda kaldıkları zaman ayakta durmayı öğrenebileceklerdir. Yaratıcılık üzerine temellenen bu etkinlik sayesinde öğrencilerin sosyal bilgiler dersine olan ilgi ve sevgisi güçlenecektir.

3.2.3. Sosyal Bilgiler Derslerinde Yararlanılabilecek Mustafa Ruhi Şirin'e Ait 6. Sınıf Etkinlik Örneği

Birinci Etkinlik:

Ders: Sosyal Bilgiler

Sınıf: 6

Etkinlik Süresi: 40 dakika

Ünite: Yeryüzünde Yaşam

Öğrenme Alanı: İnsanlar, yerler, çevreler

Temel Beceriler: Eleştirel düşünme, empati kurma, yaratıcı düşünme, Türkçeyi doğru ve etkili kullanma, çıkarımda bulunma

Kazanımlar: Dünya Felsefe Günü'nü kutlayabilmek amacıyla çocuklarla felsefe etkinliği yaptırılır.

Araç ve Gereçler: Mustafa Ruhi Şirin'in "Suna'nın Bebeği" adlı hikâyesi, kâğıt ve kalem.

Öğrenim Yöntem ve Teknikleri: Soru-cevap tekniği, beyin fırtınası tekniği, problem çözme tekniği.

Etkinlik Çalışmaları:***Hikâveyi Okumadan Önce (5 dak.)***

Öğrencilere “felsefe” biliminin soru sorabilme yeteneğine dayanan ve belirli türden sorular hakkında belirli türden düşünme faaliyeti olan kavramsal yapısı hakkında ön bilgi verilir. Bu soru sorabilme yetisinin ayrıntılarıyla incelenebilmesi için öğrencilerin tartışmaları sağlanır.

Hikâveyi Okuma (5 dak.)

Bir sonraki aşamada ise öğrencilerden Mustafa Ruhi Şirin’in “Suna’nın Bebeği” adlı hikâyesini okumaları istenir. (Ek-3)

“Suna gülen bir bebektir. En çok oyuncak bebeği ile konuşmaktan hoşlanırdı. Bebeğini uyutunca annesinin yanına koşardı. Annesi gevezeliğine dayanamaz, ablası kulaklarına parmak dayardı. En iyi dinleyicisi ise babasıydı.

Ablasını ödev yaparken görür görmez hemen yanına yaklaşır ve ona boyundan büyük sorular sorardı:

Nedir zaman?

Cevabını da kendisi verirdi;

Adımları saymak.

Ya takvim nedir?

Zaman haritası.

Yol boyunca her gördüğünü bir şeye benzetirdi: Şemsiyeye güneşten korkan adamın şapkası derdi. Dedesiyle pazara giden bir çocuğa uzaktan şöyle seslendirdi:

— *Evinizde eknek ağacı yok mu?*

Şaşkın şaşkın bakındı çocuk.

— *Sus, derdi annesi. Ayıp! Öyle konuşulmaz!*

Annesi elini sıkınca da Suna hemen susardı. Pazara adımını atar atmaz heyecanlanırdı. Pazar yeri onun için bayram yerinden farksızdı. Her gördüğü şey için “şu nedir?” diye sorardı.

— *Ne olur bağırarak konuşma! diye annesi Suna'yı uyarırdı.*

— *Niçin pazarda konuşmak yasak! Bak herkes konuşuyor.*

— *Bağırmadan konuşmayı öğlensen iyi olacak.*

— *Özür dilerim anne!*

Suna yutkundu. Yeni şeyler gördükçe konuşmak istese de verdiği sözü hatırladı. Bir süre susarak yürüdü.

Suna pazarcının bağırışına dayanamadı. Karpuzcuyu eliyle göstererek:

— *Tombul teyze alsana anne, diye seslendi.*

— *Sus! Çok ayıp! dedi annesi.*

— *Pazarda yatak satarlar mı anne?*

— *Uykun geldiye beşik alabilirim sana?*

— *Beş yaşında küçük bir hanım için mi?*

— *Altı aylık bir bebek gibi konuşursa!*

Annesi Pazar çantalarını doldurdu. Hamal, çantaları el arabasına yükledi. Pazarda sesler birbirine karışıyor, uğultu çoğalıyordu. Suna oyuncakçının önünden geçerken bağırdı:

— *Ayy! Anne, bak ne güzel bir bebek! Hem de menekşe gözlü.*

İşaret parmağı ile bebeğe dokundu. Bebek Suna'ya göz kırptı. Sonra kollarını Suna'ya uzattı. Annesi bebeği satın alınca Suna oyuncak bebeği kucakladı. Suna pazarı unuttu. Suna yoruldu.

Eve dönerken oyuncak bebek ağlamaya başlamaz mı! Suna, bebeğe ninni söylerken oyuncak bebekte sustu. Oyuncak bebek susunca Suna'nın gözleri yumuldu. Bebek Suna'nın, Suna annesinin kucagında uyudu.” (Şirin, 206, s.9).

Hikâyeyi Okuduktan Sonra (30 dak.)

Hikâye okunduktan sonraki aşamada, öğrencilere okunan hikâye ile ilgili sorular sorulur:

- Suna annesi ile pazara gittiği zaman annesine neden sorular sormak ihtiyacı hissetmiş olabilir?
- Hikâyenin kahramanı Suna gibi soru sormayı seven bir çocuk muydunuz? Sorularınız karşılığında aile bireylerinizin tavırları olumlu mu yoksa olumsuz mu olurdu? Bu konu üzerine aklınıza gelen ilginç bir anınızı anlatınız.
- Suna, “zaman” kavramını “adımları saymak”, “takvim” kelimesini ise “zaman haritası olarak tanımlamıştır. Suna’nın bu tanımlamalarından neler anladınız? Paylaşınız. Sizin için zaman ve takvim ne ifade etmektedir? İki kelimeyle tanımlayınız.
- Suna aklına gelen türlü soruları annesi ile paylaşmaya çalışmıştır. Annesi ise Suna’nın bu çabasına “sus, ayıp” şeklinde cümleler kurarak karşılık vermiştir. Sizce çocukların düşüncelerini soru yolu ile algılamaya çalışması susturulmalı mıdır, yoksa çocuklara soru sorabilme hakkı mı tanınmalıdır? Neden?

Bir sonraki aşama öğrencilere “Hayal Ediyorum” etkinliğini yaptırma aşamasıdır. Hayal Ediyorum etkinliği aşağıdaki gibi olmalıdır:

Bir an için soru sorma hakkımızın elimizden alındığı, toplumsal konular ve yaşadığımız coğrafya üzerinde tanık olduğumuz olaylar karşısında düşüncelerimizi başkalarıyla özgürce paylaşma ve bunları yazı diline dökerek kitlelere ulaştırma hakkımızın yok sayıldığı, susturulmuş bir ülkede yaşadığımızı hayal edin. Sizce bu durum ne gibi aksaklıklara yol açabilir? Düşüncelerinizi maddeler halinde bir kâğıda yazınız. Yazma işlemi bittikten sonra yazdıklarınızı sınıfla paylaşınız.

Etkinlik Analizi:

Mustafa Ruhi Şirin'in "Her Çocuğun Bir Yıldızı Var" kitabında yer alan "Suna'nın Bebeği" adlı hikâyesinden yola çıkılarak gerçekleştirilen 6. sınıf etkinlik çalışmasında, "Yeryüzünde Yaşam" ünitesindeki felsefe etkinliği ele alınmıştır. Çalışmada sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan soru-cevap, beyin fırtınası ve problem çözme yöntem ve tekniklerinden faydalanılmıştır. Bu yöntem ve tekniklerin uygulanmasıyla öğrencilere eleştirel düşünme, empati kurma, yaratıcı düşünme, Türkçeyi doğru ve etkili kullanma ve çıkarımda bulunma becerileri kazandırmak hedeflenmiştir.

6. sınıf etkinlik çalışması üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada beyin fırtınası tekniği kullanılır. Öğrencilerin felsefe bilimi hakkındaki düşüncelerini öğrenebilmek adına kavramsal analiz yaptırılır. Öğrencilerin soru sorabilme yetisi hakkında düşünmeleri ve mantıklı olup olmadığı endişesine kapılmadan olabildiğince çok sayıda fikir üretmeleri istenir. Bu yöntemle amaçlanan öğrencilere eleştirel düşünme becerisi kazandırabilmektir.

İkinci aşama, soru-cevap tekniği aşamasıdır. Öğretim amaçlarına uygun olarak hazırlanmış olan sorular öğrenciye yöneltilir ve alınan cevaplar değerlendirilmeye tabi tutulur. Bu teknik sayesinde öğrencilerin okudukları hikâyeden ne anladıkları ve hikâyeyi müfredatta yer alan çocuklarla felsefe konusu ile nasıl bağdaştırdıkları anlaşılır. Aynı zamanda öğrencilerin kendilerini ifade edebilme kabiliyetleri gözlem altına alınır. Sorular sayesinde harekete geçen öğrenciler, "felsefe" konusu hakkındaki yeni ve özgün fikirlerini arkadaşlarıyla paylaşmış olurlar. Bütün bunlar sayesinde öğrencilerin derse olan ilgisi artar ve öğrenme-öğretme süreci etkili kılınır.

Üçüncü ve son aşama, problem çözme tekniği aşamasıdır. Bu aşamada öğrencilere “hayal ediyorum” etkinliği yaptırılır. Hayal ediyorum etkinliği adından da anlaşılacağı üzere öğrencilerin hayal dünyalarını geliştirebilmeye yönelik olarak hazırlanmış bir etkinlik çalışmasıdır. Öğrencilerin, özgürce soru sorabilme konusuna olan bakış açılarını ortaya sermek için hazırlanan bu etkinlik çalışması sayesinde öğrenciler, empati kurma, yaratıcı düşünme ve çıkarımda bulunma becerileri kazanır. Çalışmada öğretmen öğrencilerine soru sorabilme konusuyla alakalı problemlerle bir durumdan bahseder. Öğrencilerin ana hedefi, problemi ortadan kaldırabilmeye yönelik çözüm önerilerinde bulunmaktır. Çözüm yolları üretirken bu güne kadar öğrendikleri bilgi birikimlerinden de yararlanırlar. Öğretmen böylece öğrencilerin genel kültür seviyelerini analiz etmiş olur. Daha sonra düşüncelerini kâğıda dökmeleri ve maddeler halinde arkadaşlarıyla paylaşmaları istenir. Burada amaçlanan öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ifade ediş tarzını ve Türkçeyi doğru ve etkili kullanabilme becerilerini değerlendirmektir.

İkinci Etkinlik:

Ders: Sosyal Bilgiler

Sınıf: 6

Etkinlik Süresi: 40 dakika

Ünite: Yeryüzünde Yaşam

Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler, Çevreler

Temel Beceriler: Anlama - ilişkilendirme - transfer yapma

Kazanımlar: Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.

Araç ve Gereçler: Mustafa Ruhi Şirin'in "Buluttan Şemsiyem Uçtu" adlı şiiri.

Ders ile İlişkilendirme: "Yeryüzünde Yaşam" ünitesindeki insanlar, yerler, çevreler konusu ile ilişkilendirilir.

Öğrenim Yöntem ve Teknikleri: Soru-cevap tekniği, anlama-ilişkilendirme tekniği.

Şiirde Tartışılması/Vurgulanması Beklenen Konular: Yaratıcı düşünme becerileri bağlamında çevremizi tanımanın önemi; yaşadığımız yeri tanıma; yağmur tepe gibi coğrafya ile ilgili kavramlar.

Etkinlik Çalışmaları:

Şiiri Okumadan Önce (15 dak.)

- *Yağmur Oyunu (10 dak.):* Birkaç kişi rüzgâr olur. Biri gök gürültüsü, diğerleri de yağmur. Yağmur yağmadan önceki sesler hep birlikte canlandırmaya çalışılır. Önce rüzgâr eser, diğerleri de istedikleri zaman rüzgârın sesine katılırlar. Yağmur yağmaya başlayacağı zaman yağmur görevinde olanlar dizlerine vurarak yağmur yağış hızını anlatmaya çalışırlar. Kimi zaman hızlanan, kimi zaman da yavaşlayan ritme grup hep birlikte karar verir. İstenirse ikinci bölümde aniden bastıran yağmurun altında oradan oraya koşuşturan insanlar da canlandırmaya eklenebilir.

- *Şiiri Dinlemeye Hazır mısınız? (5 dak.):* Şiirdeki çocuk da yağmurlu havada gezmeyi seviyor. Siz hangi havada gezmeyi seversiniz? Havalarda bizi nasıl etkiler?

Şiiri Okuma (10 dak.)

Öğrencilere Mustafa Ruhi Şirin'in "Buluttan Şemsiyem Uçtu" adlı şiiri okutulur. (Ek-4)

"Buluttan Şemsiyem Uçtu

Uyandım

Güneşliydi hava

Patika yolda yürüdüm

Geride kaldı

Bahçe içindeki evimiz

Yalan olmaz masalarda

Hangi yöne gitsen

Buluttan şemsiye orda

Küçük bir tepedeyken

-Dur yağmur dur, der demez

Kesildi yağmur

Değişiklik olsun diye

Boyadım bulutumu sarıya

-Yağ nasıl istersen

öyle yağ, dedimse de

Bulutumdan bir türlü

Yağmur yağmaz

Uç der demez

Buluttan Şemsiyem Uçunca

Çocuk Sinemam

Kapadı perdelerini

ve bilmem niçin

Açılmadı bir daha!” (Şirin, 2006, s.29-32).

Siiri Okuduktan Sonra (15. dak)

- Sence şiirdeki çocuk bulutu niye sarıya boyadı?
- Sence bulut sarıya boyanınca niçin yağmur yağmadı?
- Yağmurun yağması için gerekli olan koşullar nelerdir?
- Çocuk küçük tepeye geldiğinde ne olmuştur?
- Sen hiç tepe gördün mü?
- Tepe ile dağ arasında ne fark vardır?

Etkinlik Analizi:

Mustafa Ruhi Şirin’in “Dünya Kardeş Sobe” kitabında yer alan “Buluttan Şemsiyem Uçtu” adlı şiirinden yola çıkılarak gerçekleştirilen 6. sınıf etkinlik çalışmasında, “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinden yararlanılmıştır.

Bu etkinlik iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama, şiiri okumadan önce oluşturulmuştur. Bu aşamada öncelikle grup çalışması uygulanmıştır. Öğrencilerin bir bölümüne doğasal güçler verilmiştir. Bu canlandırma tekniği ile yağmurun ve rüzgârın tabiatta yarattığı izler öğrencilerin belleğinde yer edecektir. Diğer bölüm ise, telaş

içerisinde yağmur altında kalan insanları canlandırmıştır. Bu canlandırma ile de yağmura hazırlıksız yakalanan insanın üzerinde yaratılan telaş ve kargaşa duygusu ifade edilmiştir. Öğrenciler bu grup çalışmasında beraber hareket etmişlerdir. Böylece grup içerisinde fikir beyan edebilme ve grupla ortak hareket edebilme yeteneği kazanırlar. Öğrenciler şiiri dinlemeye hazır hale geldikleri zaman onlara bazı sorular sorulmaktadır. Bu sorular ile öğrencilerin şiirde konu edilen ana fikir üzerine ön bilgi edinmeleri ve öğrencilerin şiire olan ilgilerini arttırabilmeleri amaçlanmaktadır.

İkinci aşamada öğrencilere şiir okutulur ve şiir üzerinden sorular sorulur. Bu sorular sayesinde şiirin ana teması irdelenir.

Üçüncü Etkinlik:

Ders: Sosyal Bilgiler

Sınıf: 6

Etkinlik Süresi: 35 dakika

Ünite: Yeryüzünde Yaşam

Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler, Çevreler

Temel Beceriler: Anlama - ilişkilendirme - transfer yapma

Kazanımlar: Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.

Araç ve Gereçler: Mustafa Ruhi Şirin'in "Altıncı Kıta" adlı şiiri, Dünya ve Türkiye haritası, denizyıldızı, deniz kabuğu, resim etkinliği için kâğıt ve boya kalemleri.

Ders ile İlişkilendirme: "Yeryüzünde Yaşam" ünitesindeki insanlar, yerler, çevreler konusu ile ilişkilendirilir.

Öğrenim Yöntem ve Teknikleri: Soru-cevap tekniği, resim yapma tekniği, tartışma tekniği, transfer etme tekniği, ilişkilendirme tekniği.

Şiirde Tartışılması/Vurgulanması Beklenen Konular: Yaratıcı düşünme becerileri bağlamında yaşadığımız yeri ve dünyayı tanıma; kıta deniz vs. ile ilgili kavramlar (Dünya/kıta, birbirleri ile ilişkileri, özellikleri), farklı kültürleri ve yerleri tanımak, iyilik, yardımlaşma gibi değerlerin kavratılması.

Etkinlik Çalışması:

Şiiri Okumadan Önce (12 dak.)

- “*Yabancı Biri Var*” Oyunu (10 dak.): İki kişi seçilir. Biri uyduruk bir dilde konuşurken diğeri de onun çevirmeni olur, onun söylediklerini gruba çevirir. Diğerleri seyirci konumundadır ve yabancı dil konuşan bu kişiye tercüman aracılığıyla sorular sorarlar. İki kişi ne hakkında konuşacaklarını önceden planlamaz. Çevirmen konuşmayı nasıl istiyorsa o şekilde çevirir.

- *Şiiri Dinlemeye Hazır mısın? (2 dak.):* ‘Kıta ne demektir? Yeryüzünde kaç tane kıta vardır?’

Şiiri Okuma (10 dak.)

Öğrencilere Mustafa Ruhi Şirin’in “Altıncı Kıta” adlı şiiri okutulur. (Ek-5)

“Her gün

İyilik oyunu oynarız

Köydeki evimizde

Bir gün nehirleri

Söyler küçük ablam
 Bir gün dağları büyük ablam
 Büyüklük sırasına göre
 Göllerin adlarını
 Beyaz bir kâğıda yazar
 Annem, alfabetik sırayla
 Sayar kataları
 Ezbere bilir babam
 Ülkelerin başkentlerini
 Ben küçük kardeş
 Bakarak duvardaki
 Renkli dünya haritasına
 Şaşarım nasıl dökülmez aşağı, göllerin
 Nehirlerin denizlerin suları!

Duvardaki haritada
 İş bölümü yaparız:
 Herkes her gün sorumludur
 Bir katının yoksullarından
 Büyük ablamın kardeşi Afrika
 Asya'dır annemin çok sevdiği
 Küçük ablama Avrupa düştüğü gün
 Kolaydır işi

Değince babamın parmağı Amerika 'ya

Kaşları çatılır birden

Antartika bana kalınca

Niçin bilmem

Sen bize yardım et

Der ablalarım

Dünya kadar büyük

İyilik oyunu oynamaya

Çağırmalıyız insanlığı

Eğer insanlık

Başaramazsa

Bu büyük ödevi

Bilin ki yoksulluk

Dünyada en kalabalık

Altıncı kta" (Şirin, 2006, s.65-68)

Siiri Okuduktan Sonra (13 dak)

- Dünya haritasına baktığında denize benzeyen başka neler görüyorsun? (5 dak.)
- Sence denizin sonu var mıdır?
- Denizler nerede biter?

- Büyük denizlere ne deriz?

Dünya ve Türkiye haritasına bakılarak nehir, göl, okyanus vb. hakkında konuşulur.

- Dünyanın farklı kıtalarında yaşayan çocukların resmini çizseydin, neler çizerdin?
- Çizdiğin resimdeki çocuklara hangi oyunları oynatırdın?
- Çocuklardan cevap aldıktan sonra onlara resim kâğıdına söylediklerini çizmelerini söyleyiniz. (8 dak)

Etkinlik Analizi:

Mustafa Ruhi Şirin'in "Altıncı Kıta" şiirinden yararlanılarak oluşturulan bu etkinlik çalışmasının amacı; kıtalar, okyanuslar ve ülkemizin coğrafi konumu hakkında öğrencilere bilgi vermektir. Etkinlikte, soru-cevap, resim yapma, tartışma, transfer etme ve ilişkilendirme tekniklerinden yararlandırılmıştır.

Etkinliğin ilk aşamasında, dünyanın çeşitli yerlerinde var olan ve farklı dili konuşan insanlar arasındaki iletişim vurgulanmıştır. Etkinlikte, iki kişi kendi arasında uyduruk bir dilde konuşmaya başlamaktadır. Bu konuşmayı anlayamayan diğer öğrenciler ise onlara "nerden geldiklerini" sorarak dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan insanları canlandırılmaktadır. Etkinliğin amacı, dilsel yeteneği kullanarak kişiler arası ilişkiyi güçlendirmek ve farklılıkları irdelemektir.

Bu etkinlik çalışması ile öğrencilerin coğrafi bilgileri sınanmaktadır. Mustafa Ruhi Şirin'in ilgili şiirinde kullanılan yeryüzü şekilleri vasıtasıyla öğrencilerin; deniz, kıta, göl, okyanus vs. hakkında bilgi sahibi olmaları ve var olan bilgilerini

arkadaşlarıyla paylaşmaları amaçlanır. Daha sonra öğrencilerin hayal dünyalarını geliştirebilmek adına onlara resim çizdirilir. Dünyanın farklı kıtalarında yaşayan farklı fiziksel ve toplumsal özelliklere sahip olan çocuklar ile ilgili öğrencilerin bilgi dağarcığı, çizdikleri resimler ile öğrenilir. Çizdikleri resimlerde yer alan çocukların oyun oynamaları istenir. Öğrencilerin çizdikleri resimlerde çocukların oyun oynamalarının istenmesinin nedeni, farklı kıtalarda yaşayan farklı türden insanların bir araya gelerek dünya barışına katkı sağlamaları sembolik olarak sağlanmak istenmektedir.

3.2.4. Sosyal Bilgiler Derslerinde Yararlanılabilecek Mustafa Ruhi

Şirin'e Ait 7. Sınıf Etkinlik Örneği

Birinci Etkinlik:

Ders: Sosyal Bilgiler

Sınıf: 7

Etkinlik Süresi: 45 dakika

Ünite: İletişim ve İnsan İlişkileri

Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum

Temel Beceriler: Anlama, transfer etme-değerlendirme,

Kazanımlar: İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır.

Araç ve Gereçler: Mustafa Ruhi Şirin'in "Kuyruklu Yalan" Şiiri

Öğrenim Yöntem ve Teknikleri: Soru-cevap tekniği, neden-sonuç ilişkisi tekniği

Şiirde Tartışılması/Vurgulanması Beklenen Konular: Doğruluğun önemi ve yalan söylenmesi sonucunda ortaya çıkacak sorunların ne gibi sonuçlar doğuracağı vurgulanmaya çalışılır.

Etkinlik Çalışması:

Şiiri Okumadan Önce (15 dak.)

- “*Ben bana söylenenlerin tam tersini yaparım*” oyunu (10 dak.): Bu oyunda amaç söylenenlerin tam tersinin yapılmasını sağlamaktır. Size ne dersem söylediğimin tam tersini yapabilecek misiniz bakalım? diyerek tüm çocukların oyuna katılmaları sağlanır. Çocuklara, sağ ayağını kaldır, ayağa kalk, bana bak, burnunu kaşıma, yerde yüzme, sola bak kafana dokunma gibi yönergeler verilir.

- *Şiiri Dinlemeye Hazır mısınız? (5 dak)* Hiç yalan söylediniz mi? Ne zaman hangi durumlarda yalan söylediğiniz oldu?

Şiiri Okuma (20 dak.)

Öğrencilere Mustafa Ruhi Şirin’in “Kuyruklu Yalan” adlı şiiri okutulur. (Ek-6)

Evvel Zaman içinde

Ülkelerin en küçüğünde

Çok zengin bir adam yaşardı

Nazlı mı nazlı

Akıllı mı akıllı

Güzeller güzeli

Bir kızı vardı

Bu zengin adam,

Dünyanın

En büyük yalancısı,

İlan etmişti kendini

Olmasın dünyada böylesi

Kuyruklu mu kuyruklu yalan

Söyleyin Allah aşkına

Nedir bu masaldan geri kalan?

Şiiri Okuduktan Sonra (10 dak)

- Kuyruklu yalan ne demektir?
- Sence yalan söyleyen insanların yalan söylediğini nasıl anlarız?

Etkinlik Analizi:

Mustafa Ruhi Şirin'in "Kar Altında Kelebek" kitabında yer alan "Kuyruklu Yalan" adlı şiirinden yola çıkılarak gerçekleştirilen 7. sınıf etkinlik çalışmasında, "İletişim ve İnsan İlişkileri" ünitesindeki "birey ve toplum" konuları incelemeye tabi tutulmuştur. Çalışmada sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan soru-cevap ve neden-sonuç tekniklerinden yararlanılmıştır. Bu yöntem ve tekniklerden yararlanarak öğrencilere anlama ve değerlendirme yetisi kazandırılır.

Etkinlik, "iletişim" konusu üzerine kuruludur. Doğru iletişimin temel özellikleri içerisinde varsayılan konuşmayı doğru algılama ve doğru konuşma,

öğrencileri düzgün ve başarılı bir geleceğe hazırlamaktadır. Bu doğrultuda, etkinliğin kazanımı içerisinde yer alan iletişimi olumlu veya olumsuz etkileyen tutum ve davranışları öğrencilerin algı dünyasında yerine oturtmak için onlara “ben bana söylenenin tam tersini yaparım” oyunu oynatılmıştır. Böylece öğrencilerin grup çalışması yaparak hayal dünyalarını geliştirmeleri ve iletişimi olumsuz etkileyen durumları canlandırmaları hedeflenmektedir.

Şiirin ana teması olan kuyruklu yalanın kişide yarattığı olumsuz etkilerin çocuk gözüyle irdelenebilmesi adına onlara soru-cevap tekniği uygulanır. Yaşadıkları örnek olayları sınıfla paylaşmaları; böylece neden-sonuç ilişkisi kurarak hatalarını anlamaları ve bir daha aynı hatalara düşmemeleri sağlanır.

İkinci Etkinlik:

Ders: Sosyal Bilgiler

Sınıf: 7

Etkinlik Süresi: 35 dakika

Ünite: Türk Tarihinde Yolculuk

Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras

Temel Beceriler: Araştırma, eleştirel düşünme, karar verme

Kazanımlar: Hoşgörü, birlikte yaşama ve kültürel farklılıkların önemi vurgulanır.

Araç ve Gereçler: Mustafa Ruhi Şirin’in “Zencilerin Tarih Kitabı” Şiiri

Ders ile İlişkilendirme: Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesindeki Kültür ve Miras konusu ile ilişkilendirilir.

Öğrenim Yöntem ve Teknikleri: Beyin fırtınası tekniği, soru-cevap tekniği, geri plandaki düşünceleri bulma tekniği, anlatım tekniği.

Etkinlik Çalışmaları:

Siiri Okumadan Önce (10 dak.)

- Dersten önce “Zencilerin Tarih Kitabı” adlı şiirin tahtaya yazılması istenir.
- Şiirin yazarı olan Mustafa Ruhi Şirin hakkında bilgiler verilir.
- Öğrencilere “kültür” kavramının anlamı sorulur.
- Farklı kültürlerin bir araya gelmesiyle birlikte meydana gelen sorunlar ve farklı kültürlerle birlikte yaşamının avantajları ve dezavantajları anlatılır.

Siiri Okuma (5 dak.)

Öğrencilere Mustafa Ruhi Şirin’in “Zencilerin Tarih Kitabı” adlı şiiri okutulur.

(Ek-7)

“Her gece bir nehir bağışlanır bana

Zenci donanmalarını taşır nilçocuk

Çocuk, mahşerin isimsiz fotoğrafı

İsimsiz, çünkü

Hiç ismi olması

Bilal’e kadar

Kömürün sesinden bahar çıkarmasını

Zenci çocuklar öğretti bana

Armağanım olsun size kardelen rüzgârı

Anka'dan önce masalları siz gördümüz

Şehrazat zenci değildi biliyorum

Ama en güzel o konuşurdu zenci dilini

Gökten üç elma düşerdi üçü de beyaz

Söyle Şehrazat nasıl da boyuyorsun

Elmaları öyle al. Öyle beyaz

Geç kalan kalbim değildi yankımı duyan olmadı

“Duyan olduysa da anlayan olmadı”

Çılgılığınızdan yazdım tarih kitabınızı

Ayağa kaldıracaktım sizi okuyabilseydiniz eğer” (Şirin, 2006, s.198).

Şiiri Okuduktan Sonra (20 dak.)

Öğrenciler şiiri okuduktan sonra onlara şu sorular sorulur:

- Öğrencilere şiir hakkındaki duygu ve düşünceleri sorulur.
- Şiirin mısraları yorumlanır ve geri plandaki düşünceler bulunur.
- Öğrencilere günlük hayatlarında şiirdeki “zenci” karaktere benzeyen,

kültürel ve fiziki anlamda farklı değerler taşıyan çocuklarla karşılaşp karşılaşmadıkları sorulur. Karşılaştılarsa onlarla nasıl bir diyaloga girdikleri, ne tür paylaşımlarda buldukları sorulur.

- Zenci ırk ile beyaz ırk arasında tarih boyunca ne gibi problemler yaşandığı ve şiirde adı geçen Bilal' in tarihte nasıl bir önemi olduğu hakkında genel bir bilgi verildikten sonra öğrencilere zenci ırkı hakkında neler düşündükleri sorulur.

Soru-cevap tekniğinden sonraki aşama, insanların fiziksel ve kültürel ayrılıklarının yaşama süreçlerine etkileri konusunda beyin fırtınası yapılması aşamasıdır. Bu farklılıklarla birlikte yaşayabilmeye yönelik çözüm önerilerinde bulunulur.

En son aşama ise öğrencilere şiirde anlatılan “Şehrazat ve Anka Kuşu” simgelerinin Binbir Gece Masallarıyla bağdaştırılması aşamasıdır. Öğrencilere Binbir Gece Masallarının ne olduğu anlatılır. Gelecek ders için binbir gece masallarını araştırıp içlerinden bir tanesini sınıfla paylaşmaları istenir.

Etkinlik Analizi:

Mustafa Ruhi Şirin'in “Yıldız Sayan Ağaç” kitabında yer alan “Zencilerin Tarih Kitabı” adlı şiirinden yola çıkılarak gerçekleştirilen 7. sınıf etkinlik çalışmasında, “Türk Tarihine Yolculuk” ünitesindeki “hoşgörü, birlikte yaşama ve kültürel farklılıklar” konuları incelemeye tabi tutulmuştur. Çalışmada sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan beyin fırtınası, soru-cevap, geri plandaki düşünceleri bulma ve sonuç çıkarma tekniklerinden yararlanılmıştır. Bu yöntem ve tekniklerden yararlanarak öğrencilere araştırma, eleştirel düşünme ve karar verme yetenekleri kazandırılır.

7. sınıf etkinlik çalışması öncelikle Mustafa Ruhi Şirin'e ve Mustafa Ruhi Şirin'e ait olan “Zencilerin Tarih Kitabı” adlı şiire odaklanmaktadır. “Zencilerin Tarih Kitabı” adlı şiirde vurgulanmak istenen kültürel farklılıklar konusu öğrencilerin önüne

serilmiştir. Konuyu daha iyi anlayabilmek için öğrencilere “kültür” kavramı ile ilgili kavramsal analiz yaptırılmıştır. Daha sonra konunun ana temasını oluşturan “farklı kültürlerle bir araya gelme” konusuna yönelik olarak öğrencilerin duygu ve düşünceleri alınmıştır. Bu aşama, öğrencilerin konuya adaptasyonunu sağlamaya yönelik olarak hazırlanmıştır.

Adaptasyon aşamasından sonraki aşama, soru-cevap ve geri plandaki düşünceleri bulma teknikleri aşamasıdır. Bu iki aşama birlikte ilerlemiştir. Soru-cevap tekniği aşamasında sorular anlama (kavrama) soruları şeklindedir. Öğrencilerin şiiri tam anlamıyla anlaması için şiirin mısralarının yorumlanması istenmektedir. Burada da amaç, “hoşgörü, birlikte yaşama ve kültürel farklılıklar” konuları ile şiir arasında bir bağ kurulmasını sağlayabilmektir. Böylece geri plandaki düşünceleri bulma tekniği de uygulanır. Adaptasyon aşamasından sonraki aşama, soru-cevap ve geri plandaki düşünceleri bulma teknikleri aşamasıdır. Bu iki aşama birlikte ilerlemiştir. Soru-cevap tekniği aşamasında sorular anlama (kavrama) soruları şeklindedir. Öğrencilerin şiiri tam anlamıyla anlaması için şiirin mısralarının yorumlanması istenmektedir. Burada da amaç, “hoşgörü, birlikte yaşama ve kültürel farklılıklar” konuları ile şiir arasında bir bağ kurulmasını sağlayabilmektir. Böylece geri plandaki düşünceleri bulma tekniği de uygulanır. Gerekli bilgi verildikten sonra öğrencilerin konu hakkında fikirleri alınmıştır. Bu sayede öğrencilerin kendilerini ifade edebilme kapasiteleri analiz edilir.

Detaylı bir şekilde işlenen soru-cevap tekniği aşamasından sonra beyin fırtınası tekniği uygulanır. Soru-cevap tekniği sayesinde işlenen “hoşgörü, birlikte yaşama ve kültürel farklılıklar” konuları, beyin fırtınası tekniği ile pekiştirilmektedir. Beyin

fırtınası tekniği ile konu hakkında çözümlerine ulaşılır. Bu teknik ile öğrencilerin karar verme becerileri hakkında fikir edinilir.

En son aşamada anlatım tekniği kullanılmıştır. Şiirde geçen simgelerin öğrencilerde yarattığı izlenimler kavrandıktan sonra simgelerin bütününi teşkil eden ana konu öğrencilere anlatılmıştır. Anlatım yönteminin etkinlik eksikliğini giderebilmek, bu sayede öğrencilerin derse ilgisini ve katılımını sağlayabilmek için onlara konu ile ilgili bir ödev verilmiştir. Bir sonraki derse ilgi çekici kılan bu ödev sayesinde öğrenciler Binbir Gece Masalları hakkında detaylı bilgi sahibi olacak, bu bilgi birikimlerini arkadaşlarıyla paylaşabilecek ve böylece sosyal bilgiler dersine olan ilgileri artacaktır.

Üçüncü Etkinlik:

Ders: Sosyal Bilgiler

Sınıf: 7

Etkinlik Süresi: 40 dakika

Ünite: Ekonomik ve Sosyal Hayat

Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim

Temel Beceriler: Anlama, transfer etme-ilişkilendirme

Kazanımlar: Eğitimin meslek edindirme hedefini kavrayarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda meslekî tercihlerine yönelik planlama yapar.

Araç ve Gereçler: Mustafa Ruhi Şirin'in "Çoban Çiçeği" adlı hikâyesi, 21x21 cm boyutunda renkli elişi kâğıdı veya A4 kâğıdı, zarf konulmak üzere resim yapmak için boş kartlar, mektup yazma etkinliği için kâğıt ve boya kalemleri.

Öğrenim Yöntem ve Teknikleri: Mektup yazma tekniği, origami tekniği, resim yapma tekniği.

Hikâyede Tartışılması/Vurgulanması Beklenen Konular: Farklı meslek gruplarını tanıma ve bu meslek gruplarının bireye faydası

Etkinlik Çalışması:

Hikâyeyi Okumadan Önce

- *Origami Zarf yapımı (10 dak.):* 21x21 cm boyutunda kare kâğıdı, beyaz tarafı size dönük şekilde tutun. Alt köşeyi üst köşe ile birleştirip katlayın. Yukarıya katladığınız ucu alt kenara 1cm kalacak biçimde aşağıya katlayın. Alt köşelerden önce sağdakini sola, daha sonra soldakini sağa katlayın. Üstteki ucu alttaki ucun cep kısmına yerleştirip kat yerlerini bastırarak iyice belirleyin. Zarfa koyacağınız kartı arkadaki cebe yerleştirin. Üstteki ucu aşağıya katlayarak zarfı kapatın. Zarfın açılmasını istemiyorsanız uç kısmını biraz tutkal ya da arkası yapışkanlı bir etiketle yapıştırabilirsiniz.

- *Hikâyeyi Dinlemeye Hazır mısınız? (5 dak.):* Hangi mesleği seçmek istiyorsunuz? Bir mesleği seçerken onu sevmek niye önemlidir?

Hikâyeyi Okuma (10 dak.)

Öğrencilere Mustafa Ruhi Şirin'in "Çoban Çiçeği" adlı hikâyesi okutulur. (Ek-8)

"Güneşin ilk ışıkları ile uyandım. Gölgesinde oturduğumuz çınar ağacının altında bu mektubu yazıyorum. Her sabah adımlarım yolları umutla mühürlüyor. Sabah yine, köpeğim önde ben arkada kuzularıyla yola çıktık.

Ben küçük bir çobanım. Bu duygumu ancak kuzularıyla paylaşabilirim. Belki ömür boyu bu oyunu bıkmadan, usanmadan tekrarlayacağım. Babam da böyle bir hayat yaşadı. Çobanlığın bilgelik olduğunu ondan öğrendim. Okulu bitirdiğim yıl babam öldü.

Babam bir türkü gibi yaşadı. Ben de türkü gibi yaşamak istiyorum.

On beş koyunum, on sekiz kuzun var. Her yıl sürümün sayısı en az iki kat çoğalacak. Beş yıl sonra beş yüz koyunum olacak. Birkaç çoban köpeğim ve koçlarımla daha uzaklara gideceğim. Belki de sen o zaman okulunu bitirmiş olacaksın.

Sana söz verdiğim gibi her yıl yüz kitap okuyacağım. Bende kitap okuyarak bitireceğim üniversiteyi.

Yaz tatilinde seni bekleyeceğim. Kuzularımızla çoban oyunu oynarız yine. Kırlarda kekik toplarız. Ben kaval çalarken sen şiir okursun. Ellerimizdeki kır çiçeklerine konan kelebeklerle konuşuruz.

Toprağın türküsünü dinledikçe her gün bir çiçek boyu büyürüz.

Bir an kendimi

Kırlarda hissetmen için

Sana bir demet

Kurumuş çoban çiçeğiyle

zarfi açar açmaz duy diye

kuzuların sesini gönderiyorum

Ömer”

Hikâyeyi Okuduktan Sonra (15 dak)

- Sence Ömer'in “Babam bir türkü gibi yaşadı bende bir türkü gibi yaşamak istiyorum” sözüyle ne vurgulanmıştır?
- Şimdi sende Ömer'e kendi mesleğini anlatan bir resim yapsan veya mektup göndersen ne çizerdin ya da yazardın?

Mektup yazma ve resim yapma etkinliği yapıldıktan sonra yazılan mektuplar zarflara konular ve diğer öğrencilere verilerek okunması veya resimlerin gösterilmesi sağlanır.

Etkinlik Analizi:

Mustafa Ruhi Şirin'in “Çoban Çiçeği” adlı hikâyesinden yararlanılarak oluşturulan bu etkinlik çalışmasının ilk aşamasında origami zarf yapımı tekniği kullanılmıştır. Etkinliğin amacı, öğrencilerin gelecek hedeflerini şimdiden ortaya koymalarını ve bu hedeflere giden yolda ilerleyebilmeleri için gerekli kararları almalarını sağlamaktır. Meslek seçimi ve seçilecek bu mesleğin ileriki yaşantıda yaratacağı olumlu/olumsuz etkileri öğrencilere algılabilmek için onlarla fikir alışverişi içerisine girilmiştir. Daha sonra bu amaç doğrultusunda öğrencilere Mustafa Ruhi Şirin'in “Çoban Çiçeği” adlı eseri okutulmuş ve eserde konu ile ilgili yerlere dikkat çekilmiştir. Mektup yazma ve resim yapma etkinliği ile, öğrencilerin resim ve edebiyat yetilerini analiz edilmiştir. Etkinliğin ilk aşamasında gerçekleştirilen origami zarf tekniği de bu sayede etkinliğin içerisine girmiş olur. Mektuplarını yazan ve resimlerini yapan öğrenciler bu mektupları ve resimleri hazırladıkları zarfın içerisine koyarlar. Böylece öğrencilerin el becerileri üzerine de bir kazanım elde edilmiş olur.

3.2.5. Sosyal Bilgiler Derslerinde Yararlanılabilecek Mustafa Ruhi

Şirin'e Ait 8. Sınıf Etkinlik Örneği

Ders: Sosyal Bilgiler

Sınıf: 8

Etkinlik Süresi: 40 dakika

Ünite: T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük

Temel Beceriler: Araştırma, zaman ve kronolojiyi algılama, eleştirel düşünme, empati kurma.

Kazanımlar: İnsanın doğduğu yere karşı olan bağlılığı ve doğduğu yerin geleceğe etkisi.

Araç ve Gereçler: Mustafa Ruhi Şirin'in "İnsan Unutamaz Doğduğu Yeri" adlı şiiri.

Ders ile İlişkilendirme: T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ünitesindeki Atatürk'ün hayatı ile ilgili olguları kavrayabilme konusu ile ilişkilendirilir.

Öğrenim Yöntem ve Teknikleri: Geri plandaki düşünceleri bulma, soru-cevap tekniği, beyin fırtınası tekniği, sonuç çıkarma tekniği, başlık koyma tekniği, yazı yazma tekniği.

Etkinlik Çalışmaları:

Bir ders öncesinde öğrencilere aşağıdaki sorular verilerek araştırmaları istenmiştir.

- Doğduğunuz yıllarda Türkiye'nin içinde bulunduğu sosyal ve kültürel şartlar ile Mustafa Kemal Atatürk'ün doğduğu yıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal ve kültürel durumu karşılaştırdığında ortaya nasıl bir tablo çıkacaktır? Araştırıp anlatınız.
- Doğduğunuz yeri ve çocukluk günlerinizi hatırlatan yazılı ya da görsel bir materyali sınıfa getiriniz.

Şiiri Okuma (10 dak.)

Mustafa Ruhi Şirin'in "İnsan Unutamaz Doğduğu Yeri" adlı şiiri önceden tahtaya yazdırılır. Ders esnasında öğrencilere yüksek sesle okutulur. (Ek-9)

"İnsan unutamaz

Doğduğu ve

Büyüdüğu yeri

İzi kalır

İlk gördüğu evlerde

Bahçelerde, ağaçlarda, yollarda

Eskide olsa

Görür görmez

Doğduğum evi

Açılır hemen

Çocukluğun

Kapısı kapalı olsa da

Gördüm sevincin

Cenneti olan

Evimizin içini

Açınca balkon kapısını

O upuzak dağ

Geliverince yakına

Anladım ki

Siyah-beyaz bir fotoğrafmış

Çocuklukla

Aramızdaki fark” (Şirin, 2006, s.53).

Şiiri Okuduktan Sonra (30 dak.)

Şiir üzerinde şu çalışmalar yapılır:

- Yukarıda Mustafa Ruhi Şirin’in “İnsan Unutamaz Doğduğu Yeri” adlı şiirini okudunuz. Sizce şiirde anlatılmak istenen duygular ve düşünceler nelerdir?

Tartışınız.

- Şair çocukluk günlerinin geçtiği eve geldiğinde neler hissetmiştir?
- “Anladım ki siyah beyaz bir fotoğrafmış çocuklukla aramızdaki fark” mısralarında şair çocukluk günlerini neden siyah beyaz bir fotoğrafa benzetmiştir?
- Sizce Mustafa Kemal Atatürk, doğduğu ve büyüdüğü eve karşı şairin şiirinde bahsettiği gibi yoğun duygular hissetmiş midir?

- Atatürk'ün doğduğu ve çocukluk günlerini geçirdiği evin onun geleceğinde ne gibi etkileri olmuştur?

- Sizce kişinin doğduğu ve çocukluğunu geçirdiği zaman diliminde içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel durum geleceğini etkiler mi? Tartışınız.

Öğrencilere bir ders önceden verilen sorular hatırlatılarak cevapları sınıfça tartışılır. Bu sayede beyin fırtınası tekniğini daha iyi kavrayabilmeleri sağlanır. Sınıftaki ortak tartışmalar sonucunda Atatürk'ün çocukluk döneminde içinde bulunduğu toplumun sosyal ve kültürel durumu daha iyi anlaşılır.

Bu aşamadan sonra öğrencilerden doğdukları ve çocukluklarını geçirdikleri yere ait araştırıp bulmaları istenilen yazılı ve görsel materyalleri sıralarının üzerine çıkararak incelemeleri istenir. Daha sonra bu materyallerle ilgili anılarını anlatan bir kompozisyon yazmaları söylenir. Kompozisyona başlık koymaları gerektiği hatırlatılır.

Etkinlik Analizi:

Mustafa Ruhi Şirin'in "Dünya Kardeş Sobe" kitabında yer alan "İnsan Unutamaz Doğduğu Yeri" adlı şiirinden yola çıkılarak oluşturulan 8. sınıf etkinlik çalışmasında, "T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük" ünitesindeki "insanın doğduğu yere karşı olan bağlılığı ve doğduğu yerin geleceğe etkisi" konuları incelemiştir. Etkinlik çalışmasında sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan geri plandaki düşünceleri bulma, soru-cevap, beyin fırtınası, sonuç çıkarma, başlık koyma ve yazı yazma tekniklerinden faydalanılmıştır. Bu yöntem ve tekniklerden faydalanılarak öğrencilere araştırma, zaman ve kronolojiyi algılama, eleştirel düşünme ve empati kurma becerileri kazandırılmıştır.

Birinci aşama bir önceki derste bu konuyu işlemeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu aşama bilgi (bellek) soruları üzerine temellenmiştir. Ayrıca yazı yazma, beyin fırtınası, sonuç çıkarma, başlık koyma gibi tekniklerden de yararlanılmıştır. Burada amaç, öğrencilere Atatürk'ün doğduğu yıllar ile günümüz Türkiye'sinin içinde bulunduğu koşulların karşılaştırmalı analizini yaptırarak öğrencileri bu konuda bilgi sahibi yapmaktır. Böylece öğrenciler araştırma yapabilme, zaman ve kronolojiyi algılama becerileri kazanacaktır. Öğrencilerin konuya ilgisini arttırmak için çeşitli materyallerden yararlanılmıştır. Bu materyaller sayesinde öğrencilerin derse katılımı artacak ve dersi dikkatle işleyebileceklerdir. Beyin fırtınasının sonucunda sonuç çıkarma tekniği oluşturulmuştur. Beyin fırtınası tekniği ile eleştirel ve detaylı düşünme kabiliyeti kazanan öğrenciler, düşündükleri hakkında bir sonuca ulaşmış ve bunu arkadaşlarıyla paylaşmışlardır. Daha sonra az önce bahsedilen materyalleri kullanma aşamasına geçilmiştir. Bu materyaller öğrencilerin hayal dünyalarını geliştirmeye yönelik olarak sınıfa getirilmiştir. Materyaller sayesinde geçmişine dönen öğrenciler geçmişlerinde gördükleri güzel anıları arkadaşlarıyla paylaşmak için kompozisyon yazacaklardır. Kompozisyon öğrencilerin yaratıcı düşünme ve Türkçeyi doğru kullanma becerilerini analiz etmeye yöneliktir.

İkinci aşama da soru-cevap tekniğinden faydalanılmıştır. Bu aşamada Mustafa Ruhi Şirin'in "İnsan Unutamaz Doğduğu Yeri" adlı şiirindeki mısralar hakkında öğrencilere sorular sorulmuştur. Sorular, anlama (kavrama) sorularıdır. Bu sayede öğrencilerle şiirde anlatılmak istenen insanın doğduğu yere olan bağlılığı konusu arasında ilişki kurulmuştur. Daha sonra öğrencilerin empati kurma yeteneğini geliştiren uygulama sorularına geçilmiştir. Uygulama soruları sayesinde öğrencilerin kendilerini

ifade edebilme kabiliyetleri gözlem altına alınmıştır. Ayrıca öğrencilerin tarihsel konulara olan ilgisi ve genel kültür düzeyi de öğrenilmeye çalışılmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

“Sosyal Bilgiler Dersinde Çocuk Edebiyatı Ürünlerinden Yararlanma, Mustafa Ruhi Şirin Örneği” adlı tez çalışmasıyla, sosyal bilgiler dersi ile çocuk edebiyatı arasında bağlantı kurularak, Mustafa Ruhi Şirin’in eserlerinden sosyal bilgiler dersinde yararlanmaya yönelik etkinlik çalışmaları yapılmıştır. “Sosyal bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerinden nasıl yararlanılmaktadır” ve “Mustafa Ruhi Şirin’in eserlerinden sosyal bilgiler derslerinde nasıl yararlanılabilir” sorularına cevap aranmaya çalışılmıştır.

Sosyal bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerinden nasıl yararlanılmaktadır sorusuna cevap bulmaya çalışırken literatür taraması yapılarak çocuk edebiyatı ile sosyal bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanıma yönelik çalışmalara bakılmıştır. Mustafa Ruhi Şirin’in eserlerinden sosyal bilgiler derslerinde nasıl yararlanılabilir sorusuna ise yazarın çocuk edebiyatı alanında verdiği tüm eserler incelenerek tarama ve fişleme yöntemiyle cevap aranmıştır.

Çalışmanın sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır:

“Sosyal bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerinden nasıl yararlanılmaktadır?”

- Sosyal bilgiler öğretiminin temel amacı, geleceğin etkin yurttaşlarında karar verme ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesidir. Sosyal bilgiler öğretimi, öğrenciyi toplumsal yaşama hazırlamayı amaçlar ve sosyal bilimler alanındaki hemen hemen tüm disiplinler ile ilişkilidir.

- “Sosyal bilimler” ile “sosyal bilgiler” kavramları çoğu zaman eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak eğitim-öğretim süreci içinde, bu iki kavramın farklı olarak ele alındıklarını belirtmek gerekir. Sosyal bilgiler, öğretim amacıyla sosyal

bilimlerden seçilmiş, basitleştirilmiş, birleştirilmiş ve düzenlenmiş konular ve bilgiler bütünüdür.

- Sosyal bilgiler öğretiminin öğrencilerde dil becerilerini geliştirmesinin yanı sıra sosyal bilgiler programında öngörülen bilişsel, duyuşsal ve devinişsel hedeflerin gerçekleştirilmesini de sağlamaktadır. Bu noktada da edebî ürünler, çok önemli bir katkı sağlamaktadır. Çünkü edebî ürünler aracılığıyla çocuklar, kendilerini farklı zaman ve mekânlarda yaşamış/yaşayan insanlarla karşılaştırabilir; başka ülkelerdeki insanların yaşama şekillerini takdir eder. Bu onlarda, empatik düşünme alışkanlığını geliştirir ve karakter eğitimine katkıda bulunur.

- Sosyal bilgiler dersleri, bireylerin sosyal ve kültürel yaşantılar edinmeleri, bu konularda birikim ve deneyim sahibi olmaları için en uygun derstir. Bu derste öğrenciler, bir yandan içinde yaşadıkları toplumun geçmişini ve bugünü öğrenirken, diğer yandan da diğer toplumlar hakkında bilgi edinirler. Bu konuda, edebî ürünler önemli bir işleve sahiptir. Edebî ürünlerden yararlanarak gelişen sosyal bilgiler öğretimi, öğrencilerin düşünce gelişimleri ve kavramsal anlamaları gelişir. Kavramsal anlamada önemli olan bilgiyi ezberlemek değil, dönüştürebilmek ve kullanabilmektir.

- Öğrenilen bilginin günlük yaşamla uyumlu olup olmadığı öğretim açısından önemlidir. Öğrenci, öğrendiği bilginin günlük yaşamında ne işe yarayacağını bilmelidir. Okuma araştırmalarında elde edilen en iyi sonuçlardan biri, okunan metnin algılanmasında ön bilginin etkisidir. Öğrenciler günlük yaşam deneyimlerini ve öğrenilecek kavramla ilgili ön bilgilerini ilişkilendirdiklerinde yeni bilginin anlaşılması kolaylaşmaktadır. Edebî eserler bu süreçte öğrencilere, yaşamlarının içinden öğrenilecek yeni kavramlarla ilgili gerçek örnekler sunarak yardımcı olabilmektedirler.

- Çocuk edebiyatı ürünlerinin sosyal bilgiler dersinin amaç, içerik ve kazanımları açısından uygundur. Çocuk edebiyatı, içerdiği konu, mesaj, kişi ve olay itibarıyla sosyal bilgilerden beklenen amaçların gerçekleştirilmesi için kullanılacak materyale ilişkin zenginlik sunar. Edebiyat ve edebî ürünler sosyal bilgiler eğitiminde en önemli rolü oynarlar. Çünkü onlar, insan deneyimlerinin etkili bir boyutunu bildirirler. Edebiyat çalışmalarında, bu gerçek başarı araçları aracılığı ile oluşan parlak portreler, genç okuyucuların tahayyüllerinde heyecan yaratırlar ve bu konuda çalışmak, onların kimliklenme hislerinin gelişimine yardım eder.

- Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere coğrafya, tarih, ekonomi ve kültürel bilgiler verilir. Çocuk edebiyatı ürünlerinde ise bu dört özellik ile ilgili geniş bilgilere yer verilmektedir. Böylece öğrenciler, kültürel açıdan çeşitliliğe sahip olan ülkeler üzerine çalışmalar yapabilirler. Öğretmenler, akıllıca seçilmiş edebiyat ürünleri aracılığıyla yerler, hareketler ve yörelerle ilgili konuları belirleyebilecekleri gibi insan ilişkilerini inceleyerek onların yaşadıkları çevreye ilişkin bağlantı kurabilirler. İyi seçilmiş kitaplar, öğrencilerin tarihsel ve çağdaş olayları yorumlamaları için farklı bakış açıları sunabilirler. Farklı kültürlerin ekonomik düzeyleri hakkında çıkarımlarda bulunabilir, insanların ekonomi üzerine edindikleri fikirlerini öğrenebilirler.

“Mustafa Ruhi Şirin’in eserlerinden sosyal bilgiler derslerinde nasıl yararlanılabilir?”

- Mustafa Ruhi Şirin, şairliğinden çok çocuk edebiyatı alanında yaptığı çalışmalarla tanınmış, çocuklar için şiir, hikâye, masal, mektup türlerinde kitaplar yazmıştır.

- 1970'li yılların sonlarından bu yana çocuk kültürü, çocukların medeni, sosyal, kültürel ve ekonomik hakları, çocuk ihmali ve istismarı, risk alanındaki çocuklar, çocuk ve iletişim araçları, çocuk edebiyatı alanlarında dergi ve gazetelerde yazılar yazmış, kitaplar yayınlamıştır. Türkiye'de 1987'den başlayarak üç yıl üst üste Çocuk Edebiyatı Yıllığı (Gökyüzü Yayınları) yayımlayarak bir yandan bu alandaki birikiminin derli toplu olarak sunumunu gerçekleştirmiş, öte yandan bu alanın teorik inşasını sağlayacak yazılar yazmış, söyleşiler yapmış ve denemeler kaleme almıştır.

- Yetişkinlere yönelik yazdığı eserlerde; çocuk olgusunun dününe ve bugününe, yaşamın çocuklara adanmasına, çocuk haklarından çocuk felsefesine, çocuk politikasızlığından çocuk-medya düzlemine ve çocuk kültürünün açmazlarını medeniyet merkezli bakış açısıyla yorumlayan yazılara yer vermiş ve çocuklara yeni bir dünya kurmaya yönelik düşlerini anlatmıştır.

- Çocuk edebiyatı kültürüne yönelik eserlerinde; çocuk ve çocukluk üzerine yazılan deneme yazıları, masal edebiyatın, klasik masal, modern masal, masalın çocuk edebiyatındaki yeri, Türkiye'de çocuk edebiyatı kültürü sisteminin nasıl kurulacağını ve okuma alışkanlığı sarmalının nasıl çözüleceği, Dünya ve Türk çocuk edebiyatının sorunları gibi konulara ve yazılara yer verilmiştir.

- Çocuk edebiyatı eserlerinde, çocuk dünyasını derinlemesine ele almıştır. Masallardaki sembollerini, imgelerini şiirlerinde ritmik bir örüntü ile bütünleştirerek masalımsı şiirlerle üslubunu temellendirmiş, bu anlamda masal ve şiir arasında edebî bir diyalogun kurucusu olmuştur. Şiirleri ise çocuğa evren, toplum, doğa, birey üstüne düşünme ve yorumlama olanağı vermiştir.

- Sosyal bilgiler dersinde Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatı eserlerinden yararlanılabilir. Çalışmada, bu amaç doğrultusunda oluşturulmuş etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Bu etkinlik örnekleri, Mustafa Ruhi Şirin'in hikâye ve şiirlerinden yararlanarak dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf sosyal bilgiler müfredatına uygun olarak hazırlanmıştır.

- Etkinlikler oluşturulurken, sosyal bilgiler dersinde kullanılan bazı yöntem ve tekniklerden yararlanılmıştır. Bu yöntem ve teknikler; sonuç çıkarma, geri plandaki düşünceleri bulma, gazete sayfası hazırlama, neden-sonuç bulma, soru-cevap bulma, beyin fırtınası, görsel imge oluşturma, örnek olay analizi, yazı yazma, sınıf panosu hazırlama, haber toplama, resim yorumlama, mektup yazma ve problem çözme şeklindedir.

- Mustafa Ruhi Şirin'in "Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun", "Geceleri Mızıka Çalan Kedi", "Yıldız Sayan Ağaç", "Dünya Kardeş Sobe", "Her Çocuğun Bir Yıldızı Var" kitaplarından yararlanılmıştır. Etkinliklerde kullanılan öykü ve şiir listesi tablodaki gibidir;

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Dersi Etkinliklerinde Kullanılan Eserler

Sınıf Düzeyi	Kullanılan Öykü/Şiir İsimleri	Ünite İsmi
4. Sınıf	"Hayal Mektup" Şiiri	Hep Birlikte
5. Sınıf	"Mavi Kumbara" Öyküsü	Toplum İçin Çalışanlar
6. Sınıf	"Suna'nın Bebeği" Öyküsü	Yeryüzünde Yaşam
6. Sınıf	"Buluttan Şemsiyem Uçtu" Şiiri	Yeryüzünde Yaşam
6. Sınıf	"Altıncı Kıtta" Şiiri	Yeryüzünde Yaşam
7. Sınıf	"Kuyruklu Yalan" Şiiri	Birey ve Toplum
7. Sınıf	"Zencilerin Tarih Kitabı" Şiiri	Türk Tarihinde Yolculuk
7. Sınıf	"Çoban Çiçeği" Öyküsü	Ekonomik ve Sosyal Hayat
8. Sınıf	"İnsan Unutamaz Doğduğu Yeri" Şiiri	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük

• Mustafa Ruhi Şirin'in yukarıdaki tabloda belirtilen öykü ve şiirlerinden yararlanarak sosyal bilgiler dersinde çocuk edebiyatından nasıl yararlanılabileceği üzerine çıkarımlarda bulunulmuştur. Ayrıca sosyal bilgiler dersi müfredatında yer alan konular ile Mustafa Ruhi Şirin'in öykü ve şiirlerinde yer alan konular arasında nasıl bir ilişki kurulacağı üzerine etkinlik çalışmaları yapılmış ve böylece öğrencilerin birtakım temel beceriler ve kazanımlar edinmeleri amaçlanmıştır. Bu temel beceriler ve kazanımlar aşağıdaki gibidir;

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Dersi Etkinliklerinde Kazanımlar ve Temel Beceriler

Sınıf Düzeyi	Temel Beceriler	Kazanımlar
4. Sınıf	Araştırma ve eleştirel düşünme	Yardımseverlik, dayanışma ve duyarlılık değerleri kavranır.
5. Sınıf	Eleştirel düşünme, empati kurma ve araştırma	Yardımlaşma/dayanışma değerleri kavranır.
6. Sınıf	Eleştirel düşünme, empati kurma, yaratıcı düşünme, çıkarımda bulunma ve Türkçeyi doğru kullanma	Çocukların soru sorabilme kabiliyetlerini geliştirebilmek için "Dünya Felsefe Günü" kutlanarak çocuklara felsefe etkinliği yaptırılır.
6. Sınıf	Anlama, ilişkilendirme ve transfer yapma	Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkılarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunulur.
6. Sınıf	Anlama, ilişkilendirme ve transfer yapma	Konum ile ilgili kavramlar kullanılarak kıtaların, okyanusların ve Türkiye'nin coğrafi konumu tanımlanır.
7. Sınıf	Anlama, transfer etme ve değerlendirme	İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışlar fark edilerek kendi tutum ve davranışlarımızla karşılaştırılır.
7. Sınıf	Araştırma, eleştirel düşünme ve karar verme	Hoşgörü, birlikte yaşama ve kültürel farklılıkların önemi vurgulanır.
7. Sınıf	Anlama, transfer etme ve ilişkilendirme	Eğitimin meslek edindirme hedefi kavranılarak ilgi ve yetenekler doğrultusunda meslekî tercihlere yönelik planlama yapılması sağlanır.
8. Sınıf	Araştırma, zaman ve kronolojiyi algılama, eleştirel düşünme ve empati kurma	İnsanın doğduğu yere karşı olan bağlılığı kavranır ve doğduğu yerin geleceğine etkisi araştırılır.

- Tabloda görülebileceği üzere, sosyal bilgiler dersinde yararlanılan Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatı eserleri, sosyal bilgiler dersi kapsamına giren kültürel, coğrafi ve tarihi çalışmaları pekiştirebilmek amaçlıdır. Böylece öğrenciler, kültürel açıdan çeşitliliğe sahip ülkeler üzerine çalışmalar yapar, coğrafi kavramları öğrenir ve geçmişteki olaylara ilişkin bilinenleri tarihe ilişkin güncel düşünce çerçevesiyle yorumlar. Ayrıca öğrencilerin “hoşgörü, yardımseverlik, dayanışma” gibi bazı değerleri kavramasını sağlayarak sosyal bilgiler dersinin iyi ve sorumluluk sahibi vatandaşlar yetiştirme ve öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırılma amaçlarına hizmet eder.

- Mustafa Ruhi Şirin'in “Hayal Mektup” adlı şiirinde yardımseverlik ve dayanışma değerleri çocuk gözüyle irdelenmiş, çocuklara toplumsal sorumluluk aşılabilir için hayali bir mektup yazılmıştır. Etkinlikte ise, “Hayal Mektup” adlı edebî eserden yararlanarak 4. sınıf sosyal bilgiler dersi müfredatında bulunan yardımseverlik ve dayanışma konularına değinilmiştir. Sosyal bilgiler dersi öğretim yöntem ve teknikleri sayesinde öğrenciler; içinde buldukları çevreye ve sosyal problemlere karşı duyarlı olmayı öğrenecek, toplumsal olaylar karşısında fikir edinebilme, yorum yapabilme, olaylar arasında bağlantı kurup somut bir sonuca ulaşabilme yeteneği kazanacaktır.

- Mustafa Ruhi Şirin'in “Mavi Kumbara” adlı hikâyesi, yardımlaşma ve dayanışma değerleriyle ilintili olarak oluşturulmuştur. Hikâyenin kahramanı, babası hasta olan yakın arkadaşına yardım edebilmek için iyilik oyunu düzenlemiş ve arkadaşına yardım parası toplamıştır. Hikâyeden yararlanılarak oluşturulan etkinlikte ise, sosyal bilgiler dersinde kullanılan çeşitli yöntem ve tekniklerden yararlanılarak

öğrencilere yardımlaşma kavramı tanıtılmış ve onların hayal güçlerini ve empati yetilerini artırabilmek için kuşbakışı etkinliği yaptırılmıştır. Öğrenciler böylece zor durumda kaldıkları zaman ayakta durmayı öğrenebileceklerdir.

- Mustafa Ruhi Şirin'in "Sunanın Bebeği" adlı hikâyesinde, çevresini tanımlayabilmek için aile bireylerine sorular soran küçük bir çocuğun macerası kaleme alınmıştır. Felsefe biliminin alt bilimi olan sosyal bilgiler biliminde yer alması gereken "soru sorma" ögesi, Suna'nın sorularından yola çıkılarak incelenmiştir.

- Mustafa Ruhi Şirin'in "Buluttan Şemsiyem Uçtu" adlı şiirinde vurgulanan coğrafi öğeler ile sosyal bilgiler dersinde işlenmesi gereken coğrafi kavramlar arasında bağlantı kurulmuştur. Böylece öğrencilerin, yaratıcı düşünme becerileriyle çevreyi, yaşadığı yeri ve coğrafya ile ilgili kavramları tanıması sağlanmıştır.

- Mustafa Ruhi Şirin'in "Altıncı Kıta" adlı şiiri ile öğrencilerin yaşadıkları yeri, dünyayı tanımaları; kıta, deniz vs gibi coğrafi konum hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır. Bu amaçla dilsel yetenekler kullanılarak kişiler arası ilişkiyi güçlendirmeye ve farklılıkları irdelemeye çalışılmıştır. Dünya barışına katkı sağlamak için resim çalışması yapılarak, insan ilişkileriyle ilgili bilgi ve deneyimlerin birleştirilmesine çalışılmıştır. Ayrıca coğrafi konumlar incelenerek öğrencilerin yaşadıkları çevreyle ve dünyayla bağlantı kurmaları sağlanmıştır.

- Mustafa Ruhi Şirin'in "Kuyruklu Yalan" şiirinde, doğruluğun önemi ve yalan söylenmesi sonucunda ortaya çıkacak sorunların ne gibi sonuçlar doğuracağı vurgulanır. Etkinlik, "iletişim" konusu üzerine kuruludur. Kişilerin gereksinimleri ile toplumun beklentileri arasındaki dengeyi sağlama, insanlara gerekli bilgi, beceri ve

tutumları kazandırma ve insan ilişkilerini geliştirme açısından sosyal bilgilere önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu amaçla oluşturulan etkinlik ile doğru iletişimin temel özellikleri içerisinde varsayılan konuşmayı doğru algılama ve doğru konuşma ile öğrencileri düzgün ve başarılı bir geleceğe hazırlamaya çalışılmıştır.

- Mustafa Ruhi Şirin'in "Zencilerin Tarih Kitabı" şiirinden yola çıkılarak, hoşgörü, birlikte yaşama ve kültürel farklılıklar konuları işlenmiştir. Bu etkinlikte öğrenciyi aktif kılan, onu araştırmaya ve incelemeye sevk eden sosyal bilgiler öğretim teknikleri kullanılmıştır. Bunlar; beyin fırtınası, soru-cevap, geri plandaki düşünceleri bulma ve anlatım tekniğidir. Böylece yeni sosyal bilgiler öğretim programının hedefleri gerçekleştirilmektedir. Ayrıca şiirden yola çıkılarak oluşturulan etkinlik çalışması ile zenci ırk ile beyaz ırkın yaşadığı çekişmeler anlatılmış, insanların fiziksel ve kültürel ayrılıklarının yaşama süreçlerine etkileri işlenmiştir. Böylece sosyal bilgiler dersi değerleri arasında olan, öğrencilerin sosyal ve fiziki çevreyle olan ilişkileri ve kültürel farklılıklar hakkında ahlaki muhakeme yapılır.

- Mustafa Ruhi Şirin'in "Çoban Çiçeği" adlı hikâyesinin kahramanı Ömer'in çobanlık yaptığından yola çıkılarak yapılan etkinlik çalışmasında, farklı meslek gruplarını tanıma ve bu meslek gruplarının bireye faydası üzerinde durulmuştur. Sosyal bilgiler dersi, eğitimin meslek edindirme hedefini kavrayarak öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda meslekî tercihlerine yönelik planlama yapar. Sosyal bilgiler dersinin amaçları doğrultusunda yapılan etkinlik çalışması ile öğrencilerin gelecek hedeflerini şimdiden ortaya koymaları ve bu hedeflere giden yolda ilerleyebilmeleri için gerekli kararları almaları sağlanmıştır. Meslek seçimi ve seçilecek bu mesleğin ileriki yaşantıda yaratacağı olumlu/olumsuz etkileri öğrencilere algılabilmek için onlarla fikir

alışverişi içerisine girilmiştir. Böylece çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanan sosyal bilgiler dersinin amaçları gerçekleştirir.

- Mustafa Ruhi Şirin'in "İnsan Unutamaz Doğduğu Yeri" adlı şiirinden yola çıkılarak oluşturulan etkinlikte insanın doğduğu yere karşı olan bağlılığı ve doğduğu yerin geleceğe etkisi işlenmiştir. Sosyal bilgiler dersinde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanırken, tarihi olaylara yön veren kişilerin ileri görüşlülüğü örnek olaylarla kavratılır. Etkinlik çalışması da bu amaca hizmet etmektedir. Atatürk'ün doğduğu ve çocukluk günlerini geçirdiği evin geleceğinde yarattığı etkiler incelenmiş ve Atatürk'ün doğduğu yıllar ile günümüz Türkiye'sinin içinde bulunduğu koşulların karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Konuların işlenişinde, yalnız düz anlatım ve soru-cevap teknikleriyle yetinilmeyip, geri plandaki düşünceleri bulma, beyin fırtınası, sonuç çıkarma gibi öğrenciyi aktif kılan, onu araştırmaya ve incelemeye sevk eden tekniklere başvurulmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

- Öğrencilerin kültür aktarımına yardımcı olan okuma, yazma, konuşma yetenekleri, sosyal bilgiler dersinde yer alan edebî eserler sayesinde gelişir. Bu nedenle sosyal bilgiler dersinde edebî eserlere mutlaka yer verilmelidir.
- Öğretmenler, sosyal bilgiler derslerinde edebî ürünlere ve yazılı materyallere geniş yer vererek oluşturulan eğitim durumlarında, öğrencilerde temel dil becerilerini geliştirmeye önem vermelidir.
- Edebî ürünlerin bir araç olarak kullanılması, öğrencilerin hikâyelere ilgilerinden dolayı sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin akademik başarısını artırmış olabilir. Çünkü çocuk 6 veya 7 yaşından itibaren abartılı, ilgi çekici olay ve olgulara daima kulak kabartmıştır. 20 yaşındaki bir birey, 6 yaşında dinlemiş olduğu bir hikâyeyi anlatanı ile birlikte, rahatça hatırlayabilmektedir. Çünkü bu tür bir dinleme öğrencinin tüm algılama yollarını hazır tutma ve kullanma anlamına gelmektedir.
- Yeni sosyal bilgiler öğretim programında çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma konusunda olumlu bir başlangıç yapıldığı söylenebilir. Bu durumun daha sonraki program geliştirme çalışmalarında da devam ettirilmesine öncelik verilmelidir.
- Türkiye’de konuya ilişkin yapılan çalışmalarda ABD’de olduğu gibi belli bir özel konuda uygun olan herhangi bir çocuk edebiyatı ürününün ders ortamında kullanımının ve sonuçlarının yer aldığı derinlemesine bilgi ve görgü sunan nitel çalışmalara yer verilmelidir. Yapılacak çalışmalarda, bu edebî ürünlerden geleneksel

eğitimin öngördüğü biçimde değil de çağdaş sosyal bilgilerin amaçladığı kazanımlara ulaşma noktasında nasıl yararlanılabileceği irdelenmelidir.

- Öğrencilerin başarısının ve derse olan ilgisinin artmasında, ders aracı olarak edebî ürünlerin kullanılması etkilidir. Öğrencilerin uygulanan edebî ürünlerin devamının olup olmadığını merak etmeleri, onların dersi ilgiyle takip ettiklerini göstermektedir. Nitekim öğrencinin ilgisi ve merakı derse olan katılımını ve başarısını artırır.

- Sosyal bilgiler dersinde ders kitaplarının yanında edebî kitaplardan ve yazılı ürünlerden yararlanmak ve bu amaçla kolayca bulunabilecek öykü, roman, şiir, biyografi, drama vb kitaplardan faydalanmak öğrenmeyi zenginleştirmenin yanında öğrencilerin anlama düzeylerini de geliştirir.

- Öğrencilerin kendi okuma düzeylerine uygun sosyal bilgiler materyalleri okumalarının önemli faydaları vardır. Öğretmen, sosyal bilgiler konularını çocukların düzeyine uygun edebî eserlerden yararlanarak anlamalarını sağlayabilir. Öğrenciler okuma düzeyleri ilerledikçe ve bağımsız birer edebî metin okuyucusu olduklarında ders kitabından sesli okuma ya da öğretmenden dinleme yerine, kendi kendilerine bilgiye ulaşabilir ve bilgiyi öğrenebilirler. Böylelikle sınıfta kavramların uygulanabilmesine ilişkin etkinliklere, projelere, rol oynama ve benzetişim gibi etkinliklere daha fazla zaman ayrılabilir.

- Sosyal bilgiler dersinde kullanılan çocuk edebiyatı eserleri çocukların ilgi ve ihtiyaçlarının neler olduğu dikkatle seçilerek oluşturulmalıdır. Edebî eserler, iyi araştırılmış, yargılardan arınmış, yanlış bilgi vermeyen eserler olmalıdır.

- Edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretim yönteminde konular belirlendikten sonra, konu ile ilgili olarak yapılan edebî eser taramasında öğrenciye, edebî eserler ile ilgili bilgiler verilmelidir.

- Çocuk edebiyatı ürünleri sayesinde öğrenciler, kültürel açıdan çeşitliliğe sahip olan ülkeler üzerine çalışmalar yapabilirler. Farklı yaklaşımların kullanılmasıyla öğretmenler, kültürel çalışma ünitesi için alternatif düzenlemeler geliştirir. Öğretmenler, dünyadaki çok kültürlü yapıyı farklı ülkelere ait halk anlatıları ile çocuklara sunabilirler.

- Öğretmenler, çocuk edebiyatı ürünleri aracılığıyla, öğrencilerin coğrafi kavramları öğrenmelerini sağlayabilirler.

- İyi seçilmiş kitaplar, öğrencilerin tarihsel ve çağdaş olayları yorumlamaları için farklı bakış açıları sunabilirler. Kaliteli çocuk edebiyatı ürünlerindeki olayların gerçekçi biçimde yaratılmış olması, sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin uzak ve sıkıcı görülen toplumlar ve olaylar hakkında ilgi duymasına yardım edebilir.

- Sosyal bilgilerde çocuk edebiyatı öğretiminde; çocuk edebiyatı öğretiminin temel kavramları tanımlanmalı, çocuk edebiyatı ürünleri temel eğitim ilkeleri açısından sınanmalı ve öğretimde başvurulacak bilimsel yayınlar saptanmalıdır. Ayrıca, çocukluk döneminin gelişim özellikleri belirlenip çocuk edebiyatı eserlerinde bulunması gereken özellikler ve çocuk edebiyatı tarihi incelenmelidir.

- Türkiye’de Sosyal Bilgilerde çocuk edebiyatı ürünlerinden derslerde yararlanma konusunda yeterli olmasa da bir literatür oluşmaya başlamıştır. Mevcut çalışmaların çoğunun öğretmenlere konuya ilişkin genel-geçer bilgiler verirken pek azında örnek etkinlik tasarımları bulunmaktadır. Oysa öğretmenler için uygulamada

kullanabilecekleri etkinlik tasarımlarının önemi, işin kuramsal kısmından daha önceliklidir. Bu sebepten dolayı, çocuk edebiyatı ile ilgili etkinlik çalışmalarına öncelik verilmelidir.

- Yapılan bu çalışmada; Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatı eserlerinin, sosyal bilgiler dersi kapsamına giren kültürel, coğrafi ve tarihî konuları pekiştirebilecek nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple yazarın eserleri, öğretmenlere, eğitim programcılara ve ders kitabı hazırlayan yazarlara tavsiye edilmelidir.

- Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatı alanında verdiği eserler, öğrencilerin “hoşgörü, yardımseverlik, dayanışma” gibi bazı değerleri kavramasını sağlayarak sosyal bilgiler dersinin iyi ve sorumluluk sahibi vatandaşlar yetiştirme ve öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmada etkilidir.

- Sosyal Bilgiler dersinde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanırken güncel ve popüler kültürden de örnekler vermek daha etkili ve kalıcı öğrenmeye fayda sağlayacaktır. Farklı olaylar arasında benzerlikler kurmak yaratıcı düşüncüyü geliştirecektir. Örneğin kaplumbağa masalını herkes bilir, bu masaldan yola çıkarak Ninja kaplumbağaları örneği buradan yola çıkarak Rönesans dönemi sanatçıları kavratılabilir.

- Çocuk edebiyatı ürünleri sadece yazılı metinler değildir. Görsel malzemelerde çocuk edebiyatı ürünleri olarak derslerde kullanılabilir. Çocuklar için yazılmış resimli masallar, kitaplar, çizgi romanlar, çocuk dergileri buna benzer örneklerdir.

- Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatı alanında verdiği eserlerin sosyal bilgiler dersinde kullanımı çocuk edebiyatı alanında önemli bir isim olan yazarın çocuk ve edebiyat üzerinde yaptığı çalışmalarada dikkat çekecektir.
- Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatı alanında verdiği eserler Türk kültür yapısının içinden çıkmıştır. Sosyal bilgiler dersi içindeki değerler eğitimini aktarırken Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatı alanında yazdığı eserlerden yararlanmak fayda sağlayacaktır.

ÖNERİLER

- Sosyal Bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerini kullanımına yönelik kılavuz bir kitap hazırlanmalıdır.
- Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılmak üzere hazırlanan kılavuzda belirlenen çocuk edebiyatı ürünlerinin okullara dağıtımı sağlanmalıdır.
- Sosyal Bilgiler dersindeki konulara yönelik okunacak edebî ürünler dönem başında branş öğretmenleri tarafından belirlenebilir.
- Mustafa Ruhi Şirin'in eserlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılabilirliğini örnekleyen bu çalışmanın benzerleri, diğer çocuk edebiyatı yazarları için de gerçekleştirilerek sosyal bilgiler konularıyla ilişkili bir edebî metin havuzu ya da zengin ve detaylı bir edebî ürün listesi oluşturulabilir.
- Çocuk edebiyatı ürünlerinden faydalanırken Türkçe ders öğretmenleri ile işbirliği yapılmalı ve bu amaçla ortak bir sınıf kitaplığı oluşturulmalıdır.
- Çocuk edebiyatı dalında eser veren diğer yazarların eserleri de sosyal bilgiler derslerinde kullanılmak amacıyla taranmalıdır.

- Mustafa Ruhi Şirin gibi çocuk edebiyatına gönül vermiş yazarlarla tanışma günleri ve birlikte okuma günleri düzenlenebilir. Bu etkinlik öğrencilerin kitaba ve okumaya olan ilgisini artıracaktır.
- Sosyal Bilgiler dersleri dışında diğer derslerde de çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanması ile ilgili çalışmalar yapılabilir.
- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanmak için bir komisyon oluşturulabilir. Oluşturulan bu komisyonda yaşayan çocuk edebiyatçılarından üyeler seçilmesi yarar sağlayabilir.
- Çocuk okuru olmayan bir toplumun, büyük okuru olmayacaktır. Okuma alışkanlığı kazandırmak açısından çocuk edebiyatı ürünlerinin her derste kullanımı gelecekte okuryazar toplum oluşmasına katkı sağlayabilir.
- Çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanılarak yapılan etkinlikler sınıf veya okul panolarında sergilenmelidir. Böylece öğrenciler yaptıkları çalışmaların sergilendiklerini gördüklerinde, daha hevesli bir şekilde derse katılım sağlayabilirler.
- Ders dışı etkinlikler kapsamında çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanmak için birlikte okuma günleri, gazete hazırlama, öykü yazma etkinlikleri düzenlemesi bu alana ilgisi olan öğrencilerin yeteneklerinin ortaya çıkmasını sağlayacaktır.
- Edebiyat temelli sosyal bilgiler eğitimi için sosyal bilgiler ders öğretmenlerine hizmet içi kurslar verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Acun, İ. (2006). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem A Yayınları.

Açıkgöz, K. Ü. (2003). *Aktif Öğrenme*, 5. Baskı, İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.

Ahmet, D. (2008). *Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Adana: Çukurova Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/doganay_01.pdf, Erişim Tarihi:05.10.2008.

Akbayar, N. (1984). *Ansiklopediciliğimizin İlk 80 Yılı, Türkiye 'de Dergiler Ansiklopediler*, İstanbul: Gelişim Yayınları.

Akbayır, S. (2005). *Yaş Gruplarına Göre Çocuklar İçin Edebiyat*, İstanbul: Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, Ağustos-Eylül 2005.

Aksan, D. (1998). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara: AKM Yayını.

Alaylıoğlu, R. Oğuzkan, F. A. (1976). *Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap Yayınları.

Aldı, M. (2008). Kurama Yoruma Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış Denemesi, *Virgül Dergisi*, Mart, Sayı:116.

Alkan, C., Kurt, M. (1998). *Özel Öğretim Yöntemleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Alpay, M. (1991). *Kütüphane: Dünü Yarına Bağlayan Köprü*, Türk Kütüphaneciler Derneği, İstanbul.

Alpay, M.(1975). *Okuma Alışkanlığı Kazandırmada Kitabın Etkisi*, YAPA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri II-III, Yapa Yayınları.

Alpay, M. Anhegger, R. (1975). *Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları*, İstanbul: Cem Yayınevi.

Alvermann, D., Smith, L. C., Readance, I. E. (1985). *Prior Knowledge Activation and the Comprehension of Compatible and Incompatible Text*, Reading Research Quarterly, Cilt:20, Sayı: 36.

Andraess, E. (1939). *Çocuğa Uygun Tarih Tedrisatı*", Çeviren: Kemal Kaya, İstanbul.

Atatüğ, F. (1981). *Çocuk İçin Yazmak*, Çocuk Yayınları Sempozyumu "Bildiriler" 11-13 Kasım, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Aytaş, G. (1999). Çocuk Edebiyatı Hakkında, *Cemre Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 11, Kasım-Aralık.

Baraz, T. (1987). "*Çocuk ve Kitap*", Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Ders Kitapları, Eskişehir.

Barnes, B. R.(1991). *Using Children's Literature in the Early Anthropology Curriculum*", Social Education, Cilt: 55, Sayı: 1.

Barth, J. L.(1991). *Elementary and Junior High/Middle School Social Studies Curriculum, Activities and Materials*, Third Edition, Lanham, University Pres of America, Inc. Çeviren: Öztürk, C. Otluoğlu, R. (2005). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller*, Ankara: PegemA Yayıncılık.

Barth, J. L. (1991). *Elementary and Junior High/Middle School Social Studies Curriculum, Activities and Materials*, (Third Edition), Lanham; America: University Press of Inc.

Barth, J. L., Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Yayınları, YÖK.

Beck, I. J., Mckeown, M. G., (1988). *Toward Meaningful Accounts in History Texts For Young Learners*, Educational Researcher.

Bozkurt, F. (1995). *Türkiye Türkçesi*, İstanbul: Cem Yayınevi.

Brabant S. (1989). "Personal Interview With a Representative of Wadsworth Publishing", San Francisco: Conducted at the meeting of the American Educational Research Association,

Bruner, J. S. (1991). *Bir Öğretim Kuramına Doğru*, Çeviren: Fatma Varış, Tanju Gürkan, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Budak, A. (2007). Rüya Saati'ni Kuran Bir Çocuk, *Hayal Kültür Sanat Edebiyat Dergisi*, Temmuz Ağustos Eylül 2007.Sayı:22.

Buffon, C. M. (1979). "Economic Education Through Literature: Intermediate Grades", 4-6. Topeka: Kansas State Department of Education, ERIC Document Reproduction Service No. Ed 177573.

Büyükkaragöz, S. (1997). *Program Geliştirme, Kaynak Metinler*, Konya,:Kuzucular Ofset.

Calfee, R. C.(1987). *The Role of Text Structure in Acquiring Knowledge*", Final Reportto the U.S. Department of Education (Federal Program Number 22B), Palo Alto, Calif: Stanford University, Text Analysis Project.

Can, G., Yaşar, Ş., Sözer, E.(1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (Editör: Gürhan Can), Eskişehir: T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1064, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları No:581, ISBN 975 – 492 – 818- 5.

Chan, J. (1979). *Tradebooks: Uses and Benefits For Content Area Teaching*, Eric document reproduction service, No. ED 189 578.

Chapin, J. R., Rosemary, G. M. (1992).*Elementary Social Studies*, Longman, New York&London.

Ciravoğlu, Ö. (1999). *Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Esin Yayınları.

Çağlayan, Y. (1981). *Tarih Öğrenimine Başlangıç*, İstanbul: Ayko Eğitim Serisi.

Çeri, B. (2000). Cumhuriyet Tarihinde Osmanlı Tarihinin Kurgulanışı, *Tarih ve Toplum Dergisi*, Cilt: 33, Sayı: 198.

Çeviri Çocuk Edebiyatı Kaynakçası-I, Metis Çeviri, 1991.

Çılgın, A. S. (2007).*Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Morpa Yayınları.

Davis III, J. C., Palmer, J. (1992). *A strategy for using children's literature to extend the social studies curriculum*", Social Studies, Vol. 83 Issue 3.

Dayıoğlu, G. (1987). *Soruşturma: 1 Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul, Ocak.

Demiray, K. (1954). *Türkçe Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Maarif Basımevi

Demirel, Ö. (1999). *Öğretme Sanatı*, Ankara: Pegem Özel Eğitim ve Hizmetleri.

Demirel, Ö., Seferoğlu, S. S., Yağcı, E. (2003).*Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Ankara: Pegem A. Yayıncılık.

Demirtaş, A., Barth, J. L. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi: Öğrenci Kılavuzu*, YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi, Ankara.

Dilidüzgün, S.(2003). *Çağdaş Çocuk Yazını Yazın Eğitimine Atılan İlk Adım*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Doğanay, A.(2004). *Öğretimde Kavram ve Genellemelerin Geliştirilmesi*, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi”, Editör: Cemil Öztürk & Dursun Dilek, 4. Baskı, 227- 255. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Doğanay, A.(2004). *Sosyal Bilgiler Eğitiminin Genel Amaçları Ne Olmalıdır?*, 1. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, 15-17 Mayıs 2003, İzmir, Ankara:MEB Yayınlar Dairesi Başkanlığı.

Doğanay, A.(2002). *Sosyal Bilgiler Öğretimi, Hayal Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Editörler: Cemil Öztürk, Dursun Dilek, Ankara: PegemA Yayınları.

Dönmez, C. (2003). *Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. Sosyal Bilgiler Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, SAHİN, C. (Ed.), Ankara:Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Duman, B. (2002). *Süreç Temelli Öğretimin İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğrencilerin Akademik Başarısı ve Kalıcılığı Üzerindeki Etkileri*, Adana: (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Enginun, İ. (1985). *Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış*, Türk Dili (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı), Cilt: 49, Sayı: 400, Nisan 1985.

Enginün, İ. (1987). *Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Edebiyatı Yıllığı, İstanbul: Gökyüzü Yayınları.

- Erden, M. (1996). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Alkım Yayınları.
- Ergün, M. (2009). *Eğitim Teknolojisi ve Materyal Geliştirme*,
www.google.com. Erişim Tarihi: 10.01.2009.
- Evans, J. M., Brueckner, M. M. (1990). *Elementary Social Studies / Teaching for Today and Tomorrow*, Allyn&Bacon, Massachusetts.
- Farris, P. J. (2001). *Elementary & Middle School Social Studies, An Interdisciplinary Instructional Approach*, New York: McGraw-Hill Companies, Inc.
- Evin, İ. O. (2004). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının ve Ders Kitaplarının Ulusal ve Evrensel Değerler Yönünden İçerik Çözümlemesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*.
- Fersun, P. (1991). "*Tarih Öğretimi*", Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Editör: Bekir Özer.
- Fidan, N., Erden, M. (1998).*Eğitime Giriş*, İstanbul:Alkım Kitapçılık Yayıncılık.
- Göker, C. (1972). *Antoine de Saint Exupery'de İnsanların Dünyası*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Gökşen, E. N. (1980). *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, İstanbul.
- Güleryüz, H. (2002). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Pegem Yayınları.
- Gültekin, M. (2005). *İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Proje Tabanlı Öğrenmenin Öğrenme Ürünlerine Etkisi*, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 5 (2).
- Gümüş, E. (2004). Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitaplarına Bir Bakış, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, İstanbul, Sayı:1.

Güngördü, E.(2001). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Nobel Yayınları

Gürel, Z. (1998). *Cumhuriyet Devri Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Çocuk Edebiyatçıları Birliği Yayını.

Gürel, Z. (2001). *İkibine Doğru Çocuk Edebiyatımız*, Ankara: Bizim Büro Basımevi Yayın Dağıtım Sanayi Ticaret Limited Şirketi,

Güngördü, E. (2002). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: PegemA Yayıncılık.

Healy, J. M. (1997). *Çocuğumuzun Gelişen Aklı*, Çeviren: Ayşe Bilge Dicleli, İstanbul: Enka Okulları Yayını,

Hesapçioğlu, M. (1998). *Öğretim İlke ve Yöntemleri Eğitim Programları ve Öğretim*, İstanbul: Beta Yayınları.

Holmes, B. Anmon, R. (1985). *Teaching Content With Trade Books: A Strategy*, Childhood Education, 16:366-70.

Howard, J. B.(1999). *Using a Social Studies Theme to Conceptualize a Problem*, The Social Studies, 90.

<http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=188>, Erişim Tarihi: 13.12.2008

http://www.cocukvakfi.org.tr/vakif_kurucusu.htm, Erişim Tarihi: 14.12.2008

Hurd, P. (1970). *New Directions in Teaching Secondary School Science*, Chicago: Rand-McNally.

İşman, A. Eskicumalı, A. (2001). *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme*, Adapazarı: Değişim Yayınevi.

Jaroimek, J., (1990). *Social Studies in Elementary Education*, New York: Macmillan.

Johnson, H., (1925). *Teaching of History in Elementary and Secondary Schools*, New York: The Macmillan Company.

Kabapınar, Y.(2002). *Bir Öğretim Materyali Olarak Hayal Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitapları, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*", Editörler: Cemil Öztürk, Dursun Dilek, Ankara: Pegama Yayıncılık

Kafesoğlu, İ. (1964). Bir Milli Kültür Siyasetine İhtiyacımız Var mıdır?, *Türk Kültürü Dergisi*, Sayı 18, Ankara :Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayını, Sayı: 18.

Kanter, B. (2007). Mustafa Ruhi Şirin'in Şiirlerinde Masallaşan Çocuğun İktidarı ve Felsefi Söylem, *Türk Edebiyatı Dergisi*, i Temmuz, Sayı:405.

Karagözoğlu, A. G.(1996). *İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Yayınları,

Kavcar, C. (1994). "Edebiyat ve Eğitim", Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Kayabaşı, B.(2003). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları İle İlgili Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Keser, H. (2004). İlköğretim 4. Sınıf Bilgisayar Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*.

Kıbrıs, İ.(2002). *Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.

Kılıç, A., Seven, S. (2005). *Konu Alanı Ders Kitap İncelemesi*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kızılcıaoğlu, A. (2003). Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitapları Değerlendirme Ölçütleri, *Marmara Coğrafya Dergisi*, İstanbul, Sayı: 8.

Koz, S. M.(2001).*Bazı Eski Basma Kaynaklardan Nasreddin Hoca Üzerine Notlar*, Yedi İklim (Nasreddin Hoca Özel Sayısı), S. 138-139.

Köstüklü, N. (2001).*Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*, Konya: Günay Ofset Yayınları.

Küçükahmet, L.(2001). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, Ankara: Nobel Yayınları.

Külahoğlu, Ş. (2004). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisine Giriş*, Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, Editör: Binnur Yeşilyaprak, 6. baskı, Ankara: PegemA Yayıncılık.

Larrick, N. (1981). *Literature for Children*, Encyclopedia Americana, Vol:17.

Martorella, P. H. (1996). *Teaching Social Studies İn Middle and Secondary Schools*, Englewood Cliffs, Prentice Hall, Inc.

Mcgowan, T., Guzetti, B. (1991). *Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (Çev: Ahmet Doğanay), Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi'nin web Sitesinde Yayımlanan Çalışma, http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/doganay_01.pdf. Erişim Tarihi:06.10.2008.

Mcgowan, T., Sutton, A. (1988). *Exploring a Persistent Association: Trade Books and Social Studies Teaching*, Journal of Social Studies Research, 12.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2000). *İlköğretim Okulu Ders Programları, Sosyal Bilgiler*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi,

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2005). *İkögretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2005), Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB), "*Sosyal Bilgiler 4-5. Sınıf Programı*", Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayın.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (1943). *İkinci Maarif Şurası*, Ankara: Maarif Bakanlığı Yayınları.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Tebliğler Dergisi, 2487.

Memory, D. M., (1985). McGowan, T. M. "*Using Multilevel Textbooks in Social Studies Classes*", *The Social Studies*, 76:174-79.

Mutluay, R. (1977). *100 Soruda Edebiyat Bilgileri*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Nas, R. (2000). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Nas, R.(2002). *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Naylor, D. T., Diem, R. (1987). *Elementary and Middle School Studies*, New York : Rondon House, Inc.

Nelli, E. (1985). *Mirror of a People: Folk Tales and Social Studies*, *Social Education*, Cilt:49, Sayı:2.

Norton, D. E. (1991). *Through The Eyes Of A Child*, Merrill Publishing Company, USA.

Oğuzkan, F. (2001). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Anı Yayıncılık, 7. Baskı.

Oğuzkan, F.(1994). *Dünyada Bağımsız Bir Çocuk Edebiyat Hareketi Ülkeler Düzeyinde Nasıl Başlamış ve Gelişmiştir?*, Hazırlayan: Mustafa Ruhi ŞİRİN, "*Çocuk Edebiyatı*", İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Oğuzkan, F. “*Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*”, Dördüncü Basım, Ankara, 1987.

Okay, C. “*Eski Harfli Çocuk Dergileri*”, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1999.

Oktay, A., Gürkan, T., Zembat, R., Polat, Ö. “*Ne Yapıyorum? Neden Yapıyorum? Nasıl Yapıyorum?*”, Ya-Pa Yayınları, İstanbul, 2003.

Onur, B. “*Çocuk ve Ergen Gelişimi*”, İmge Kitabevi, Ankara, 1993.

Otluoğlu, R. (2001). *İlköğretim Okulu 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yazılı Edebiyat Ürünlerini Ders Aracı Olarak Kullanmanın Duyuşsal Davranış Özelliklerini Kazandırmaya Etkisi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Özdemir, E. (2005). *Eleştirel Okuma*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Özdemir, E. (1983). *Yazı ve Yazınsal Türler*, İstanbul: Varlık Yayınları.

Özdemir, E. (1983). *1982’de Çocuk Yayınımız*, İstanbul: Varlık Yıllığı.

Özertem, T. (1979). *Karagözüm İki Gözüm*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Özmen, Ü. (2006). *Yeni Ders Kitapları Üzerine....., Eğitim, Zil ve Teneffüs Dergisi*.

Öztürk, C., Dilek, D. (2004). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: PegemA Yayıncılık.

Öztürk, Ç. S. (2009). *Çocuk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Ünite:12, Eskişehir, s.209-212.
<http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/2275/unite12.pdf>, Erişim Tarihi: 15.02.2009.

Patrick, J., Hawke, S. D. (1982). *Curriculum Materials. In Social Studies in the 1980s: A Report of Project Span*", Edited by I. Morrissett. Alexanria, Va: Association for Supervision and Curriculum Development.

Paykoç, F. (1991). *Tarih Öğretimi*, Editör: Bekir Özer, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Pişkin, M. G.(1998). *Mustafa Ruhi Şirin'in Çocuk Edebiyatımızdaki Yeri*, Yeni Kervan Dergisi, Mayıs-Haziran, Sayı:4.

Rippa, S. A. (1988). *Education in a Free society: An American History*, 6th ed., New York: Longman.

Safran, M. (1993). Değişik Öğrenim Basamaklarında Tarih Becerisine İlişkin Tutumlar Üzerine Bir Araştırma", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*.

Safran, M. (2004). *İlköğretim Programlarında Yeni Yaklaşımlar: Sosyal Bilgiler (1-5. sınıf)*, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 2004, 54-55. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi54-55/safran.htm>, Erişim Tarihi:04-10-2008

Sağlamer, E. (1980). *İlkokulda Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Tekışık Matbası.

MEB, (1998). İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, *Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*, Ankara, Sayı:2487.

Savage, M. K., Savage, T. V. (1993). *Children's literature in middle school social studies*, Social Studies, Vol. 84 Issue 1.

Savage, T., Armstrong, D. (1992). *ffective Teaching in Elementary Social Studies*, New York: Macmillan.

Schug, M. C., Berry, R. (1987). *Teaching Social Studies in the Elementary School*, Glenview, Illinois; Scott, Foresman and Company.

Sever, S.(2007). *Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır*, II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını.

Sewall, G. T. (1988). *American History Textbooks: Where do We Go From Here?*, Phi Delta Kappan 69: 552-58.

Sills-Briegel, T., Camp, D., (2000). *Using Literature to Explore Social Issues*, Social Studies, 3, 91.

Social Science Education Consortium Inc. (1982). *The current state of social studies: A report of Project SPAN*, Boulder, CO: Author.

Sönmez, V. (1999). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*, İstanbul: MEB Yayınları.

Sönmez, V. (1996). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem A Yayınları.

Sözer, E. (1998). *Sosyal Bilimler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri ve Önemi*, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Editör: Gürhan Can, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Sözer, E. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Araç-Gereçler*, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Editör: Gürhan Can, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Şaban, A. (2000). *Öğrenme-Öğretme Süreci: Yeni Teori ve Yaklaşımlar*, Ankara:Nobel Yayın Dağıtım.

Şahin, T. (1998). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi*, Selçuk Üniv. Eğitim Fak. Eğitim Bilimleri Bölümü, VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, C.1, Konya, 9-11.

Şahin, T. Y., Yıldırım, S. (1999). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*", Ankara: Anı Yayınları.

Şemin, R. (1982). *Çocuk ve Gençlik Psikolojisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Şimşek, A. (2000). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Hikâye Anlatım Yönteminin (Storytelling) Kullanımı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şimşek, A. (2006). *Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Öğretim Alanı Çocuk Edebiyatı Ürünlerinden Yararlanma Bağlamında Çağdaş Dünyanın Neresindedir?*, II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Editör: Sedat Sever, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, 04-06 Ekim.

Şimşek, A. (2005). Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersinde Çocuk Edebiyatı, *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*.

Şimşek, T. (2002). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Rengarenk Yayınları.

Şirin, M. R. (2006). *Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun, Çocuk Felsefesi Üzerine Denemeler*, 2. Baskı, Ankara: Kök Yayıncılık.

Şirin, M. R. (2006). *Dünya Kardeş Sobe, Hayal Mektuplar*, Ankara: Kök Yayıncılık.

Şirin, M. R. (2006). *Geceleri Mızıka Çalan Kedi, Her Yaştan Çocuklara Hikâyeler*, Ankara: Kök Yayıncılık.

Şirin, M. R. (2006). *Her Çocuğum Bir Yıldızı Var, Çocuklar İçin Hikâyeler*, Ankara:Kök Yayıncılık.

Şirin, M. R. (2006). *Yıldız Sayan Ağaç*, İstanbul: İz Yayıncılık.

Şirin, M. R. (1994). *Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Şirin, M. R. (1998). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Tapan, N. (1995). Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretiminde Yeni Yaklaşım: Kültürlerarası Bildirişim Odaklı Yaklaşım, İstanbul, *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi* IX.

Tebliğler Dergisi, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Yayını, Sayı:2487, Nisan 1998.

Tuncer, H.,(2000). Yardımcı, M. “Çocuk Edebiyatı- Anadolu Öğretmen Liseleri için”, Ankara: Devlet Kitapları, ABC Matbaacılık Ltd.şti.

Turner, T. N. (1999). *Essentials of Elementary Social Studies*, Second Edition, Boston : Allyn and Bacon.

Türk Dil Kurumu (TDK), (1998). *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları:549, Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları Türkçe Sözlükler Dizisi:1, 9. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Türk Dil Kurumu (TDK), www.tdk.gov.tr, Erişim Tarihi:09.10.2008.

Uçan, H. (2006). Edebiyat Eğitimi, Estetik Bir Hazzın Edinimi, Okumanın Alışkanlığa Dönüştürülmesi ve Yazınsal Kuramlar, Edebiyat Eğitimi ve Değerlendirmesi, *Milli Eğitim Dergisi*

Ural, S. (1982). *Çocuk Kitaplarında Çevre Sorunları*, Milli Kültür, Cilt:3, Sayı:36.

Ural, S. (1988). *Çocuk ve Kitap*, İstanbul: Güneş Yayınları.

Uysal, İ. (2006). *Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrenmeyi Öğrenme Stratejilerinin, Öğrencilerin Anlama ve Yorumlama Düzeylerine Etkisi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Vygotsky, L. S. (1985). *Düşünce ve Dil*, Çeviren: Semih Koray, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Wesley, E. B.(1978). *Foreword*, in R. Barr, J. L. Barth ve S. S. Shermis, *The Nature of the Social Studies*, California: ETC Publications.

Wong, I., Calfee, R. (1988). *Tradebooks: A Viable Supplement to Textbooks in Earth Science*, Paper Presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association

Woodward, A., Elliot, L., Nagel, K. C., (1986). *Beyond Textbooks in Elementary Social Studies*, Social Education 50.

Yalçın, A., Aytaş, G. (2002). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara :Akçağ Yayınları.

Yalın, H. İ. (2000). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yanpar, Ş., Yıldırım, Tuğba & Soner,(1999). *Öğretim Teknoloji ve Materyal Geliştirme*, Ankara : Anı Yayıncılık.

Yaşar, Ş. (1998). *Fen Öğretiminde Kullanılan Strateji, Yöntem ve Teknikler*, Fen Bilgisi Öğretimi, Editör: Şefik Yaşar, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Yaşar, Ş. (2005). *Öğretimde Araç ve Gereç Kullanımı*, Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Yavuzer, H. (1997). *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H.(2003). *Okuma Alışkanlığının Kazanılmasında Ailenin Rolü*, Aileler ve Eğitimcilere Çocuk Kitapları Rehberi, İstanbul: Erkan Yayınları.

Yazıcı, A. İ. (2001). *İlköğretim Okulları I. ve II. Kademe Sosyal Bilgiler Öğretiminin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde,

Yener, M. (2008). *Değişmez Kuş Yasasıdır, Uçmayı Unutan Kuş Ölüür*, Cumhuriyet Kitap Eki, Sayı: 933.

Yörükoğlu, A. (1997). *Çocuk Ruh Sağlığı*, 21. Basım, İstanbul: Özgür Yayınları.

Yüksel, M. (1987). *Muhteva İtibariyle Çocuk Yayınlarıyla Okul Çağı Çocuklarının Psiko-Sosyal Gelişmeler Arasındaki İlişkiler*, (11-13 Kasım 1981) Ankara: Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.

Zarifoglu, C. "*Çocuk Edebiyatı Üzerine, Çocuk Edebiyatı Yıllığı*", İstanbul, Ocak, 1987.

EKLER**Ek-1: Mustafa Ruhi Şirin'in "Hayal Mektup" Adlı Şiiri**

Benim de büyük hayallerim var anne!
 Dün gece öyküsünü okuduğum
 Şehri temizleyen yoksul çocuğun
 Yerine koydum kendimi
 Kırlarda şarkı söyledim onun yerine
 Sırtüstü uzanarak gökyüzünü seyrettim
 Yoksullar için mektup yazdım zenginlere:

Ellerimizi kaldıralım havaya
 Uzaklara bakarken
 Resmimizi yapsın ressamlar
 Resim bitince, el çırparak
 Kumbaraları koyalım önümüze
 Beş kıtanın insanları, haydi
 Beyaz kâğıtlara yazdığımız mektupları
 Yedi iklim dört bucakta
 Herkes kendi dilinde okusun
 Aynı fotoğrafta buluşsun
 Dünyanın çocukları
 Sevgiyle dinleyelim birbirimizi

Yanımızda olsun bütün adresler
Saatlere bakmayalım bir günlüğüne
Hiç durmadan dönsün önümüzde
Çocuk yüzlerinden bir küre
Düşünelim aynı anda binlerce aç çocuğu
Düşünelim aynı anda milyonlarca çalışan çocuğu
Düşünelim aynı anda sayısız ağlaşan çocuğu
Ve haklarımızı bilmeyen
On milyonlarca kardeşimizi
Bir çocukla
Bir günlüğüne de olsa
Bölüşelim en iyi şeylerimizi
Binlerde çocuğun elindeki çekiçleri
Sallayalım hayalden
Hiç olmazsa, evet, hiç olmazsa
Her çocuğun yerine
Bir soru soralım
Fakat gerçek
Bir soru olsun bu
Anne sen, hangi
Hayalleri yazdın mektubuna?
Hiç birinin rengi ve dilleri
Birbirine benzemeyen

Sayırsız çocuğun oldu!
Ne çok anne olmuşsun anne
Hiç bu kadar anne görmemiştım seni
Hiç bu kadar kıskanmamıştım seni
Hiç bu kadar emanet vermemiştım seni

Bir an beni unutacağını
İçimden geçirdiğim anda
Bir kuş gibi uçup geldin yanıma

Gülerek okuduğun mektubunda
Şuydu hayalin:
Annesiz her çocuğa
Her gün
Bir masal anlatacak
Sihirli bir çiçek
Benim hayalimse
Çocukların da
Oy verdiği bir dünya
Niçin mi?
Çocuklara
Soru sormayı öğretmeyenlere
Hayır! Diyebilmek için

Ek-2: Mustafa Ruhi Şirin'in "Mavi Kumbara" Adlı Hikâyesi

Kasabamızın ortasından akan ırmağa yaz kış kâğıt kayıklar bırakırdık. Denize ulaşmaları imkânsız olsa da çocukluk işte, yine de şansımızı denemek isterdik. Yaz günlerinde küçük oltalarımızla balık avlamak hem eğlencemiz hem de işimiz olurdu. Her gün yarışma havası içinde ırmağın kıyısına koşardık. En çok alabalık tutanın birinci olmaktan başka bir ödülü de olmazdı.

Çocukluğumuzun hiçbir günü birbirine benzemezdi. En çocuk gün perşembeydi. Perşembe günü kasabamızda Pazar kurulurdu. Köylerden getirilen taze sebze ve meyveler sadece Pazar yerini değil çocukluğumuzu da süslerdi.

Üç yolun kesiştiği noktada limonatacılar, dondurmacılar, pamuk helvacılar yan yana dizilince, Pazar yeri bayram yerine dönüşürdü. Fırıldakçı, uçurtmacı ve topakçıların müşterileri çocuklardan önce yaşlılar olurdu. Yaşlılar oyuncaklara bakarken, çocukluk anılarının fotoğraflarına bakarcasına sevindiklerini fark etmemizden hoşlanırlardı.

Her pazara gidişimde sıra arkadaşım Fatma ile şakalaşırdık. Ben büyüyünce filozof olmak isterdim. Fatma ise "çocuk kalmak daha iyi" der, büyümek istemediğini söylerdi. Oysa ne ben filozof olmanın, ne de Fatma niçin büyümek istemediğinin anlamını bilmezdi.

Fatma duygulu bir kızdı. İnce, kırılgan ve utangaçtı. Yüzünden eksik etmediği gülücüğü son günlerde uçup gitmiş gibiydi. Bakışları derinleşmiş, başı öne eğik yürür olmuştu.

Resim defterinin arkasında iki eski fotoğraf saklardı. Biri kucağında bebeği ile kendi fotoğrafı idi. Bebeğinin kurdelesini de kendisinininki gibi kırmızıydı. İkincisi ise

babası yük taşırken çekilmişti. Kenarları aşınmış, alt köşesi kopmuş, biraz da sararmış siyah-beyaz eski bir fotoğrafı. Fatma defterini her açışında gözüm fotoğraflara takılınca bende üzüldüm.

Fatma, babasını yorgun gördükçe üzüldü. Şimdiki üzüntüsü ise daha büyüktü. Bu yüzden babasının yanında kalmak ve sürekli onunla konuşmak istiyordu.

Fatma'nın babası kocaman bir bebekten farksızdı. Susuyor, susuyor, susuyordu. Üç aydır yürüyemiyor, oturamıyor ve konuşamıyordu. Geçirdiği kazadan bu yana sırt üstü yatıyor ve biberonla besleniyordu. Gözleri açık öylece bakıyor, bakıyordu. Kime bakıyor, kime ağlıyordu! Tek çocuğu Fatma'ya mı, kendi şanssızlığına mı, eşine mi? Bunu da kendisinden başka kimse bilemezdi.

Fatma, on yaşında olmasına rağmen yaşından daha küçük gösteriyordu. Benim en candan arkadaşım olduğu için harçlığımın yarısını gizlice çantasına koyardım. Beslenme çantamdaki yiyecekleri de öğleleri paylaşırdık. Arada evimize gider oyuncaklarımla oynardık. Bazı geceler bizde kalır, geceler boyu konuşur, yine de sabah erkenden okula birlikte giderdik.

Okul ile ev arasında çember çevirmek biz çocukların en sevdiği şeydi. Aşılmaz engelleri çemberle aşacağımıza inanırdık. Hele yağmur yağmaya başlamışken ve yerler ıslakken çember çevirmeye hiç doyamazdık.

Fatma ise çember çevirmekten hoşlanmaz, evde bebeği ile oynardı. Babasına ve bebeğine masal anlatmakla günlerini geçirirdi. Masal anlatmaya başladığı zaman, Fatma'nın uçan halısı uçar, uçar, uçardı. Uçan halı bir kuş gibi evin önüne konunca hayal biter, gerçek, doludizgin yine çıkagelirdi. Yine de Fatma'nın direnmesine

yardımcı olan tek şey uçan halıydı. Uçan halısı çaresizliğe karşı direnmesine yardımcı olur, istediği zaman düşsel bir resim gibi uçup gelirdi.

Dedem haklı: Çocuklar oyun oynamasa hayat hepten can sıkıntısına dönüşürdü. Dedeme göre oyunların en güzeli çocuklukta oynanan oyunlardı. Zaten bütün dedeler böyle konuşmaktan çok hoşlanır. Ben de dedemden aldığım cesaretle, hiç oynanmamış bit oyunu tek başıma oynamak istedimse de sonu hiç de böyle olmamıştı.

Günlerden çarşambaydı. Bir gün sonra kasabada Pazar kurulacaktı. Babaannemin miyop gözlüklerini çantama koydum. Nereden aklıma gelmişse dedemin yeleşini de akşamdan odamda saklamıştım. Annemin eski ayakkabılarını eşikte hazırdı. Mavi grafon kâğıdıyla kapladığım konserve kutusunu iki yanından çiviyle deldim ve ipini bağlayarak içi boş kumbaramı hazırladım.

O gece hiç uyumamıştım.

Resim defterinin orta sayfasına dört kelime yazıverdim: “Yoksul Kıza Yardım Edin!” altındaki ki yatay bir dikey çizgi ve iki nokta bir şeye benzemese de benim ilk imzamdı. Yün iple yardım levhamın iki ucunu düğümledim. Oyunun kostümleri de tamamı. Uyku ise bana yıldızlar kadar uzaktı.

Sabah kahvaltımı yapmış, çantamı alarak evden çıkmış ancak okula değil Pazar yerine yönelmişim. Pazar henüz kurulmuştu. Akasyaların arkasında kostümlerimi giyindim. Yavaş yavaş yürüyerek Pazar yerine ulaştım. Doğrusu miyop gözlüklerle zorlukla yürüyebiliyordum. Zikzaklar çizerek yürürken, gözlükleri arada kaldırıp önüme bakmasam her an birine çarpabilirdim.

Pazarda bütün gözler bana çevrilmişti. Birilerinin beni tanıyacağı duygusuna kapılmış, oyuncakçılarının yanına yaklaşınca biraz olsun rahatlamıştım. Perde açılmış

sayılırdı. Yanımdan geçenlerin söylediklerini duyuyordum: Dünyanın sonu geldi galiba! Çocuklar dilencilik yapar mı hiç!

Öğle saatlerinde Pazar yeri iyice kalabalıklaşmış, sesler çoğalmıştı. Sucu çocuk, içtiğim suyun parasını almayıp kumbarama para atınca ağladım. Ağladıkça da kumbarama daha çok elin uzanmaya başladığını fark ettim. Kumbaram dolunca kumbaramı sırt çantama boşaltıverdim.

Sınıf arkadaşlarım iyice meraklanmıştı! Öğle tatilinde önce evimize uğramış, beni bulamayınca da anneme saklambaç oynadıklarını söyleyerek evimizden uzaklaşmışlardı.

Belki de kasabada kaybolan ilk çocuk bendim. Arkadaşlarımın her biri bir yöne dağılmıştı. Bakmadıkları son yer ise Pazar yeri. Üç koldan Pazar yerini aramaya başladılar. Pazarın orta yerinde el ele tutuşarak kuşattılar çevremi. Kurdelemden uzun, ince örgülü saçlarımdan ve yazlık şapkamdan tanımuşlardı beni. Kocaman kalın miyop gözlüklerden dolayı pazarda olup bitenden haberim yoktu.

Sınıf arkadaşlarım, iyilik oyununda rol almak için sıraya dizilince, boş kumbara hemen doluverdi. Harçlıklarımı verdikten sonra pazardaki herkes dünyanın en duygulu korosunda yerini almıştı.

“Ayşe! Ayşe! Ayşe!”

Bir anda adım, sestem bir kelebeğe dönüşüverdi. Fatma ise beni sımsıkı kucaklamıştı ve ikimizde ağlıyorduk!

Ah sevgili kasabamız! Sen gerçekten bizim çocukluk cennetimizdin.

Ek-3: Mustafa Ruhi Şirin'in "Suna'nın Bebeği" Adlı Hikâyesi

Suna gülen bir bebektir. Doğduğu gün ablası mutluluktan uçtu. Menekşe gözleri, kıvrıkcık siyah saçları vardı. Yedi aylıkken yürüdü. Onuncu ayda konuştu. İki yaşında şarkı söyledi, herkesi güldürdü. Üç yaşında şakacıktan çorba pişirdi, evi süpürdü. Kırk sekiz aylıkken iğneden ipliği geçirdi, yırtık çorabını diki. Beş yaşında okumayı öğrendi. Suna'nın bütün kitapları resimliydi. Çevre Alfabetesi bile vardı. Bir bir daha iki bir eder, der ve gülerdi. Tarihle de arası iyi sayılmazdı. Nedense ablasının hayat bilgisi kitabını karıştırırken kaşlarını çatardı.

Suna konuşkan mı konuşkandı. En çok oyuncak bebeği ile konuşmaktan hoşlanırdı. Bebeğini uyutunca annesinin yanına koşardı. Annesi gevezeliğine dayanamaz, ablası kulaklarına parmak dayardı. En iyi dinleyicisi ise babasıydı.

Odasının duvarları hayvan resimleri ile süslüydü. Önde kedi. Arkada ise kuzu, köpek, fil, zürafa ve aslan yan yanaydı.

Suna beş yaşındaydı ama ablasından bir eksiği yoktu. Cüzdanı ve okul çantası bile vardı.

Ablasını ödev yaparken görür görmez hemen yanına yaklaşır ve ona boyundan büyük sorular sorardı:

Nedir zaman?

Cevabını da kendisi verirdi;

Adımları saymak.

Ya takvim nedir?

Zaman haritası.

En çok hoşuna giden şey ise kahkaha atarak ablasının yanından uzaklaşmaktı.

Annesinin yanına gideceğini fark eder etmez de odasında bir telaş başlardı. Önce saçlarını tarardı. Kelebek tokasını takmayı da unutmazdı.

Yol boyunca her gördüğünü bir şeye benzetirdi: Şemsiyeye güneşten korkan adamın şapkası derdi. Dedesiyle pazara giden bir çocuğa uzaktan şöyle seslendirdi:

— Evinizde ekmek ağacı yok mu?

Şaşkın şaşkın bakındı çocuk.

— Sus, derdi annesi. Ayıp! Öyle konuşulmaz!

— Anne baksana, zayıflıktan sanki iki çöp üzerinde yürüyor.

Annesi elini sıkınca da Suna hemen susardı. Pazara adımını atar atmaz heyecanlanırdı. Pazar yeri onun için bayram yerinden farksızdı. Her gördüğü şey için “şu nedir?” diye sorardı.

— Ne olur bağırarak konuşma! diye annesi Suna’yı uyarırdı.

— Niçin pazarda konuşmak yasak! Bak herkes konuşuyor.

— Bağırmadan konuşmayı öğrensen iyi olacak.

— Özür dilerim anne!

Suna yutkundu. Yeni şeyler gördükçe konuşmak istese de verdiği sözü hatırladı. Bir süre susarak yürüdü. Camı sıkılınca kendi kendine konuşmaya başladı:

“Pazarda neler var neler!

Gülen kirazlar, ekşi suratlı vişneler,

Peynirci amca merhaba!

Pazarın yanında deniz.

Balıkçı amca biraz gülseniz.

Pazarın içinde kuyu. Limonatacı uyu!

Pazarın üstünde tarla.

Patates soğan karpuz.”

— Ayşekadın ayşekadın... Taze fasulye ucuz.

Suna pazarcının bağırışına dayanamadı. Karpuzcuyu eliyle göstererek:

— Tombul teyze alsana anne, diye seslendi.

— Sus! Çok ayıp! dedi annesi.

Tokasını çıkardı. Karpuzun orta yerine adını yazdı: SUNA.

Pazarı bir uçtan bir uca dolaştılar. Suna susadı. Gördüklerini birbirine karıştırdı.

— Pazarda yatak satarlar mı anne?

— Uykun geldiyse beşik alabilirim sana?

— Beş yaşında küçük bir hanım için mi?

— Altı aylık bir bebek gibi konuşursa!

Annesi Pazar çantalarını doldurdu. Hamal, çantaları el arabasına yükledi. Pazarda sesler birbirine karışıyor, uğultu çoğalıyordu. Suna oyuncakçının önünden geçerken bağırdı:

— Ayy! Anne, bak ne güzel bir bebek! Hem de menekşe gözlü.

İşaret parmağı ile bebeğe dokundu. Bebek Suna'ya göz kırptı. Sonra kollarını Suna'ya uzattı. Annesi bebeği satın alınca Suna oyuncak bebeği kucakladı. Suna pazarı unuttu. Suna yoruldu.

— Hadi eve gidelim anne, dedi. Pazarın kapısını kapatalım. Haftaya yine geliriz.

— Peki kızım! dedi annesi.

Eve dönerken oyuncak bebek ağlamaya başlamaz mı! Suna, bebeğe ninni söylerken oyuncak bebekte sustu. Oyuncak bebek susunca Suna'nın gözleri yumuldu. Bebek Suna'nın, Suna annesinin kucağında uyudu.

Ek-4: Mustafa Ruhi Şirin'in "Buluttan Şemsiyem Uçtu" Adlı Şiiri

Buluttan Şemsiyem Uçtu

Uyandım

Güneşliydi hava

Patika yolda yürüdüm

Geride kaldı

Bahçe içindeki evimiz

Yalan olmaz masallarda

Hangi yöne gitsen

Buluttan şemsiye orda

Küçük bir tepedeyken

-Dur yağmur dur, der demez

Kesildi yağmur

Önümde üç ağaç

Üçü de aynı boyda

Çağırdım kedilerimi

-Çıkın dedim, çıktılar

Sağdaki ağaca

Kedi ağacı

Güzel mi güzel

Bu kadar sessizlik fazla,
Diye düşündüm
Uzun öten horozlarımdan
Kırkını çağırınca
Ortalık dönüştü ses ormanına
-Susun! Dedim sustular
İşaret edince de
Uçup kondular
Horoz ağacına

Üçüncü ağaca
Sincapları mı çağırısam
Tavşanları mı
Diye düşünürken,
-Sincapları dedi, kuşun biri
-Peki dedim,
Seni mi kıracağım
Sincap ağacı
Hepsinden güzel

Üç ağaç için
Üç bekçi köpek gerek,
Diye içimden

Geçirir geçirmez
Beyaz siyah ve kırmızı
Üç köpek geldi yanıma
Kırmızısı kedilerin
Horozları ki siyah
Beyazı ise
Sincapların bekçisi

Değişiklik olsun diye
Boyadım bulutumu sarıya
-Yağ nasıl istersen
Öyle yağ, dedimse de
Bulutumdan bir türlü
Yağmur yağmaz

Boyar boyamaz
Bulutumu beyaza
Yağdı yine yağmur
Kediler miyavlar
Horozlar öter
Sincapların keyfi yerinde
Ceviz kemirir her biri
Bu şenliği seyretmek bile

Dünyaya değer

Oh ne güzel bir gün dedim,

Yürüdüm kırdı

Üç ağacın üçü de yürüdü

Yürüdü köpekler

Yürüdü yollar

Her dileği yerine gelen

Ne kadar mutluysa,

Daha fazlasıydı bu.

Uç der demez

Buluttan Şemsiyem Uçunca

Çocuk Sinemam

Kapadı perdelerini

Ve bilmem niçin

Açılmadı bir daha!

Ek-5: Mustafa Ruhi Şirin'in "Altıncı Kıta" Adlı Şiiri

Her gün

İyilik oyunu oynarız

Köydeki evimizde

Bir gün nehirleri

Söyler küçük ablam

Bir gün dağları büyük ablam

Büyüklük sırasına göre

Göllerin adlarını

Beyaz bir kâğıda yazar

Annem, alfabetik sırayla

Sayar kıtaları

Ezbere bilir babam

Ülkelerin başkentlerini

Ben küçük kardeş

Bakarak duvardaki

Renkli dünya haritasına

Şaşarım nasıl dökülmez aşağı, göllerin

Nehirlerin denizlerin suları!

Evdekiler renkli

Seyreder televizyonu

Aramızdaki fark

Ben ayrıca

Maviye boyarım

Gördüklerimi

Duvardaki haritada

İş bölümü yaparız:

Herkes her gün sorumludur

Bir kıtanın yoksullarından

Büyük ablamın kardeşi Afrika

Asya'dır annemin çok sevdiği

Küçük ablama Avrupa düştüğü gün

Kolaydır işi

Değince babamın parmağı Amerika'ya

Kaşları çatılır birden

Antartika bana kalınca

Niçin bilmem

Sen bize yardım et

Der ablalarım

Evimizin iyilik oyunu

Güzel olsa da

Biliyorum

Milyon yılda bile

Sıra gelmeyecek

Yoksullara

Dünya kadar büyük

İyilik oyunu oynamaya

Çağırmalıyız insanlığı

Öğrenirsek

Yaşamak için adaletin ve

Kardeş payının değerini

Ancak o zaman

Barışa kavuşur

Şu kocaman dünya

Eğer İnsanlık

Başaramazsa

Bu büyük ödevi

Bilin ki yoksulluk

Dünyada en kalabalık

Altıncı kıta

Ek-6: Mustafa Ruhi Şirin'in "Kuyruklu Yalan" Adlı Şiiri

Evvel zaman içinde
Ülkelerin en küçüğünde
Çok zengin bir adam yaşardı
Nazlı mı nazlı
Akıllı mı akıllı
Güzeller güzeli
Bir kızı vardı
Altından sarayında kedisi,
Köpeği ve horozuyla yaşarken
Canı sıkıldıkça
Mera bu ya
Köpeğine ve horozuna
Aynada kedisi kuş gibi öter
Köpeği meler,
Kahkaha atardı horozu
Bu zengin adam,
Dünyanın
En büyük yalancısı,
İlan etmişti kendini
Eğlencesiz geçiyordu o yıl kış
Kendisini
Yalan söylemekte geçene

Güzeller güzeli kızını,
Açıklayınca vereceğini
Dizildi sıraya yarışmacılar
İlk gelendi eski hancısı
Tutarak horozunun ibiğini:
-Hayatında diye sordu ona:
Bu kadar güzel tüylü
Böyle büyük
Kan rengi ibiği olan
Sesi Kafdağı'nın ardından duyulan
Gözleri elmas gibi parlayan
Simsiyah horoz gördün mü hiç?
-Hayır! Deyince
Yarışı kaybetti hancı

Aynı soruyu sordu yüzlerce kere
Hiç biri uzatamadı yalanı
Elinde çubuğu olan genç kadar
-Yıllar önceydi diyerek başladı söze:
Ülkemin en güzel kızıydı annem
Türkü söyledim düğününde
Yağarken kırmızı kar
Bindim horozun sırtına

Olmayan bir sapanla
Düşürdüm gökte uçan iğneyi
Yolda, un çuvalıyla
Yoğurt torbasını çaldırsam da
Yine de kaybetmedim ümidimi
Biraz iniş çıktım
Biraz düz gittim
Yedi başlı devin başında
Bir pire yakaladım
Birde bit
Bitin ve pirenin yüzerken derisini
Çınçın dağından duydular
İkisininde sesini
Kanatlı pireninkine unu
Yoğurdu doldurdum bitinkine
Bir elimde un çuvalı
Bir elimde yoğurt torbası
Bir elimde kahve değirmeni
Bindim sırtına horozun
Şemsiyemiz incir dalı
Düz yerlerden uçarak
Aşarak karlı dağları
Göründü köyümüz uzaktan

Törenle karşıladı bizi halk
Bıraktım evin önüne
Unla yoğurdu
Naz evidir kız evi
Öptü gözlerimden kız annem

Az gittim çok gitmedim
Ulaştım sonunda büyük kapıya
Saklamadan yoksul olduğumu
Çıktım padişahın huzuruna
Davet edince yeniden,
Annemin düğününe padişahı
Komşu ülkenin kralını
Sabah erkenden
Ziyarete gideceğim
Kendi gelmese de
Oğlunu gönderdi düğüne
Üzülsem de boş
Sevinsem de
Padişah bu, dediği dedik
Emirdir çaldığı düdük
Hiç konaklamadan
Sürerken eski izi

Buldum yolda
Altın kaplı kitabı
Heyecandan hemen
İndim horozun sırtından
Eğildim,
Okudum ciltli kitabı
Çıkmasın diye harfler kazılıydı
Anlatamam size nasıl sevindim
Çünkü aynı sözler,
Yazılıydı kitabın her yerinde
-‘Ne yazılıydı, kitapta?’
Diye sordu zengin adam
Kızınla evleneceğim gün
Kediniz, köpeğiniz ve horozunuz
Kırk kanatlı kuşlar gibi
Pırr diye uçacak
Karar verdi zengin adam
Elinde çubuğu olan gencin
Kendinden büyük yalancı olduğuna
Kırk gün kırk gece
Sürdü düğün
Güzeller güzeli nazlı kızı
Sevindi mi bu işe?

Varın bunu da siz düşünün!

Olmasın dünyada böylesi

Kuyruklu mu kuyruklu yalan

Söyleyin Allah aşkına

Nedir bu masaldan geri kalan?

Ek-7: Mustafa Ruhi Şirin'in "Zencilerin Tarih Kitabı" Adlı Şiiri

Her gece bir nehir bağışlanır bana

Zenci donanmalarını taşır niçocuk

Çocuk, mahşerin isimsiz fotoğrafı

İsimsiz, çünkü

Hiç ismi olması

Bilal'e kadar

Kömürün sesinden bahar çıkarmasını

Zenci çocuklar öğretti bana

Armağanım olsun size kardelen rüzgârı

Taşırım çığlıklarınızı

Balık görmemiş gemilere

Anka'dan önce masalları siz gördünüz

Şehrazat zenci değildi biliyorum

Ama en güzel o konuşurdu zenci dilini

Gökten üç elma düşerdi üçü de beyaz

Söyle Şehrazat nasıl da boyuyorsun

Elmaları öyle al. Öyle beyaz

Annenizin sütü daha beyazdır daha beyaz

Avcıydınız av olunca oku unuttunuz

O zamandan miras kaldı bana zencilik

Güneş ağaçları yere eğildi alkış tuttunuz

Unuttuğumuzu siyah kayalara yaz dediler

Yazdım, yollara düştüler okumayı denediler

Okuyamadılar gövdeleri varsa başları yoktu

Okuyamadılar elleri varsa gözleri oyuktu

Geç kalan kalbim değildi yankımı duyan olmadı

“Duyan olduysa da anlayan olmadı”

Çılgınlığınızdan yazdım tarih kitabınızı

Ayağa kaldıracaktım sizi okuyabilseydiniz eğer.

Ek-8: Mustafa Ruhi Şirin'in "Çoban Çiçeği" Adlı Hikâyesi

Güneşin ilk ışıkları ile uyandım. Annem yemek çantamı hazırladı. Yiyeceklerin yanına sevgi türkülerinden bir demet koymayı da unutmadı.

Gölgesinde oturduğumuz çınar ağacının altında bu mektubu yazıyorum.

Her sabah adımlarım yolları umutla mühürlüyor. Sabah yine, köpeğim önde ben arkada kuzularıyla yola çıktık.

Kekik kokan sabah rüzgârı eserken çalı kuşları kuzuların başına konuyor. Güneş, karşı tepelerin üzerinde güler yüzlü bir çocuk gibi oynuyor. Her yanda bir telaş, bir hareket. Uğurböcekleri ile kelebekler nasıl yarışıyor. Üveyiklerin kanat sesi ayrı bir güzellik katıyor güne.

Merhaba, yıldızları sayan gökyüzü.

Merhaba yeni gün, diyebilmek çok güzel bir şey.

Ben küçük bir çobanım. Bu duygumu ancak kuzularıyla paylaşabilirim. Belki ömür boyu bu oyunu bıkmadan, usanmadan tekrarlayacağım. Babam da böyle bir hayat yaşadı. Çobanlığın bilgelik olduğunu ondan öğrendim. Okulu bitirdiğim yıl babam öldü.

Babam bir türkü gibi yaşadı.

Ben de türkü gibi yaşamak istiyorum.

On beş koyunum, on sekiz kuzun var. Her yıl sürümün sayısı en az iki kat çoğalacak. Beş yıl sonra beş yüz koyunum olacak. Birkaç çoban köpeğim ve koçlarımla daha uzaklara gideceğim. Belki de sen o zaman okulunu bitirmiş olacaksın.

Sana söz verdiğim gibi her yıl yüz kitap okuyacağım. Bende kitap okuyarak bitireceğim üniversiteyi.

Şimdi burada olmalıydın. Senin Karakulak kocaman bir kuzu oldu. Boynuna taktığın kırmızı kurdele hala duruyor. Karakulak'a resmini gösterince gözleri irileşiyor, seni çok özledim gel, diyor sanki. Gelecek yıl doğuracağı kuzuyu da senin için büyüteceğim. Şansın varsa ikiz doğurur. İkisinin de adını sen koyarsın. Onlar kuzuladıkça sürümün içinde senin de küçük bir sürün olur.

Yaz tatilinde seni bekleyeceğim.

Kuzularımızla çoban oyunu oynarız yine. Kırlarda kekik toplarız. Ben kaval çalarken sen şiir okursun. Ellerimizdeki kır çiçeklerine konan keleklerle konuşuruz.

Toprağın türküsünü dinledikçe her gün bir çiçek boyu büyütürüz.

Bir an kendimi

Kırlarda hissetmen için

Sana bir demet

Kurumuş çoban çiçeğiyle

zarfı açar açmaz duy diye

kuzuların sesini gönderiyorum

Ömer

Ek-9: Mustafa Ruhi Şirin'in "İnsan Unutamaz Doğduğu Yeri" Şiiri

İnsan unutamaz

Doğduğu ve

Büyüdüğü yeri

İzi kalır

İlk gördüğü evlerde

Bahçelerde, ağaçlarda, yollarda

Eskide olsa

Görür görmez

Doğduğum evi

Açılır hemen

Çocukluğun

Anı defteri

Karlı bir kış günü

Bembeyaz bahçemizde

Sımsıcak yaz günlerinden

Farksızdı duygularım

Tenha evimiz,

-“Hoş geldin” der gibiydi.

Kapısı kapalı olsa da

Gördüm sevincin

Cenneti olan
Evimizin içini
Evin kapısını açtığımda
Boş odalarda yankılandı
Anıların mavi sesi
Bir an şöyle
Seslendim evimize

“Evim evim
Nazlı evim
Uyan uyan
Bak ben geldim”

Duydu, gördü
Ve tanıdı beni sanki
Sevgili evimiz

Açınca balkon kapısını
O upuzak dağ
Geliverince yakına
Anladım ki
Siyah-beyaz bir fotoğrafmış

Çocuklukla

Aramızdaki fark

Hiç unutmam

Bir gece

Suyu boşalan havuzda

Görünce, balıkları

Yiyen kedileri

Ağlamak o gün

Çocukluğumdan

Bana kalan

İlk miras

Bir kez yaşanır mış

Çocukluk

Orda boyanırız rengimize

Yalnız çocukken insanın

Yıldızlara değermiş elleri

CV

Kişisel bilgiler:

İsim:	Hüseyin
Soyisim:	MERTOL
Doğum Tarihi:	18.05.1980
Doğum yeri:	Samsun
Cinsiyet:	Erkek
Medeni Durumu:	Evli

Eğitim:

2008-2010	19 Mayıs Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Mimari ve Dekoratif Sanatlar
2009- devam ediyor	19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Yüksek Lisans,(TEZLİ)
2006-2009	Gazi Osmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans,(TEZLİ)
1998 – 2002	19 Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Samsun
1994 -1998	Tülay Başaran Anadolu Lisesi, Samsun

İş Tecrübeleri:

Eskişehir Körhasan İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni (2002–2003)
Samsun 19 Mayıs İlçesi Tekel İsmail Çolak İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni(2003-devam ediyor)
Kırıkhan İlköğretim Okulu sosyal Bilgiler Öğretmeni(20005–2006 Askerlik hizmeti)

Aldığı Eğitim ve Sertifikalar:

50-50 Avrupa Konseyi Eğitim Kursu (Devlet Ve Sivil Toplum İşbirliği)Sertifikası
Ankara Üniveritesi Tömer İngilizce Dil Diploması
Ankara Üniversitesi Tömer Almanca Temel Düzey Sertifikası
Eğitim Gönüllüleri ve Umut Vakfı İnsan Hakları ve Yurttaşlık Eğitimi Eğitici
Eğitmeni

İlgi Alanları: Seyahat etmek, Şiir yazmak, yabancı dil öğrenmek, Sivil Toplum